

Solveig Soliville Kaktus

Passord: 3_i_Nord_&_3_i_Sør

En studie av et utvalg norske og sudanske kvinners konkretiseringer av “Trekket mot nord” av Tayeb Salih

Sammendrag

Denne studien undersøker forholdet mellom identitet, herunder kultur og politisk engasjement, og respons på en tekst blant en lite utvalg på 3 norske og 3 sudanske kvinner, som alle er engasjert i politisk organisasjonsarbeid og / eller aktivisme. Intervjuer av informantene om deres resepsjoner og tolkninger av “Trekket mot nord” av Tayeb Salih, analyseres i lys av lesersrespons-teori, kulturteori og kognitiv dissonans-teori, og relateres til ulike årsaker. Empirien antyder at kjønnssegregering har stimulert til stereotyper som har påvirket de sudanske kvinnenes konkretiseringer av negativiteter; at heterogeniteten i tolkningene til de norske informantene kan forklares med en mangel på fysiske referanser til tegnene, og en resulterende nødvendighet av mentalt konstruerte forestillinger utfra eget repertoar; at manglende referanser til utgivelseskontekst og beskrevne situasjoner i teksten kan ha aktivert personlig aktuelle situasjoner, situasjonsforståelser og konnotasjoner fra den enkeltes repertoar av tolkningssamfunn; at de norske informantene har tendert mot kjønnsnøytrale konkretiseringer av negativiteter, mens de sudanske har angitt kjønne konkretiseringer; at politiske syn og tilnærminger gjenspeiles i responsene; at informantene har tendert mot å løse kognitiv dissonans under lesingen ved å omtolke teksten; og at de informantene som i størst grad identifiserte seg med tekstens mest omfattende aspekter eller karakterer syntes å opprettholde realiseringen av én spesifikk mening gjennom hele teksten, mens andre informanter måtte trekke på flere elementer for å rekonstruere sine personlige stiler.

Abstract

This is a study about the relationship between identity, including culture and political engagement, and the response to a text among a small selection of 3 Norwegian and 3 Sudanese women, who are all engaged in political organizations and / or activism. Interviews with the respondents about their receptions and interpretations of “Season of Migration to the North” by Tayeb Salih are analyzed in light of reader-response theory, cultural theory, and cognitive dissonance theory, and are related to different causes. The empirical data suggest that segregation based on gender has stimulated to stereotypes which have affected how the Sudanese women concretized negativities; that heterogeneity in the interpretation of the Norwegian respondents can be explained by a lack of physical references to the signs, and a subsequent necessity for mentally constructed imaginary originated in personal repertoire; that the lack of references to the context of the publishing and the described situations in the text might have activated personally relevant situations, perceptions of situations and connotations from the personal repertoire of interpretive communities; that the Norwegian respondents tended to concretize negativities in a manner neutral to gender, while the Sudanese respondents made concretizations which they attributed to gender; that political perspectives and approaches are reflected in the responses; that the respondents tended to resolve cognitive dissonance during reading through reinterpreting the text; and that the respondents who to a greater extent identified with the major aspects or characters of the text appeared to sustain the realization of one specific meaning throughout the text, while other respondents needed to draw on several elements in order to reconstruct their personal styles.

Høgskolen i Oslo og Akershus, Institutt for arkiv- bibliotek- og informasjonsfag
Oslo 2013

Forord

Først og fremst vil jeg takke min flotte veileder Cecilie Naper, som har gitt verdifull rettleiding underveis. Tusen takk!

En stor takk rettes til de seks informantene som har delt sine opplevelser med meg, og gjort denne undersøkelsen mulig!

Jeg vil også takke min mann Aramis Kaktus, som har vært en enorm ressurs, gjennom arbeidet. Gjennom alle fasene av prosessen, har han vært oppriktig, kritisk og generøs, og i det hele tatt en uvurderlig støtte, både kunnskapsmessig, praktisk og følelsesmessig, noe jeg er ubeskrivelig takknemlig for. Jeg kunne aldri klart dette uten ham.

Sist, men ikke minst, vil jeg takke våre kloke og tålmodige små barn, Penelope Mulhima, Ludimeel Aramis og Aayaa Monarelle, som har brakt glede hver dag, noe som har gitt meg overskudd til å komme gjennom oppgaven.

Solveig Soliville Kaktus

Oslo, juni 2013

INNHOLDSFORTEGNELSE

1. INNLEDNING.....	9
1.1. Videre struktur på oppgaven	10
1.2. Introduksjon og bakgrunn	10
1.2.1. Utgivelsen i en postkolonial kontekst	10
1.2.2. Handlingen i en kolonial kontekst.....	11
1.2.3. Resepsjoner	11
1.2.4. Forskning på feltet.....	13
1.3. Teori og begrepsavklaring.....	15
1.3.1. Isers teori	17
1.3.1.1. Verket som intensjonelt objekt.....	17
1.3.1.2. Den implisitte forfatteren, den implisitte leseren og spillet	18
1.3.1.3. Teksten, verket, konkretiseringen.....	18
1.3.1.3.1. Repertoar	18
1.3.1.4. Tomrom.....	19
1.3.1.5. Tekstuelle strategier.....	19
1.3.1.5.1. Forgrunn – Bakgrunn	20
1.3.1.5.2. Tema - horisont.....	20
1.3.1.6. Tekstens ultimate dimensjon	20
1.3.2. Hollands teori	20
1.3.2.1. Prinsipp 1: “Style seeks itself”	21
1.3.2.2. Prinsipp 2: “Defenses Must Be Matched”	22
1.3.2.3. Prinsipp 3: “Fantasy Projects Fantasies”	22
1.3.2.4. Prinsipp 4: “Character Transforms Characteristically”	22
1.3.3. Kulturteori.....	23
1.3.3.1. To perspektiver	23
1.3.3.2. Kulturteori og identitetstema	24
1.3.4. Syntese og adapsjon.....	25
1.3.4.1. Tolkningssamfunn	25
1.3.4.2. Fordobling	26
1.4. Metode	27
1.4.1. Design og datainnsamling.....	27
1.4.2. Rekruttering av informanter.....	27
1.4.3. Symbolsk interaksjonisme.....	28
1.4.4. Intervjuene	30

1.4.5.	Hermeneutikk	32
1.4.6.	Vanskeligheter og begrensninger	33
1.4.7.	Kausalitetsproblemet.....	35
2.	RESULTATER OG ANALYSE	36
2.1.	Person, repertoar og kontekst.....	36
2.1.1.	Refleksjoner rundt Sudans identitet	36
2.1.2.	Refleksjoner rundt Norges identitet	39
2.1.3.	Eirill	40
2.1.4.	Helene	42
2.1.5.	Kristina	43
2.1.6.	Thuraya	45
2.1.7.	Ikhlas.....	46
2.1.8.	Tahani	46
2.1.9.	Sudan versus Norge – Å drive med politisk aktivisme / organisasjonsarbeid ...	47
2.1.10.	Sudan versus Norge – Å være kvinne	48
2.1.11.	Frykt og informasjon.....	49
2.2.	Tekst.....	49
2.2.1.	Kort sammendrag av “Trekket mot nord”	49
2.2.2.	Spillet	53
2.2.2.1.	Skrevet som en bevissthet som følger assosiasjonenes, ikke kronologiens, regel.....	58
2.3.	Konkretisering	58
2.3.1.	Eirills konkretisering	59
2.3.1.1.	Identitet, kultur og ambivalens	59
2.3.1.2.	Identitetskonflikt, rotløshet og meningssøken	59
2.3.1.3.	Karakterenes dualitet og indre konflikter	60
2.3.1.4.	Å speile seg i en annen.....	61
2.3.1.5.	Fortelleren vil forstå, Mustafa vil bli forstått	61
2.3.1.6.	Hosna som Mustafas håp	62
2.3.1.1.	To selvdestruktive sjeler og et drap	62
2.3.1.2.	Mustafas relasjoner.....	63
2.3.1.3.	Fortelleren i Mustafas malstrøm	63
2.3.1.4.	Strukturer og perspektiver	64
2.3.1.5.	Ambivalens i tekst og opplevelse	64
2.3.1.6.	Følelser og identifikasjon	64
2.3.1.7.	Ingen moralske dommer	65

2.3.2. Helenes konkretisering	66
2.3.2.1. Nysgjerrighet	66
2.3.2.2. Spørsmål og troverdighet.....	66
2.3.2.2.1. Delvis identifikasjon med fortelleren	66
2.3.2.2.2. Mustafa virker ikke troverdig.....	67
2.3.2.3. Provoserende med kvinneundertrykkelsen	68
2.3.2.4. Kulturer og generasjoner	68
2.3.2.5. Kulturforskjeller rundt ekteskap, og skam	69
2.3.2.6. Subjektivitet	70
2.3.2.7. Fortellerens aggresjon og respekt.....	70
2.3.2.8. De siste sidene som bilde eller hendelse	71
2.3.2.9. Usikkerhet	71
2.3.3. Kristinas konkretisering	73
2.3.3.1. Draging	73
2.3.3.2. Å kaste bort muligheter	74
2.3.3.3. Korrupt	75
2.3.3.4. Velgjørende imperialist og maskoten Mustafa	75
2.3.3.5. Erobrerperspektivet	76
2.3.3.6. Fortellerens misunnelse	76
2.3.3.7. Maktforhold	77
2.3.3.8. Innside – utside	77
2.3.3.9. Historisk og kulturell kontekst.....	78
2.3.3.10. Paralleller	78
2.3.3.11. Fortelleren og Mustafa.....	79
2.3.3.12. Teknikk, funksjon og smak	79
2.3.3.13. Identifikasjon.....	79
2.3.4. Thurayas konkretisering	80
2.3.4.1. Opprinnelse - Ubetinget kjærlighet til Sudan.....	80
2.3.4.2. Kulturens transformasjon og umuligheten av å være to ting på samme tid.....	81
2.3.4.3. Mustafas barndom	82
2.3.4.4. Avvisning	82
2.3.4.5. Hosnas ufrihet, Hosnas styrke.....	83
2.3.5. Ikhlas' konkretisering	83
2.3.5.1. Frihet og evnen til å ta valg	84
2.3.5.2. Følelser, identifikasjon og kultur	85
2.3.5.3. Manipulasjon.....	87
2.3.5.4. Avvisning og konkurranse	88

2.3.6.	Tahanis konkretisering	88
2.3.6.1.	Maktstrukturer	88
2.3.6.2.	Følelser	89
2.3.6.3.	Røtter, utvandring og integrering	90
2.3.6.4.	Dikotomien selv – andre	90
2.3.6.5.	Kvinnens innflytelse	91
2.3.6.6.	Menns dominans	92
2.3.6.7.	Forsker og analyseobjekt	93
2.3.6.8.	Jean som en forlatt	94
2.3.6.9.	Mustafas skjebne	94
2.3.6.10.	Sympati med Hosna og barna	95
2.4.	Gjennomgangstema	96
3.	SAMMENLIKNING OG DRØFTING	97
3.1.	Lesingen i en ikke-kolonial kontekst	97
3.2.	Kognitiv dissonans	97
3.2.1.	I teksten (potensielt)	98
3.2.2.	I leserne og konkretiseringene	98
3.3.	Kulturelle konkretiseringer	100
3.4.	Politiske konkretiseringer	105
3.5.	Politikk og identitet	107
3.6.	Kontraster og forskjeller	110
3.6.1.	Drapet	112
3.6.2.	De siste sidene	112
3.6.3.	Karakterer og motiver	113
3.7.	Det noen deler	114
3.8.	Likheter	115
3.9.	Tolkninger og repertoar	116
3.10.	Tilnærming og innstilling	118
3.11.	Fordoblende lesing og referanser	119
3.12.	Identitetstema, variasjoner og interaksjon	121
3.13.	Identifikasjon og respons	128
3.14.	Avsluttende tanker rundt responsene	130
4.	KONKLUSJONER	132
4.1.	Forslag til videre forskning	134

4.2. Passordet	135
5. KILDEHENVISNINGER	136
6. VEDLEGG	139
6.1. Infobrev med samtykkeerklæring	139
6.2. Intervjuguide – Norsk	141
6.3. Intervjuguide – Engelsk	143
6.4. Oppklaringsspørsmål – Engelsk	146
<i>Figur 1: Teoretisk apparat</i>	<i>16</i>
<i>Figur 2: Thurayas politiske respons</i>	<i>108</i>
<i>Figur 3: Ikhlas' politiske respons</i>	<i>108</i>
<i>Figur 4: Tahanis politiske respons</i>	<i>108</i>
<i>Figur 5: Eirils politiske respons</i>	<i>108</i>
<i>Figur 6: Helenes politiske respons</i>	<i>108</i>
<i>Figur 7: Kristinas politiske respons</i>	<i>108</i>
<i>Figur 8: Eirils syntetisering av identitetstema</i>	<i>125</i>
<i>Figur 9: Helenes forsøk på syntetisering av identitetstema</i>	<i>125</i>
<i>Figur 10: Kristinas syntetisering av identitetstema</i>	<i>126</i>
<i>Figur 11: Thurayas syntetisering av identitetstema</i>	<i>126</i>
<i>Figur 12: Ikhlas' syntetisering av identitetstema</i>	<i>127</i>
<i>Figur 13: Tahanis syntetisering av identitetstema</i>	<i>127</i>

1. INNLEDNING

“En rolig havoverflate er en annen luftspeiling, stadig skiftende, som masken over ansiktet til mor.”

“Mustafa Said” (Salih, *Trekket mot nord*, [1966] 2003, s. 28)

”[...] man er både det ene og det andre, men ikke helt og fullt verken det ene eller det andre. [...] Det var en rød tråd for min del, en litt rotløs type følelse.”

Eirill, 26

“I felt anger because of the way women are portrayed in the book either strong and have agency[,] or weak and evil[.]”

Tahani, 39

“If a literary text does something to its readers, it also simultaneously tells us something about them.”

Wolfgang Iser (1998, s. 5)

“We walk through ourselves meeting robbers, ghosts, giants, old men, young men, wives, widows, brothers-in-love. But always meeting ourselves.”

James Joyce (1934 i (Holland, 5 Readers Reading, 1975, s. 113))

Denne masteroppgaven handler om seks norske og sudanske kvinnelige leseres responser på og tolkninger av "Trekket mot nord" av Tayeb Salih. Kvinnene er alle fra samme generasjon, og har bodd hele livet sitt i henholdsvis Norge og Sudan, og bor på intervju tidspunktet i større byer. De har videre til felles at de har høy utdanning og er mer enn gjennomsnittlig politisk engasjerte, uten å tilhøre noe parti. De er enten aktivister eller driver med oppopperende organisasjonsarbeid. Jeg ønsker å finne ut hvilke faktorer som mest påvirker

deres lesing av romanen, og om det finnes klare forskjeller mellom sudansk og norsk respons, siden de sudanske leserne leser den som en roman skrevet av en forfatter fra deres land, på originalspråket som er deres morsmål, og leser om sin egen kultur, mens de norske leserne leser en oversatt versjon på sitt morsmål om en fremmed kultur, som forfatteren stammer fra. Boken, som var forbudt i mange år i Sudan, er regnet for å være en av de hundre viktigste bøkene i historien.

Min problemstilling er:

Hva kjennetegner et knippe norske og sudanske politisk aktive kvinner sine resepsjoner og tolkninger av, og respons på, "Trekket mot nord" av Tayeb Salih, og hvordan fordeler årsakene seg på likheter og forskjeller?

For å trenge dypere ned i dette, har jeg styrt etter følgende forskningsspørsmål:

- i. Finnes det ulikheter i utvalget som kan sees i sammenheng med kultur, og hvordan fortoner i så fall disse seg?*
- ii. Finnes det ulikheter i utvalget som kan sees i sammenheng med politikk, og hvordan fortoner i så fall disse seg?*
- iii. På hvilke måter og i hvilken grad påvirker andre individuelle forskjeller responsene på teksten?*
- iv. Hvilke årsaker til forskjellene og likhetene dominerer?*

1.1. Videre struktur på oppgaven

Innledningsvis blir det gitt et innblikk i konteksten for utgivelsen, og noen av datidens og nåtidens responser. Deretter gjennomgås relatert forskning, før valgt teori forklares, etterfulgt av en redegjørelse for det metodiske designet. I andre del blir resultatene presentert og analysert, samt sammenliknet og drøftet i lys av det teoretiske apparatet.

1.2. Introduksjon og bakgrunn

1.2.1. Utgivelsen i en postkolonial kontekst

"Trekket mot nord" ble utgitt i 1966, 10 år etter Sudans frigjøring. I følge Edward Wadie Said, en ledende teoretiker innenfor postkolonialisme, skapte koloniherrene stereotypier av mennesker fra koloniene, såkalte "orientalere". De ble presentert som "indolent, thoughtless,

sexually immoral, unreliable, and demented” (Said 1978 i (Bressler, 2007, s. 240)). “Trekket mot nord” er kategorisert som postkolonial litteratur, og kan forstås som en protest mot og parodi av denne ideen, siden den viser hvordan en person som Mustafa Said kan virke orientalsk på utsiden, men være mye mer kompleks, og dessuten at slike kjennetegn kan være en konsekvens av kolonialismen.

1.2.2. Handlingen i en kolonial kontekst

Erik Erikson mener at “the frequent allusions of some Black writers to namelessness and facelessness” reflekterer en identitetsforvirring typisk for en utnyttet minoritet. (Ewen, 2010, s. 173). Dette gjenkjenner jeg i den navnløse, ansiktsløse fortelleren i romanen. Homi K. Bhabha, beskriver følelsen av å være en kolonisert som interagerer med to kulturer som dominert av “unhomeliness”, noe andre teoretikere har videreført som begrepet “double consciousness” (Bressler, 2007, s. 241). Dette aspektet ved “Trekket mot Nord”, er påpekt av kritikere og akademikere.

1.2.3. Resepsjoner

Dette avsnittet gir et innblikk i hvordan teksten har blitt mottatt med fokus på moderne tid. Dette er selvfølgelig ikke dekkende, og tjener bare som en liten innføring.

Helt siden utgivelsen har “Trekket mot nord” blitt kritikerrost som blant annet “An Arabian Nights in Reverse [...]” (The Observer) og “An arresting work by a major Arab novelist who mines the rich lode of African experience with the Western World” (Publishers Weekly). Den har blitt klassifisert som en av de seks største arabiske romanene, er bok nr. 2 i Verdensbiblioteket, og Det Arabiske Litterære Akademiet har utropt den til den viktigste arabiske romanen fra det tjuende århundre. I Sudan ble den vel mottatt av publikum, men ble forbudt i 1983 av politiske grunner.

I følge Musa Al-Halools artikkel ”The nature of the uncanny in Season of Migration to the North” (Al-Halool, 2008) er *Das Unheimliche* (The Uncanny) et sentralt tema i romanen. For ham er Mustafa Said det skremmende alter-egoet og *Das Unheimliche* for fortelleren, som søker tilflukt i alt det hjemlige for å ikke bli minnet om den han har vært. Halool mener videre at forfatteren sammenlikner kolonisering med voldtekt og Mustafa Sids atferd som seksuell hevn, med forholdet til fire britiske kvinner som allegorisk med det suprapersonlige forholdet Sudan og England. Salihs budskap er, i følge Halool,

first, to highlight that the pursuit of vengeful sexuality belongs to the colonial mentality and in the imperial metropolis; and second, to demonstrate that such pursuit is not only totally alien to the native culture but also a destructive force whose repercussions are ineluctably felt even in the postcolonial period.

I tillegg gjennomgår Halool mange intertekstuelle forhold. Han mener at Mustafa Said symboliserer historien uten å være representativ for den, og at han selv er klar over denne ambivalensen, noe som får ham til å se seg selv som en løgn. ”Mustafa's ambivalent relationship with history results in his being both its genuine product and its false prophet”. Han skriver også at romanen viser hvordan kolonialismen ødelegger menneskers selvbylde og at teksten illustrerer Mustafa Said's ønske om å bli sin egen herre (Al-Halool, 2008).

Marina Harss har en annen tolkning. Hun bemerker først at mye av fortiden til hovedpersonene er utelatt, noe som får en til å føle at man har gått seg vill i et rart land (Harss, 2007). Videre beskriver hun de to hovedpersonene:

Mustfa Sa'eed emerges as a person who has abused the colonial system, only to be abused and destroyed by it, and who has returned to the Sudan, bearing with him the rot and destruction he has come to embody. The narrator, in contrast, appears to be the model Sudanese citizen, perhaps an embodiment of the "new Sudan"-the independent republic which was declared in 1956-in which he serves as an official in the Department of Education (Harss, 2007)

Modellen fortelleren utgjør viser seg senere å være ineffektiv når det gjelder utviklingen i landet. Hun skriver at fortelleren alltid observerer ødeleggelser han kunne ha stanset, både når det gjelder å være del av en administrasjon som arbeider helt atskilt fra landets infrastruktur, og når det gjelder personer i hans nærhet som han har emosjonelt og moralsk ansvar for (Harss, 2007).

Mona Takieddine Amyuni med sin “Season of Migration to the North by Tayeb Salih: A Casebook”, argumenterer for at

Salih concentrates on the moral failures that colonized people manifest and which they erroneously but self-righteously blame on the colonizer. For Salih, such a political justification of personal ineptitude is not only invalid, but is detrimental to the emergence of a truly liberated society. (Mona Takieddine Amyuni 1985, gjengitt etter (Al-Halool, 2008))

Hanan El-Sheykh sier, i et intervju ved Siss Vik, om fortellerens følelse av “fremmedgjøring” og tilsynelatende glede ved hjemkomsten:

Han forsøker å overbevise seg selv. Han snakker om hvordan palmetreet knytter ham til jorden, og hvordan den vante lukten av bestefaren gjør ham trygg. Men i alt dette skinner det gjennom at han tviler. Han beroliger seg selv med å nevne alt han har savnet, men etter hvert ser han så mange feil blant sitt folk. De nye klassene i Sudan er preget av betydelig korrupsjon. Fortelleren er vokst opp

etter Sudans frigjøring, etter kolonitiden, og likevel føler han seg kolonisert. Kanskje av sitt eget folk? (Al-Shaykh)

Hun forteller om hennes førsteinntrykk av romanen at den var moderne og klassisk på samme tid, og fortalt i et muntlig språk.

Arabisk litteratur på den tiden var enten veldig klassisk, på en tradisjonell, kjedelig måte, eller veldig surrealistisk og veldig tilgjort moderne. De sistnevnte handlet mer om sinnstilstander enn om personer (Al-Shaykh).

Hun tror at Salih, i motsetning, ønsket å si noe om livet og menneskeheten (Al-Shaykh).

Det finnes også akademiske stemmer som, med ulike variasjoner, mener fortelleren og Mustafa er én og samme person og at den tilsynelatende inndelingen i to personer representerer en intrapsykisk dialog i en splittet personlighet.

Med slike divergerende tolkninger og vektlegginger, som bekrefter tekstens flertydighet, er det interessant å undersøke virkningen på mitt utvalg.

1.2.4. Forskning på feltet

Det har vært forsket mye på lesing og lesere. Et norsk eksempel som er relevant for mitt prosjekt er Rudis undersøkelse innenfor norskdidaktikken (Rudi, 2010, s. 6). Hennes empiriske studie, med Isers teori som tilnærming, og workshops og intervjuer som metode, “viser at elevene anlegger ulike lese måter på de to novellene, at de har ulike repertoar å møte tekstene med og at forståelsen derfor blir ulik.” Og videre: “Elevene som i mitt materiale har god litterær kompetanse kjennetegnes ved at de anvender mer hensiktsmessige lesestrategier, går i aktiv dialog med tekstene og er mer motivert for lesing enn elevene som har en svakere utviklet litterær kompetanse.” Hun kommer også med en didaktisk konklusjon: “Den arbeidsmåten som i mitt materiale først og fremst fremmer forståelse hos elevene med god litterær kompetanse er loggskrivning. Elevene med en svakere utviklet litterær kompetanse foretrekker først og fremst å samtale med andre.”

Undersøkelsen ”Depending on My Mood: Mood-Driven Influences on Text Comprehension”, har studert emosjoners rolle i lesing. I følge forskerne, har forskningen fram til i dag fokusert på lesestrategier og kognitiv påvirkning av forståelse, noe de mener er ufullstendig. Forskerne ønsket å bidra til den økende dokumenteringen av emosjonelle faktorer på hvordan tekster forstås. Forskningsdesignet gikk ut på å be lesere tenke høyt mens de leste et tekst. Leserene

var inndelt i 3 grupper etter sinnsstemningene glad, trist eller nøytral. Forskerne konkluderte med at:

Happy, sad, and neutral moods influenced the degree to which readers engaged in particular types of coherence-building processes in the service of comprehension. Although reading strategies clearly influence processing, understudied factors that are less explicitly goal-driven, such as mood, can similarly impact comprehension activity. [...]. (Bohn-Gettler & Rapp, 2011, s. Abstract)

Denne undersøkelsen fokuserte på hvordan sinnsstemningen affekterte oppfattelsen. Inndelingen i grupper skjedde før lesingen tok til basert på sinnsstemning, noe som impliserer lengre varighet enn en enkelt følelse. En annen undersøkelse har fokusert på mer svingende emosjoner *under* lesingen, og studerte lesingen som en dynamisk prosess og hvordan skift i teksten styrer emosjonene. Et utgangspunkt for prosjektet var de nylig identifiserte læringscentrerte og tekstutløste emosjonene ”boredom, frustration, confusion, flow (engagement), delight, surprise, and anxiety”. Forskerne viste hvordan man som lærer kan oppdage og håndtere negative emosjoner som forvirring, kjedsomhet og frustrasjon, og slik forbedre leserens forståelse av teksten. (Graesser & D'Mello, 2012, s. Abstract)

En artikkel som også har relevans for min studie, er ”Reading Other People's Minds through Word and Image” av Maria Nikolajeva (2012), som diskuterer hvordan emosjoner kan formidles til barn gjennom samspillet mellom tekst og bilde. Hun anvender kognitiv litteraturteori som hun tilpasser situasjoner hvor sender og mottaker har signifikant forskjell når det gjelder kognitivt nivå. Artikkelen demonstrerer ulike måter å representere følelser på gjennom konseptet ”ekphrasis”, og når det gjelder mottakeren, studerer hun ulike aspekter ved følelsesmessig / affektivt engasjement, som empati og det å lese tanker (Nikolajeva, 2012).

Steffensen, Joag-Dev og Anderson presenterer i sin forskningsrapport et tverrkulturelt syn på lesing. Forskerne testet lesere fra henholdsvis USA og India, og fant at når de leste handlingsreferater fra to bryllup, ett amerikansk og ett indisk, leste de fortere og memorerte mer fra det beskrevne bryllupet fra egen kultur. Motsatt ville de gjenfortelle forvrengte hendelser fra den andre kulturens bryllup. I tillegg husket personene mer av det som andre subjekter fra samme kulturarv betegnet som viktig. Forfatterne tolker dette som ett uttrykk for hvordan spredende diskursive skjema påvirker forståelse og minne (Steffensen, Joag-Dev, & Anderson, 1979).

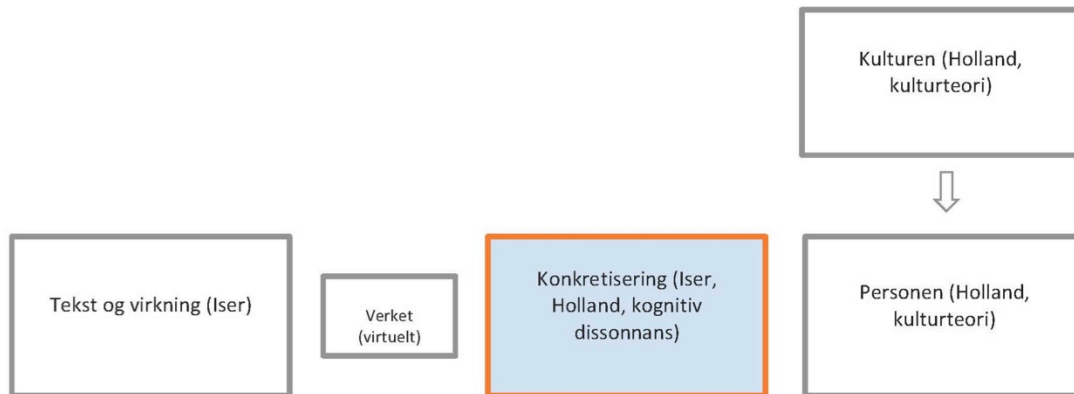
Dette er kan være av relevans for min studie, siden det påpeker hvilken rolle diskurs og kulturelle forventninger kan spille for forståelsen av tekster, vel å merke hvis tilnærmingen til narrativer fra virkeligheten også er gjeldende for fiksjon.

Forskere har utviklet ulike instrumenter designet for å måle litterær respons. Et av disse heter ”Literary Response Questionnaire” (LRQ), og er utviklet av Miall og Kuiken (1995). Instrumentet måler ”Insight, Empathy, Imagery Vividness, Leisure Escape, Concern with Author, Story-Driven Reading, and Rejection of Literary Values”, og hver av disse skalaene relaterer seg til en lesers tilnærming. Forskerne mener å ha funnet belegg for å si at skalaene kan knyttes til globale fenomener som personlighetstrekk, kognitiv stil (inkludert forsvarsmekanismer) og læringsferdigheter innen detaljert informasjonsbehandling.

Fordelen med et slikt instrument, er at man kan analysere større mengder data, og finne mønstre. Ulempen er at det er forhåndskategorisert, noe som gjør at unike aspekter kan gå tapt.

1.3. Teori og begrepsavklaring

I mitt prosjekt har jeg valgt å ta utgangspunkt i Iser's teori om virkningsestetikk, det vil si aspekter ved en tekst som har en virkning på leseren. Det som er nedfelt i teksten, må konkretiseres i sinnet til leseren, og her åpner Iser for individuelle variasjoner. Han går ikke inn i detaljer om disse konkretiseringene, annet enn at diverse faktorer som for eksempel utdanning kan spille inn på enkeltkonkretiseringer. Her kommer jeg derfor til å komplettere med Hollands teori. I tillegg til disse lesersresponsteoriene benytter jeg kulturteori for å komme frem til kulturelle og politiske faktorer som kan ha virket inn på mine informanternes individuelle tolkninger. Figuren på neste side visualiserer mitt teoretiske apparat.

Figur 1: Teoretisk apparat

Analyseobjektet mitt er lesernes *konkretiseringer*, et begrep som forklares under kapittelet om Iser's teori.

Under avsnittet om syntese, vil jeg også inkludere deler av Fish's teori. Jeg er klar over at en samtidig bruk av teoriene til Iser, Holland og Fish i utgangspunktet kan være problematisk, ettersom de er representanter for ulike orienteringer innen resepsjonsforskningen. Allikevel kunne jeg ikke ignorere at hver av teoriene på hver sine vis har kastet lys over empirien. Iser's teori, som var mitt første utgangspunkt, forklarer hvordan teksten leder realiseringen av det intensjonelle objektet, men siden hans arbeider baserer seg på britisk litteratur og europeiske lesere, og siden flere elementer av mine informanters konkretiseringer viste seg å bero sterkt på deres personlighet, ønsket jeg å benytte Hollands subjektivistiske teori. Samtidig virket det klart at teksten til en viss grad hadde en liknende virkning på alle informantene, og dette gjorde det nærliggende for meg å velge en blanding av teoriene, hvor jeg har utelatt de delene som i størst grad motsier hverandre. Som del av syntetiseringen, anvendte jeg Fish, som utgjorde nok en utfordring. Fish har plassert seg selv mellom de stemmene som mener at ord har like mange ytringer som det finnes tilhørere, og de stemmene som mener at det finnes én leksikalsk mening (Fish, [1980] 2006, s. 145). Men med basis i andre arbeider, har han også blitt klassifisert sammen med Holland som subjektivist, på grunn av ideen om at en tekst er som en Rorschachtest – et ark med flekker av blekk som tolkeren projiserer ut mening på (Bressler, 2007, s. kap. Stanley E. Fish). Jeg vil komme tilbake til hvordan jeg møter denne

komplisjonen i underkapittel 1.7, men først vil jeg i grove trekk presentere hver enkelt teori.

1.3.1. Iserers teori

Iser hevder at mening blir til under lesingen, at det er noe som oppstår mellom leser og tekst (Gaither, 1997, s. 17). Han mener at tekstens struktur er svingende og at lesehandlingen (the act of reading) forsøker å komprimere teksten ned til én mening. Mens man leser, gjør man seg opp forventninger som modifiseres kontinuerlig mens man leser. Stadig åpner man nye horisonter som forandres eller modifiseres ved neste setning. Forventningene gjør leseren interessert i å finne ut hva som kommer til å skje, men samtidig virker modifiseringene retroaktivt inn på det allerede leste (Iser, 1978, s. 278).

Iser mener at lesing er en intersubjektiv prosess (mellom tekst og leser som to subjekter) (Gaither, 1997, s. 29). Han forklarer: "Effects and responses are properties neither of the text nor of the reader; the text represents a potential effect that is realized in the reading process." (Iser, 1978, s. ix), og videre:

Aesthetic response is therefore to be analyzed in terms of a dialectic relationship between text, reader, and their interaction. It is called aesthetic response because, although it is brought about by the text, it brings into play the imaginative and perceptive faculties of the reader, in order to make him adjust and even differentiate his own focus (Iser, 1978, s. x)

1.3.1.1. *Verket som intensjonelt objekt*

*Verket*¹ (*the work*) står mellom den virkelige verden av objekter som tekstens vante tanker kommer fra, og leserens erfaringsverden som gir form til dennes personlige respons (Gaither, 1997, s. 20).

Tekster korresponderer ikke til noen objektiv virkelighet utenfor seg selv. De er *intensjonelle*, hvilket betyr at setningene i teksten handler mot hverandre, de "act upon one another" (Iser, 1978, s. 276). For Iser er ubestemtheten basisen for estetisk respons. Når leseren bruker sin forestillingsevne til å bygge verket oppstår kommunikasjon. (Gaither, 1997, s. 20). Dette betyr at et intendert objekt beskrives uten å beskrives fullt ut, og at det er opp til leseren å

¹ Jeg har erstattet "tekst" med "verk" for å harmonere med Isers senere tankegang

fylle inn tomrommene mellom segmentene og bygge ferdig det intenderte objektet i sin egen bevissthet².

1.3.1.2. *Den implisitte forfatteren, den implisitte leseren og spillet*

En forfatters viktigste retoriske verktøy er rollene han / hun gir den implisitte forfatteren og den implisitte leseren (Gaither, 1997, s. 23). Iser tenker på en tekst som en slags arena hvor forfatter og leser deltar i et ”game of the imagination”. Hvis alt ligger på bordet og leseren ikke trenger å gjøre noe, vil ikke leserens forestillingsevne tre inn på arenaen, og det blir kjedelig for leseren, for gleden ved lesing kommer av at man aktivt får brukt sin kreativitet (Iser, 1978, s. 275). Den implisitte leser er et begrep med to sider: Struktureringen av potensiell mening gjennom teksten; og leserens aktualisering, eller konkretisering, av potensialet gjennom leseprosessen (Gaither, 1997, s. 25).

1.3.1.3. *Teksten, verket, konkretiseringen*

Et verk har to poler:

- I. den artistiske polen som er *teksten* som forfatteren har skapt
- II. og den estetiske polen som er *konkretiseringen* komplettert av leseren.

Verket ligger altså midt mellom tekst og konkretisering. Det oppstår i møtet mellom tekst og lesing (Gaither, 1997, s. 25), og er et virtuelt fenomen som bare kan studeres i kraft av sine to poler.

1.3.1.3.1. Repertoar

Begrepet repertoar brukes for å utforske tekst og ekstratekstuelle (utenomtekstuelle) systemer. Disse former tilsammen innholdet. Repertoaret er et utvalg fra symbolsystemet som refererer til virkeligheten, og består av det kjente (familiar) territoriet innen teksten. Det vil si all referanse til sosiale normer og verdier, konvensjonelle betydninger, tanker om virkeligheten, og litteraturtradisjoner. Når forfatteren presenterer disse i en uvant (unfamiliar) form, det vil si reorganiserer symbolene i repertoaret, og skaper nye koplinger gjennom narrativet, oppstår en *fremmedgjøring (defamiliarization)* som får leseren interessert i å forstå

² Iser's ontologiske distinksjon mellom virkelighet og lesing representerer en sjangerteoretisk / fiksjonsteoretisk eksepsjonalistisk / separistisk posisjon.

den nye verdenen, og se hvilke nye veier det fremmedgjorte leder. Denne interessen er nødvendig for kommunikasjonen fordi den konstituerer den strukturelle fremdriften (structural drive). Iser kaller verdenen i teksten for et *ekvivalenssystem* (*system of equivalence*) (Gaither, 1997, ss. 20, 30), og virkeligheten etableres under den deltagende og temporære leseprosessen. Dette kaller Iser for (Gaither, 1997, s. 20).

1.3.1.4. *Tomrom*

Ingen fortelling kan bli fortalt på en uttømmende måte, derfor vil man finne ubestemtheter. Iseres *tomrom* (*blanks eller gaps*) er en type ubestemthet som fordrer at man kombinerer og ulike segmenter i teksten til å henge sammen, slik at tomrommene forsvinner. Tomrommene er tekstens usynlige ledd (Iser, 1978, ss. 182-183), og de forårsakes av skift i narrativet. Leseren må bruke sine disposisjoner for å fylle dem og skape forbindelser (Iser, 1978, s. 280). Tomrommene kan fylles igjen på mange måter, slik at tekster har kapasitet til å bli realisert på mange måter. Ingen lesing kan uttømme alle disse potensielle konkretiseringene, for leseren gjør valg underveis om hvordan tomrommene skal fylles, og med dette ekskluderer hun de andre alternativene (Iser, 1978, s. 280).

Negasjoner er motsetninger som produserer tomrom.

1. *grads negasjoner* er mellom ulike normer i teksten.

2. *grads negasjoner* er mellom tema og leserens disposisjoner og erfaringsverden.

Iser identifiserer en annen type ubestemthet; *negativitet* (*negativity*), som oppstår når karakterene i teksten opptrer deformerte eller handler umenneskelig. Dette leder leseren til å søke å forstå de uttalte bakenforliggende motivene og årsakene (Gaither, 1997, s. 31).

For å oppsummere kan vi si at tomrom (gaps) oppstår i skift mellom tekstuelle segmenter i et narrativ; negasjoner oppstår i konflikter mellom fremmede og konvensjonelle meninger av ord; mens negativitet oppstår når karakterer eller handlinger synes deformerte.

1.3.1.5. *Tekstuelle strategier*

De tekstuelle strategiene skaper et møtepunkt mellom tekst og leser, og med dette organiserer de aktualiseringen av teksten. De to viktigste strukturene er tema - horisont og forgrunn - bakgrunn. Disse er bestemmende for den litterære virkningen.

1.3.1.5.1. Forgrunn – Bakgrunn

Iser henter begrepsparet figur-grunn fra gestaltpsykologien og trekker en parallell til forholdet forgrunn - bakgrunn, hvor han mener de fremmedgjorte elementene i repertoaret ligger i forgrunnen (figur), hvor leseren konkretiserer dem, mens leserens konvensjonelle assosiasjoner av de samme ordene ligger i bakgrunnen (grunn). Det eksisterer et sterk spenning mellom forgrunnens fremmede og bakgrunnens velkjente meninger (Gaither, 1997, s. 30). Denne konflikten skaper en negasjon, og den delen av ens erfaringer som var blitt vekket av tekstsegmentet suspenderes - midlertidig tilsidesettes - til fordel for det fremmede.

1.3.1.5.2. Tema - horisont

Den andre strukturen kalles *tema - horisont*. Teksten inviterer leseren til å bli med inn i verkets verden gjennom en *vandrende synsvinkel (wandering viewpoint)*. Det vil si at leseren får med seg biter av verdenen og det som skjer gjennom synsvinklene til forteller og ulike karakterer. Den synsvinkelen leseren inntar på et hvert tidspunkt betegnes som et tema, og dette settes opp mot horisonten. Horisonten akkumuleres ved hvert tema som legges til, og syntetiseres retrospektivt. Leserens egne oppfatninger er også del av horisonten ved siden av det man har akkumulert fra hver karakter (Gaither, 1997, s. 31).

1.3.1.6. *Tekstens ultimate dimensjon*

Iser mener at det ikke er tekstens mening som er dens ultimate dimensjon, men at litteraturens *forestillingsdimensjon (imaginary dimension)* er overordnet dens semantiske dimensjon. Forskjellen mellom disse er at forestillingene er polyvalente, noe som passer bedre med litteraturens funksjon (Gaither, 1997, s. 33). Iser mener det viktige ikke er hva teksten betyr men hva den gjør (Gaither, 1997, s. 35).

1.3.2. Hollands teori

Norman Norwood Holland (1975) har utarbeidet fire prinsipper for lesing, som springer ut av en idé om lesing styrt av personlighet eller *identitetstema / stil*³. Holland bruker en moderne forståelse basert i egopsykologien, hvor forsvarsmekanismer, hos Holland bare *forsvar (defenses)* er tilpasninger til indre og ytre virkelighet, og nødvendige for nytelse. Han sonderer

³ Holland har ikke distingvert begrepene tekst eller verk på en så klar måte som Iser, og jeg velger derfor å benytte ordet "fortelling", der han ikke bestemt snakker om tekst i Iseres forståelse, for å unngå forvirring.

mellom forsvar og *tilpasning (adaptation)*, som begge inngår som del av en persons livsstil (Holland, 1975, s. 116)⁴.

Personligheten er et filter man leser gjennom, særlig på en defensiv måte, for å unngå smerte (Holland, 1975, s. 116). Det er fire ting som presser mot ego (i virkeligheten, og under lesning som en type møte med en virkelighet), og som ego må finne løsninger for å balansere og tilfredsstille: Id – reservoaret av drifter, søker tilfredsstillelse; Superego – internalisert press fra foreldre og kultur, utløser forsvar mot driftene; i tillegg vil man tendere mot å løse konflikten på en måte man har lagt seg til vane, som del av ens identitet; det fjerde presset kommer fra virkeligheten (Holland, 1975, s. 123).

Det første prinsippet omfatter samtidig alle de andre prinsippene:

1.3.2.1. Prinsipp 1: "Style seeks itself"

Hvis en leser reagerer positivt på en tekst, betyr det at hun har klart å legge elementer av teksten sammen på en slik måte at de "act out" eller "reenact", det vil si spiller ut eller gjenspeiler hennes livsstil (Holland, 1975, s. 114). Holland mener enhver person tilnærmer seg erfaringer med et karakteristisk kluster av behov, frykt, ønsker og håp, og at man vil at denne forventningsøkonomien skal spilles ut av den enheten man møter, enten det er et annet menneske eller en tekst, på en måte som gir glede / nytelse (gratification) (Holland, 1975, s. 114):

Moment by moment, line by line, word by word, we try to make the characters perform, the plot evolve, the language resonate, and all the parts of the work coact to yield a balance of gratification. (Holland, 1975, s. 114).

Hvis vi har hatt en negativ respons eller ingen respons på elementer betyr det at "we did not perceive them as acting out within the work the kind of balance leading to gratification we would like from other beings" (Holland, 1975, s. 114).

⁴ Hollands teori kan forstås som harmonerende med den similaristiske / non-fiktivistiske posisjonen innen sjangerteori / fiksjonsteori, men kan like gjerne føyes under den pan-fiksjonalistiske posisjonen (jamfør artikkelen "Fiktionalitet" av Jacobsen, Kjerkegaard, Kraglund, Nielsen, Reestorf, & Stage, 2013), fordi han antar at lesing er likt med ethvert møte med en person eller virkelighet, og samtidig skiller mental aktivitet fra dette møtet og fokuserer på en mental behandling som i forsvar og tilpasning knapt skiller mellom fiksjon og fakta.

1.3.2.2. *Prinsipp 2: “Defenses Must Be Matched”*

Hvis leseren reagerer positivt på en tekst, må hun ha funnet noe i den som gjør det samme som hun gjør for å håndtere behov og / eller farer (Holland, 1975, s. 115). Det er nødvendig for matchingen mellom leserens forsvar og tekstens elementer, at leserens ego kan tilfredsstilles på alle nivå “inkludert [hennes] ‘høyere’ intellektuelle funksjoner” (Holland, 1975, s. 117) (min oversettelse).

Thus, it is the matching of defenses that draws on a reader’s concern with language, his experience of prior works, his critical acumen, his taste and all the things people bring to bear when they deliberately evaluate literary works (Holland, 1975, s. 117).

Til og med de mest intellektuelle, nyanserte verdidommer og persepsjoner beror på behovet for å matche forsvar (Holland, 1975, s. 117).

1.3.2.3. *Prinsipp 3: “Fantasy Projects Fantasies”*

Det tredje prinsippet til Holland går ut på å matche fantasier. Her vil leseren bruke det materialet hun har tatt fra teksten og fritt skape en fantasi ut av det. Denne fantasien er karakteristisk for leserens personlighet. Holland understreker at fantasien ikke er noe som ligger skjult i teksten, men et produkt sammensatt på en gledesbringende måte av materialet teksten har å by på. Leserens fantasi er uavhengig av forfatterens fantasi, selv om materialet er det samme (Holland, 1975, s. 117), og leseren vil avsløre sitt identitetstema gjennom forståelsen av teksten (Holland, 1975, s. 118).

Som potensielt farlig ytre virkelighet, blir teksten gjenstand for leserens forsvar og aktive forming. Det av materialet leseren tar inn i sine mentale prosesser vil derfor være en versjon som er mindre truende for psyken, fordi det mangler de uakseptable elementene. Den sensurerte fortellingen blir i neste omgang gjenstand for personens drifter mot det gledesbringende, som realiseres gjennom fri tilpasning, transformasjon og bruk av det materialet som gjenstår av fortellingen (Holland, 1975, s. 121).

1.3.2.4. *Prinsipp 4: “Character Transforms Characteristically”*

Dette prinsippet går ut på at leseren vil skape fornuft av teksten, det vil si et tema eller en tolkning. I denne prosessen bruker hun høyere egofunksjoner slik som hennes erfaring med menneskelige karakterer, litterære erfaring, andre erfaringer, logiske sans, bevisste intelligens, og ferdigheter i tolkning. Leserens vil nå anvende moralske, sosiale og politiske

ideer, og oversette fantasien til gledesbringende, karakteristisk intellektuelt innhold (Holland, 1975, ss. 122, 124).

Prinsippene kan oppsummeres slik: ”In characteristically fantasizing, defending, and transforming, the reader works out his own personal style through the story.” Mislykkes et av disse kontaktpunktene, især det som gjelder forsvaret, vil ikke leseren forholde seg positivt til fortellingen, for leseren må kunne syntetisere sin stil, sitt identitetstema, frem av fortellingen. (Holland, 1975, s. 122).

1.3.3. Kulturteori

Harris (1999, s. 22) definerer kultur som ”the socially learned ways of living found in human societies and that it embraces all aspects of social life, including both thought and behavior.” Med sitt kultur-materialistiske syn, fremholder han at ideer påvirker atferd og at atferd påvirker ideer (Harris, 1999, s. 22).

1.3.3.1. To perspektiver

Innen antropologien skiller to perspektiver seg fra hverandre: *supraindividual holist* tilnærmingen og *methodological individualism*. Den førstnevnte tilnærmingen postulerer et ”superorganisk” eller ”kulturologisk” nivå av fenomener som ikke kan reduseres til individuelle tanker og handlinger. I dette perspektivet er individet et produkt av et preeksisterende samfunn, og lærer dettes institusjoner og konvensjoner (Harris, 1999, s. 50). Det andre perspektivet fremholder at alle grupper består av individer, og at fenomener på samfunnsnivå og i kulturer må forklares med fakta om individer, og måten sosiale institusjoner fungerer på, har årsak i handlingene, avgjørelsene og holdningene til individer (s. 50).

En systemteoretisk tankegang vil si at ”helheten er mer enn summen av dens deler”, altså at helheten og dens deler determinerer hverandre. Dette er en erkjennelse som er blitt anvendt innen kulturstudier. En syntese av de to ovennevnte perspektivene vil lære at kultur og individ *determinerer hverandre*. Harris mener altså at helheten ikke kan forstås isolert fra delene den består av, og at man samtidig ikke kan forstå delene isolert fra helheten de inngår i og funksjonen og plassen de har innenfor denne helheten. Det eksisterer en gjensidig determinering og avhengighet (Harris, 1999, s. 52). Dette synet kalles *metodologisk holisme*.

Empiriske studier viser at supraindividuelle entiteter som organisasjoner, kaster, supra- og infrastrukturer, institusjoner, mønstre og trekk, språk og så videre overlever på tvers av individene som tar del i dem (Harris, 1999, s. 54). En grunn til at slike superorganiske entiteter består, kan være deltakernes emiske (i betydningen relatert til innvendig opplevd funksjon heller enn definert ut fra noe objektivt og eksternt) “models of the institutions, organizations, and behavioral patterns that define their social lives.” (Harris, 1999, s. 55). Individens handlinger opptrer innenfor abstrakte rammer som er tegnet av det tilhørende systemet (Harris, 1999, s. 54).

Den metodologiske holismen har vist seg å gi resultater i form av en rik bestand av teorier som evner å forklare hvordan enheter påvirker hverandre og sammen skaper konvergerende og divergerende linjer og sosiokulturell evolusjon (Harris, 1999, s. 55). Harris konkluderer med at holisme og individualisme avhenger av hverandre og ikke hver for seg er tilstrekkelig, og at man må studere både linjen fra individ til høyere ordens abstraksjon og vice versa, som en sirkel av feedback (Harris, 1999, ss. 55-56).

1.3.3.2. Kulturteori og identitetstema

Holland mener at det ikke bare er mennesker, men også andre entiteter, som litteratur, som har et identitetstema. Han mener at menneskelig identitetstema eksisterer på høyere nivå, altså i grupper, slik som nasjoner, kulturer, stammer og så videre. Grupper vil, på samme måte som individer, møte omverdenen med en bestemt stil, og deres identitetstema avsløres av deres tidligere handlinger. Gruppen vil forstå ytre virkeligheter gjennom sine forsvar og tilpasninger, og adaptere det til deres kollektive fantasier og transformasjoner. Selv om gruppen som enhet har en felles erfaring, vil individene i gruppen også konstruere en egen erfaring. En grunn til at opplevelsen til individer av samme gruppe kan likne hverandre mer enn opplevelsene til individer fra forskjellige grupper, er konsensusen, i den forstand at personer i gruppen sier ting om den kollektive erfaringen, og andre i gruppen bruker dette som materiale til å skape sine egne erfaringer (Holland, 1975, ss. 290-291).

Jeg vil tro at man kan si at kultur og kulturens identitetstema innvirker på individens identitetstema, gjennom det gjensidig determinerende feedback forholdet som ble forklart i forrige avsnitt. Her finnes altså et viktig møtested mellom teori om identitetstema og kulturteori, med et dialogisk perspektiv: Kulturens identitetstema vil determinere og determineres av enkeltindividens identitetstema.

1.3.4. Syntese og adaptasjon

Jeg velger å forholde meg løst til de presenterte teoriene og begrepene og på en fri måte anvende de delene som i størst grad harmonerer med og utfyller hverandre.

1.3.4.1. *Tolkningssamfunn*

Grunnen til at jeg inkluderte deler av Fishs tankegang er hans idé om *tolkningssamfunn* (*interpretive communities*) for meg utgjør et ledd mellom Isers og Hollands teorier.

Hollands tidligere verk har ingen direkte referanse til Fishs tolkningssamfunn (delte forståelsesrammer), selv om han berører det samme konseptet når han snakker om grupper og kultur, men i nittitallets “The Critical I” (1992), har han adoptert og adaptert begrepet, og foreslår en sonndring mellom *koder* og *kanoner*, hvor koder er tegn som kan forstås direkte og likt av alle medlemmer av en kultur, mens kanoner avhenger av hvilket tolkningssamfunn man tilhører (Holland, 1992, s. 38).

Stanley E. Fish viser med sin artikkel “Is there a text in this class?” ([1980] 2006) at tolkningsrommet er formet av rammene for budskapet. Fish mener at det finnes bokstavelige meninger som bare kan oppfattes av personer som deler de samme institusjonelle rammene (Fish, [1980] 2006, s. 145). Uansett hvor mange måter man forsøker å tolke en setning på, så vil tolkningene i praksis begrenses av situasjonen (Fish, [1980] 2006, s. 146)⁵. Noen tolkninger kan gjøres av alle eller nesten alle, mens andre krever at man tilhører et visst tolkningssamfunn (Fish, [1980] 2006, s. 147).

Det er viktig å legge til at Fishs eksempler for en stor del dreier seg om utsagn i ikke-litterære situasjoner. Isers argument om at litteratur av natur er polyvalent; samt det at litteratur kan leses delvis revet ut av sin kontekst, stiller et spørsmål ved hva som egentlig er situasjonen som skal forme grunnlaget for en rangering av mer og mindre riktige forståelser, og om en rangering er funksjonell. Det er derfor ikke rangeringen jeg tar med meg, men ideen om at mennesker som har et liknende institusjonelt repertoar vil tolke likere enn de som ikke har dette repertoaret, noe som potensielt kunne hjelpe meg å studere eventuelle likheter basert på

⁵ Jeg tror at litteratur er i en særstilling fordi ofte rammene er myke, uklare eller vide, nettopp fordi man leser den i forskjellige tider, og ikke personlig kjenner forfatteren. Mange vil forvente tvetydigheter, og forfatteren vil legge opp til ubestemthet i form av hopp i tid og fortellerperspektiv. Sjangeren blir del av situasjonen, og sjangerforventninger og oppfattelser om hvorvidt det er én eller flere meninger vil ligge tolkningssamfunnene til.

et politisk tolkningssamfunn, eller på kultur⁶. Jeg tror også at tolkningssamfunnene i ulik grad verdsetter multivalensen / polyvalensen⁷, og i ulik grad relaterer seg til (eller har referanser til) utgivelseskonteksten og situasjonene i boken⁸. Dessuten forstår jeg det som at teksten vil tegne sin egen situasjon (eller flere potensielle situasjoner), og leseren filtrerer gjennom sitt repertoar av tolkningssamfunn og sin identitet.

Når man tenker på tolkningssamfunn, er det mulig både å si at det er mennesker som ilegger ord meninger (som Holland) og at teksten skaper rammer for hva man tolker (som Iser) nettopp av den grunn at mennesker er like i større eller mindre grad (se Hollands bemerkning om “likeness” (Holland, 1992, s. 53)). Jeg tror at Isers tekstuelle strategier og repertoar vil ha en virkning på personer innen mange forskjellige tolkningssamfunn, og at tolkningssamfunn ofte vil ilegge ord de samme meningene. Slik blir tolkningssamfunn som konsept en inngang til syntetisering av Isers bi-aktive og Hollands mono-aktive teori, noe som skal vise seg å være et apparat som i stor grad belyser min empiri.

For meg har det vært en spennende utfordring å kombinere teoriene og erfare hvordan ideene har implikasjoner for hverandre. Samtidig har det til tider vært frustrerende fordi jeg har støtt på motsetninger, som jeg etter beste evne har forsøkt å adaptere.

I denne oppgaven vil konkretisering inkludere både det man kompletterer utfra det teksten har ledet, og det man eventuelt overstyrer teksten med.

1.3.4.2. *Fordobling*

Spill betegner det teksten legger opp til, men ikke alle lesere har kompetanse til å spille spillet. Noe skjønnlitteratur krever at leseren evner å lese med fordobling, det vil si med tanke på hvilke latente meninger teksten kan ha (Steffensen 2005 i (Rudi, 2010, ss. 18-19)). Steffensen sonderer mellom *fiktiv* og *faktiv* lesing hvor det første er en avgjørende ferdighet for lesing av skjønnlitteratur. Den faktive lese måten impliserer en livsnær dokumentaraktig

⁶ Situasjonen er også tatt i betraktning, men på grunn av Hollands idé om projisering, kan situasjonsforståelsen variere mellom tolkningssamfunn og individer.

⁷ Mukafovskys teori forklarer hvordan ulike samfunn tillegger fenomener (ethvert fenomen er i utgangspunktet polyfunksjonelt) bestemte funksjoner, og fritt relater til dette kan man si at funksjonen man tillegger affekterer eller blir bestemmende for meningene man realiserer, men dette perspektivet er ikke behandlet videre i denne oppgaven.

⁸ Situasjonen for utgivelsen: postkoloniens æra og nylig etter Sudans uavhengighet. Situasjoner i boken (eksempler): Victoriatiden og Sudan som koloni, samt enkeltscener.

funksjon tillagt teksten. Begrepene harmonerer med Isers teori, og aktualiseringen av potensielle meninger⁹, og det er også for å unngå å tyngne språket unødige med lange fraseringer at jeg velger disse enkle termene.

Med dette begrepsapparatet vil jeg forsøke å belyse empirien.

1.4. Metode

Innen antropologisk forskning er det regnet som god skikk å skrive i førsteperson. Dette er for å understreke at enhver observasjon vil være preget av forskerens referanseverk, en erkjennelse som er i stor grad overførbart til andre kvalitative studier innenfor ”myke” vitenskaper, og ikke minst en empirisk undersøkelse som denne. Hermeneutikken fastslår også at forskeren nødvendigvis forstår analyseobjektet gjennom sin personlige tolkning som utgangspunkt, selv om man kan nærme seg, og etter hvert nå, en sann mening. Jeg vil altså bruke førsteperson for å minne om min subjektivitet¹⁰.

1.4.1. Design og datainnsamling

Undersøkelsen er designet som en kvalitativ intervjuundersøkelse, med intervjuer av informantene kort tid etter lest bok. Intervjuene ble gjennomført ansikt til ansikt når det var mulig, og ellers via email og telefon. Utryktheten og den opplevde utryktheten blant de sudanske informantene (noe jeg skal komme videre inn på), var en hovedgrunn til at jeg gjennomførte bare én hovedrunde med intervjuer. Men intervjuet var designet for å generere tilstrekkelig med presis informasjon. Dette er utdypet i de følgende avsnittene. Romanen, på norsk og på engelsk, var også mitt materiale. Undersøkelsen er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

1.4.2. Rekruttering av informanter

Jeg har rekruttert gjennom nettverket mitt, blant annet gjennom Facebook og bekjente, da dette gav mulighet til å velge ut basert på spesifikke egenskaper / kriterier, samt at de sudanske informantene kunne ha tillit til meg, siden vi ble introdusert for hverandre av noen de kjente. Kriteriene var at de skulle være mellom 25 og 40 år, ha høyere utdanning, og være

⁹ Jeg betrakter faktisk lesing som en lesestrategi, ikke et uttrykk for at alle vil realisere samme mening.

¹⁰ Som forsker er denne subjektiviteten utvidet da jeg konstant vektlegger nøytralitet. I tillegg vil utsagn som ikke er siterte være min personlig akkumulerte kunnskap og egne resonnementer basert på faglitteratur og data.

engasjert i politisk aktivisme eller organisasjonsarbeid. Det politiske kriteriet var det vanskeligste å oppfylle, på grunn av mangelen på rettsikkerhet i Sudan, noe som gjør at politiske aktivister sjelden åpenlyst går ut med sin identitet, og generelt sett er tilbakeholdende med informasjon som kan lede til dem.

Jeg ønsket meg 3 informanter fra Norge og 3 fra Sudan. De informantene som sa seg villig til å delta delte disse kjennetegnene. De er mellom 26 og 39 år, de har utdannelse på høgskole- / universitetsnivå (5-9 år), og alle er engasjert i politikk gjennom aktivisme og / eller organisasjonsarbeid ¹¹. I tillegg hadde de andre likheter: De er alle yrkesaktive, bor i byer, og med unntak av én, har ingen av dem barn. Ingen av dem er medlem av noe parti.

1.4.3. Symbolsk interaksjonisme

Hovde (1936, gjengitt etter (Foddy, 1993, s. 2)) har sammenfattet problemene med spørreundersøkelser og intervjuer (surveys) til fem punkter: respondenten forstår ikke spørsmålet; respondenten mangler interesse eller viljen til å gjøre en anstrengelse; respondenten er ikke villig til å innrømme visse atferder eller holdninger; hukommelse eller forståelse svikter under en stressende intervjusituasjon; og feil fra intervjuerens side (for eksempel feilaktig måte å presentere på, eller forandringer i ordvalg). Foddy diskuterer videre 10 områder som man har identifisert som problematiske: Det at selv enkle faktaspørsmål (for eksempel alder og eiendom) kan resultere i gale svar og feilaktig data; at forholdet mellom det respondenter gjør og det de sier de gjør ikke alltid er sterkt; at respondenters interesser, vaner, meninger, tro, og holdninger ofte virker veldig ustabile; at små ordforandringer i spørsmålene kan resultere i store forskjeller i svarene; at respondenter ofte mistolker spørsmålene; at svar på tidligere spørsmål kan påvirke svarene på de senere spørsmålene; at rekkefølgen på spørsmålene kan påvirke svarene; at spørsmålets format (som åpent, lukket eller multiple choice) påvirker svarene; at informantene ofte svarer på spørsmål selv om de kan lite om emnet; og at kulturell kontekst påvirker tolkning av spørsmålene ¹².

¹¹ Like mye som politikk (med fokuset på mennesker og strukturer) er et definert område, så er det mangefasettert, og kan arbeides med på forskjellige måter, og det var derfor viktig å velge informanter som har rimelig like tilnærminger. Jeg valgte at de alle skulle ha meninger og agendaer som står i kontrast til stat og regjering.

¹² Med disse begrensningene blir det klart at svar ikke kan tas som presis og uttømmende sannhet og at mine konklusjoner må sees i lys av dette.

Foddys teoretiske rammeverk er symbolsk interaksjonisme, som er Herbert Blumers (1967, 1969 gjengitt etter (Foddy, 1993)) videreutvikling av Georg Herbert Meads ideer. Noen av grunntankene innenfor denne skolen som er relevante for denne studien, er at “mennesker tolker og definerer hverandres handlinger”, og man responderer ikke på handlinger, men på *tolkningen* av handlingene (Foddy, 1993, s. 19), “hver aktør tar ikke bare sitt eget syn på den andre i betraktning, men også den andres syn på en selv”, eller altså det man tolker som den andres syn på en selv (s. 19); og at sosiale aktører inngår i en forhandling om definisjonen av situasjonen (s. 19). Disse punktene har implikasjoner for samfunnsvitenskapelig forskning, slik som at informanter vil prøve å tolke hvordan intervjueren definerer situasjonen for å forstå hvilken informasjon denne er ute etter, de vil prøve å tolke hva som er grunnen til spørsmålene og hva intervjueren tenker om dem. En kommunikasjonsmodell blir med dette at:

- I. Intervjueren innkoder spørsmålet (tar i betraktning sin oppfattelse av informanten og sin oppfattelse av informantens oppfattelse av selv (intervjueren))
- II. Informanten dekode spørsmålet (tar i betraktning sin oppfattelse av intervjueren og sin oppfattelse av intervjuerens oppfattelse av selv (informanten))
- III. Informanten innkoder sitt svar (tar i betraktning sin oppfattelse av intervjueren og sin oppfattelse av intervjuerens oppfattelse av selv (informanten))
- IV. Intervjueren dekode svaret (tar i betraktning sin oppfattelse av informanten og sin oppfattelse av informantens oppfattelse av selv (intervjueren)) (Foddy, 1993, s. 22)

For meg har det derfor vært viktig å formulere meg på en enkel og tydelig måte, stille like spørsmål på samme måte for hver gang, følge en fast struktur, og ta ett spørsmål av gangen, og jeg har vært nøye på at alle skulle få samme informasjon om prosjekt og utvelgingskriterier. En utfordring har vært oversettelsen fra muntlig norsk form til skriftlig engelsk form, hvor jeg har måttet balansere viktigheten av en eksakt oversettelse, mot de sudanskes språkforståelse (de har arabisk som førstespråk) og deres mulige konnotasjoner, og dessuten har måttet være oppmerksom på hvilken virkning den skriftlige versus den muntlige formen kan ha, samt deres utsagn forstått som oversettelser fra arabisk til engelsk. Mye av dette diskuteres nedenfor. Under tolkningen har jeg også måttet ta høyde for informantens mulige oppfatninger av meg og hvordan (jeg tror at) de tror jeg oppfatter dem.

1.4.4. Intervjuene

Min strategi for intervjuene gikk ut på å begynne med åpne spørsmål for å få tak i det hvert enkelt individ selv vektlegger. Jeg innledet med noen åpne spørsmål om person og bakgrunn, for å være sikker på at ikke spørsmålene om boken skulle virke inn på det de fortalte, og også for å “varme opp” med noe mindre utfordrende. Etter dette gikk jeg over på åpne spørsmål om boken, og unngikk ledende spørsmål. De litt smalere spørsmålene kom til slutt slik at de ikke skulle kanalisere responsen på de åpne spørsmålene. I tredje del av intervjuet spurte jeg om lesevaner og politikk, lagt til slutt for at de ikke skulle innvirke med sine perspektiver på spørsmålene om boken. Åpne spørsmål var konsekvent lagt før smalere spørsmål gjennom hele intervjuet. Noen viktige punkter var informantens handlingsresymé, og et åpent spørsmål om hva boken handler om, som var ment å fange opp hva informantene selv har fokusert på. Spørsmålene om forhold mellom karakterene samt karakterenes motivasjon var ment å gi svar på hvordan informantene har fylt inn negativiteter.

Intervjuene ble av praktiske og sikkerhetsmessige årsaker gjennomført på to ulike måter, men spørsmålene var de samme for alle. De norske informantene ble intervjuet ansikt til ansikt og med informantenes samtykke ble de tatt opp på bånd og senere transkribert, dette for å muliggjøre flyt og kommunikasjon, samt en presis dokumentasjon å basere analysen på. De sudanske informantene ble tilsendt intervjuer på email, noe vi sammen var blitt enige om.

Det har vært en utfordring å innhente og behandle materialet på en balansert måte mellom informantgruppene. I den ene gruppen har jeg norske informanter som jeg sitter ansikt til ansikt med, og som samtalen flyter godt med på morsmålet til både intervjuer og informant. Det er mange likhetstrekk mellom de norske informantene og meg, slik at jeg forstår dem lettere. I den andre gruppen har jeg sudanske informanter som har en annen kultur og et annet språk enn meg, og det har ikke vært mulig å møte dem ansikt til ansikt. Det har derfor krevd mye ekstra arbeid både fra deres og min side å kompensere for denne skjevheten. Jeg har bedt dem om å skrive som om de snakker eller chatter, unngå å korrigere seg selv, og gå inn i en flyt og se for seg at de prater med meg eller chatter på Internett¹³. I tillegg var det nødvendig å i andre omgang sende dem noen oppklaringsspørsmål for å forstå mer om det de hadde sagt.

¹³ Jeg har inntrykk av at de har fulgt dette i ganske stor grad, spesielt Thuraya, for hos henne fant jeg trykkfeil som det er tydelig at kommer av at hun har skrevet med flyt og ikke gått over det på nytt.

Ved ansikt-til-ansikt intervjuene var det viktig å være oppmerksom på egen atferd. Spørsmålene var like (for å kunne fokusere og sammenlikne), men jeg lot dem snakke fritt, og prøvde å verken oppmuntre for mye eller virke negativ. For å unngå å påvirke med min respons, tok jeg en moderat interessert tone, unngikk å vise tegn på uenighet eller overraskelse, og viste at jeg lyttet oppmerksomt. Under kommunikasjonen med de sudanske informantene, la jeg vekt på å vise verdsettelse, interesse og ærbødighet. Dette for å skape tillit og oppmuntre til å fortelle åpent og fritt uten å føle at de må prestere.

Intervjuene ansikt til ansikt var strukturerte, noe som gjorde det lettere å sammenlikne dem med intervjuene på email som av natur er strukturerte. Oppklaringsspørsmål ble brukt under ansikt-til-ansikt intervjuene når det av og til var nødvendig, og ble brukt mye ved de elektronisk overførte intervjuene, jamfør vedlegg. Mot slutten av forskningsprosjektet, etter at jeg hadde vært i kontakt med de sudanske informantene over en lengre periode, og de hadde fått full tillit til meg, sendte etter hvert alle meg full kontaktinformasjon, og jeg fikk ringe dem får å oppklare det som fremdeles var uklart, og forsikre at jeg hadde forstått rett. Noen små modifikasjoner ble lagt inn.

Et eksempel på virkningen av den symbolske interaksjonen mellom informantene og meg, er at de sudanske kan ha snakket åpnere om tabubelagte emner som seksualitet, fordi de har en oppfattelse av at vestlige kvinner (intervjueren inkludert) snakker åpent om dette, men det kan også være andre ting som jeg ikke har kunnet oppfatte. En proaktiv manøver jeg har tatt, er å unngå å nevne at dette er en interkulturell studie, slik at informantene ikke skulle forsøke å bevise eller motbevise kulturelle forskjeller ved sine svar.

Jeg har erfart at noen av spørsmålene er blitt mistolket, på grunn av ulike referanser ved innkoding og dekodning, slik som at to av de sudanske informantene forstod “summary” som ”den essensielle meningen i korte trekk”. Dette måtte jeg rette opp i ved hjelp av oppklaringsspørsmål. Oppklaringsspørsmålene har for øvrig i stor grad bidratt til samforståelse. Jeg har jobbet nøye gjennom materialet gjennom transkribering, nærlesing, og kategorisering, og mener at jeg har oppnådd en tilfredsstillende grad av balanse.

1.4.5. Hermeneutikk

Også min tolkning av undersøkelsens resultater er som en realisering, i likhet med informantenes tolkninger av boken¹⁴, Selv om den er mer presis enn det man får fra en litterær tekst, på grunn av at jeg har kunnet spørre informantene hva de mener, og på grunn av at intervjujangeren ikke er så full av billedliggjøring som skjønnlitteraturen, er det viktig at jeg tilkjennegir noe om meg og min tolkning.

Jeg er født på 80-tallet, og er oppvokst i Oslo. Siden barnsben av, har jeg drevet med utøvende kunst på høyt nivå. Moren min leste for meg, mest bøkene til Astrid Lindgren og Elsa Beskow. Under ungdomstiden leste jeg romaner som Hamsuns “Victoria”, og Süskinds “Parfymen” samt noe kunstteoretisk litteratur. Etter et bachelorstudium i Statsvitenskap, Arkivkunnskap og Sosialt arbeid, gikk jeg rett videre til masterprogrammet i Bibliotek- og informasjonsvitenskap som jeg nå er i ferd med å avslutte. For det meste har jeg lest pensum og annen faglitteratur. Parallelt med utdanningen, har jeg vært rådgiver ved Oppland fylkesbibliotek, hvor jeg var ansatt i ett år og blant annet utviklet en modell for et språk- og litteraturvitenskapelig vitensenter / opplevelsesbibliotek. I tillegg har jeg ledet og utviklet flere teater- og musikkproduksjoner.

Hermeneutikken etterstreber en felles forståelse gjennom dyptgående tolkning, og med en mening som faktisk realitet. Den forutsetter at man kan distansere seg fra egen subjektivisme, i hvert fall i tilstrekkelig grad. Jeg har funnet god hjelp i Gadamerens tankegang, og hans videreutvikling av forståelsens sirkel, det foretrukne utgangspunkt og hvordan man kan nærme seg samforståelse eller forståelse av tekst så vel som person. Gadamer skriver:

En forståelse som er styrt av en metodisk bevissthet, må ikke bare forsøke å sette sine foregripelser ut i livet, men også å gjøre seg dem bevisst, for å kontrollere dem og dermed oppnå den riktige forståelsen av saken (Gadamer, 2003, s. 39).

Og videre: ”Heidegger erkjenner [...] at forståelsen hele tiden vil være bestemt av forforståelsens foregripende bevegelse [...]” (Gadamer, 2003, s. 39). For Gadamer, er *for-dommer* nødvendige for å vende seg ut mot verden med. Ettersom man trenger lenger inn i meningen revideres det ”for-utkastet” man startet med. (s. 37). Jeg vil ikke si at jeg bærer negative for-dommer mot noen kultur, og har forsøkt å dekke opp min noe mindre nyanserte

¹⁴ Informasjonen fra materialet møter mitt identitetstema, kulturelle koder, tolkningssamfunn og så videre.

kunnskap om sudansk kultur gjennom ekspansiv lesing og samtaler med folk som kjenner kulturen. Jeg har også fokusert på å prøve dataet mot seg selv.

Utfordringene er mange, og det er derfor viktig å minne om at forskning av denne typen alltid vil bære i seg en grad av subjektivitet ¹⁵.

1.4.6. Vanskeligheter og begrensninger

Informantene har sine egenskaper, og ikke alle disse har vært mulige eller aktuelle å kartlegge. Derfor er det mulig at de deler andre karakteristika som kan ha øvd en effekt på de individuelle konkretiseringene. Men jeg har lagt vekt på det som jeg ut fra materialet oppfatter som mest fremtredende, nemlig politikk og kultur. Flere faktorer vil også komme frem under resultat- og analysedelen.

Man må ta forbehold om at informantene av ulike grunner kan ha unnlatt å nevne ting, forstått på en annen måte enn meg, eller fokusert på sider av seg selv som de ønsket å presentere. Trass slike mulige feilkilder, er det sannsynlig å tro at størsteparten av innsamlet data og nøye analyse gjør resultatene og funnene nyttige.

Når det gjelder teksten, har den referanser til både Afrika og Europa, og forfatteren var en sudaner som ble engelskmann og tilbragte det meste av livet i England. Det at romanen er regnet som det største sudanske litterære verket, og et av de største arabiske, men var forbudt i Sudan i om lag 30 år, betyr at romanen nok har en litt forskjellig status i de to landene. For alle de norske informantene, og én av de sudanske var dette et første møte med teksten, mens de andre to sudanske hadde lest den før. Selv om “Trekket mot nord” for mange sudanere er en stolthet, kan vanligvis ikke kvinner lese boken i åpent lys, på grunn av frykten for at andre skal tro at de liker erotiske skildringer ¹⁶. Alle disse tingene kan virke inn på opplevelsen av boken. Dessuten kan eventuell homogenitet blant de sudanske muligens delvis skyldes konsensus blant grupperinger i samfunnet, på grunn av diskusjoner av denne viktige boken, noe som ikke gjelder like mye i Norge. Samtidig er den fremdeles tabubelagt, slik at dette ikke nødvendigvis er tilfelle. Dette vil kreve en separat studie å finne ut av, og jeg nevner det

¹⁵ Dette er ikke i seg selv negativt, bare det gjøres klart.

¹⁶ Mine sudanske informanter er her i en delvis særstilling. De har posisjoner som til en viss grad beskytter dem (PhD-kandidat, lege og lærerinne som alle er økonomisk uavhengige) noe som gjør dem friere, selv om de er langt fra frie sett i forhold til vesten. Allikevel vil det være rimelig å tro at strenge kollektivistisk opprettholdte og internaliserte konvensjoner i samfunnet kan ha virket inn på forståelse og kognisjon under lesingen.

derfor kun som et forbehold. Det samme gjelder det at oversettelsen mellom de ulike språkene kan ha gitt flere, færre eller andre potensielle betydninger. Alternativet ville vært å la alle informantene lese boken på et felles andrespråk, men da ville problemet blitt at resultatene kunne gjenspeile ulike grader av språkforståelse, og jeg gav derfor prioritet til at boken skulle leses på informantenes morsmål.

En annen vanskelighet er at min analyse og forskjeller i kategoriseringen kan gjenspeile min kunnskap om de to kulturene. Jeg kan ha lettere for å oppdage nyanseforskjeller i egen kultur mediert av eget språk, og med informanter jeg sitter ansikt til ansikt med. Ofte blir det anbefalt med intervjuer i fysisk nærvær på grunn av den gode og uformelle kommunikasjonen det gir. Dessuten kan man fange opp spontane ytringer, tonefall og gjentakelser. Mye av dette er umulig ved skriftlig kommunikasjon. På den annen side, kan også skriftlig overføring ha sine fordeler, fordi det blir mer gjennomtenkt og fordi det hindrer motoverføringer, og feilaktig tolkning av nonverbal kommunikasjon. Dessuten er det vanlig å finne sudanske jenter som er sjenerte og ikke tør å åpne seg, slik at det at deres svar er sendt skriftlig og ikke konfrontert med mitt nærvær, kan ha gitt dem en sjanse til å fortelle mer åpent om sine tanker. Dette gjelder særlig fordi det er gjennom chatting på sosiale medier og andre skriftlige uttrykksformer at de til vanlig åpner seg og sier sine sanne meninger. Jeg vil også tro at det at jeg har vestlig bakgrunn kan ha gjort situasjonen mindre truende for dem fordi jeg representerer demokratiske verdier, og ikke tilhører det samfunnet som dømmer dem. Jeg har fokusert nært på det som finnes i tekstene (de som er sendt meg, og mine transkripsjoner), for å gjøre det så likt som mulig, og samtidig ikke ekskludert de nonverbale signalene som var tydelige. Selv om jeg har gjort hva jeg kan for å håndtere den metodiske svakheten ved ulik datainnsamling, kan det være aspekter som ikke har kommet frem og som kan ha påvirket resultatene.

Et problem i denne typen undersøkelser, er at det ikke finnes noen objektiv eller riktig tolkning eller oppfattelse av en tekst, og det er vanskelig å snakke om noen “gjennomsnittsleser” i en verden i stadig forandring, jeg har heller ikke satt sammen et stort utvalg som er representativt for kategoriene, eller identifisert et referansepunkt av noe slag, noe som gjør en analyse relativ. Jeg har valgt å møte (ikke løse) dette problemet på to samtidige måter. For det første, ved å resymere fortellingen utfra de linjene i teksten som leses direkte av de fleste lesere, det vil si at jeg kun inkluderer det som kommer frem av kodene i teksten og ikke ekskluderer kanonene. For å få til dette, har jeg lest på en faktive

måte og sjekket mitt resymé mot informantenes, og diverse andres, resymeer. Dette inkluderer kun det som kommer frem gjennom tverrkulturelle koder, og vil utelukke sentrale aspekter ved boken, inkludert tolkninger som mange lesere vil gjøre seg opp. Den andre måten jeg møter problemet på, er derfor å definere noen ytterpunkter i kraft av “kvalifiserte” tolkninger ved akademikere fra ulike bakgrunner, samt resepsjoner ved publikum, noe jeg allerede har gjort under kapittel 1.2.3 - “Resepsjoner”. I tillegg benytter jeg Isers teknikk for å analysere hva som er bokens spill, repertoar og strategier, noe som er ment å avdekke hvordan det åpnes for ulike realiseringer.

1.4.7. Kausalitetsproblemet

I denne typen forskning er det umulig å gå ut fra at en viss uavhengig variabel A forårsaker en viss avhengig variabel B, og det er heller ikke mulig å si at C er årsaken til både A og B. Dette er fordi, som Holland påpeker, fortellingen ikke kan behandles som konstant, fordi personligheten påvirker hva man ser eller legger i fortellingen, slik at responsen påvirker stimulusen like mye som stimulusen påvirker responsen, (Holland mener at en tekst ikke kan behandles som stimulus), og modellen blir derfor: ”A forårsaker B og B forårsaker A, eller C forårsaker begge og forårsakes av begge.” (Holland, 1975, s. 275)¹⁷. På grunn av dette vil min analyse fluktuere mellom årsaker i leserne og årsaker i teksten, og kombinasjonen; og mellom respons som utslag og som indikator.

¹⁷ Ises terminologi fasiliterer, for meg omgangen med dette problemet, og hans konkretisering kan muligens forstås som en syntese mellom stimulus og respons eller også en derridiansk mellomting (og ingen binær opposisjon).

2. RESULTATER OG ANALYSE

Teksten kan studeres gjennom avdekking av strategier og repertoar i narrativet, og konkretiseringen kan studeres gjennom data fra lesere. For meg er det spesielt viktig å studere konkretiseringen, men siden den henger sammen med teksten og personene som leser, vil jeg også analysere teksten og portrettere leserne for bedre å forstå årsakene til konkretiseringene.

2.1. Person, repertoar og kontekst

I denne delen vil jeg begynne med å skissere informantenes kontekster, før jeg begir meg ut i en presentasjon av hver enkelt av dem som personer.

Den ytre konteksten til personene påvirker utviklingen av identitet, personlighet og de kodene man persiperer verden gjennom. Jeg vil i det videre kort diskutere noen generelle tanker rundt personene i kontekstene og med dette gi noen hint om sammenhengen mellom kulturelt og individuelt identitetstema. Hvis man følger Hollands tankegang om individers identitet, som han sier kan brukes om enhver entitet, vil det si at det ligger en uforanderlig kjerne i enhver kultur, og over dette temaet spilles ulike variasjoner ut som smelter inn i identiteten. Man møter nye erfaringer med en stadig voksende erfaringsverden, som i kultursammenheng vil si historien. For å unngå å gå til tanker om prehistorisk utvikling (og en eventuell felles kjerne), vil jeg konsentrere meg om nyere hendelser.

Under portretteringen av informantene, holder jeg meg nært opp til det de selv har sagt og med deres egne ord, rent bortsett fra at jeg delvis har forkortet, renskrevet, parafrasert og gjort om til tredjeperson, men mye er også sitert for å la dem tale for seg selv. Informasjonen er kommet frem gjennom svar på spørsmålene under person-, lesing-, og politikkdelen av intervjuet (se vedlagt intervjuguide). Disse var ment å avdekke deler av informantenes repertoar med fokus på litterært og politisk repertoar, og variasjon, samt å se hvilken stemning de er i, på grunn av at jeg antasiperte muligheten for at sinnsstemning påvirker konkretisering av en tekst, noe tidligere referert forskning også tyder på.

2.1.1. Refleksjoner rundt Sudans identitet

Historisk lå landområdet som skulle bli nåtidens Sudan, under Faraos, deretter Fongkongedømmet, etterfulgt av en håndfull kongedømmer. I 1453 kom offisielt Islam til Sudan med ottomanene. Religionen ble fra første stund blandet med overtro, sjamanpraksiser og

gamle tradisjoner som for eksempel kjønnslemlestelse. Ottomanene hersket frem til den brutale invasjonen som innledet tiden som britisk-egyptisk koloni. Okkupasjonen vedvarte fra 1889 til landets uavhengighet i 1956, og under 2. Verdenskrig sendte Egypt sudanere til den egyptiske front.

En innlysende faktor er det at folket i Sudan, og i Afrika ellers, historisk sett har vært, og er, inndelt i stammer. Disse fordelte seg over store og små geografiske områder, og de nomadiske gruppene krysset det som senere skulle bli landegrenser. Under kolonialismen ble grenser tegnet opp som langt fra korresponderte med Sudansk virkelighet, stammer ble atskilt i ulike nasjonaliteter, og forskjellige stammer forent i nasjoner. Fra de små kongedømmene som hadde regjert i tusenvis av år, gikk man plutselig på en kunstig og nonevolusjonær måte over til demokratiske republikker med lovverk og system implementert av kolonimakten. Borgerkriger mellom nordlig og sørlig del av Sudan herjet i flere tiår, og 9. juli 2011 ble et uavhengig Sør-Sudan en realitet. Sudan har sett kriger og borgerkriger med fatale dødstall. Historisk innvandring fra den Arabiske Halvøy hadde resultert i blandet araber-afrikanske stammer, noe som gjorde at landet etter uavhengigheten, assosierte seg med arabiske stater, og ble med i The Arab League i et ønske om en genuin arabisk identitet. Det har vært en rekke militærkupp og diktatorer som har avløst hverandre. 6. april 1985 ble det revolusjon mot President Nimeri, og, etter Bashir og Muslimske Brorskaps inntreden 30. Juni 1989, har angrep på individer og grupper økt. Landet har også sett flere folkeutryddelser. Etter 1983, med implementeringen av såkalt islamske lover, ble koptere og katolske sudanere tvunget til å forlate landet. Nåværende saker, som gjenspeiler Sudans identitetskonflikt, er blant annet at Hanandawa i øst og Darfur mot grensen i vest ber om selvstyre. Det samme gjør den nordligste delen av Sudan, som har sterkt tilknytning til Egypt, ikke snakker arabisk, og hevder de er av Nubiansk ætt (Faraos forfedre). Darfur, tidligere et eldgammelt kongedømme, har et nært forhold til folk fra Tchad som de deler stammer med, og noen er muslimer, noen kristne og andre ateister. Disse forholdene er grunnene til ønsket om uavhengighet.

Landet har forøvrig verdens rikeste landbruksressurser i form av Nilen og enorme mengder fruktbart land, men vanstyret forringer en bærekraftig forvaltning av det, og en rettferdig fordeling av goder til folket, noe som har resultert i hungersnød, fattigdom, mangel på tjenester og utviklingsmessig stagnasjon.

En slik historie, med dens eksisterende skillelinjer, virker utvilsomt inn på kulturens identitet, og med dette, på individers identitet. Et karakteristisk tegn ved Sudan, er ikke bare identitet, men *mangel på en klar identitet*, på grunn av de mange skiftene fra ulike styresett, og avbrudd ved nye systemers inntreden som har forhindret en naturlig utvikling og evolusjon i kulturen. Dette kan sammenliknes med traumatiske hendelser i enkeltpersoners liv, og dårlige løsninger av kritiske utviklingsfaser¹⁸, og disse har kommet på kritiske stadier hvor kulturen ikke selv har vært klar for en slik forandring fra ytre hold. Dette kan være en grunn til at sudanere har reagert med å insistere på å skape seg en kultur i form av identifisering med araberne, eller i et forsøk på homogenitet innenfor de opprinnelig kunstig tegnede landegrensene, derav fiendtligheten mellom stammemessig og religiøst heterogene. Mangel på et fungerende demokrati kan også ha gjort sitt til at identitet og fellesskapsfølelse har blitt sensitive områder.

Et eksempel på en reaksjon på traumene og identitetskonflikten finnes muligens i de såkalte “Zar”, en type fest hvor man drikker, skriker og danser vilt og deltakerne mener at de kaller frem demoner.

Andre supersystemer, er mest relevant, *stammen*, med dennes identitetstema. På grunn av hensynet til mine informanters beskyttelse, kan jeg ikke her oppgi hvilke stammer de kommer fra, men det som kan sies generelt om slekt, er at de øver et stort kollektivt trykk på enkeltindivider. De eldre, og særlig mennene i slekten, samt bestemødre, bestemmer, og kollektivet ilegger sterke restriksjoner på hva for eksempel døtrene tar seg til. Det vil si at ideen om frihet og undertrykkelse har en annen mening, signifikans og resonans for de sudanske informantene enn for mine norske.

Sudans identitetstema kan se ut til å ha pendlet mellom variasjoner av aksept av undertrykkelse og reaktive ekstreme variasjoner, som har vært for divergerende til å la seg forene, men for sterke til å la seg glemme. Dette kan på individnivå skape en base for motsetninger.

¹⁸ Jamfør Erik Eriksons modell.

2.1.2. Refleksjoner rundt Norges identitet

I motsetning til dagens Sudan som er kollektivistisk, har Norge i dag en individualistisk kultur.

Vikingtiden og samlingen av alle kongedømmene til det samlede riket vi har i dag er omveltninger som nasjonen selv har stått for, men norsk kultur kan imidlertid heller ikke betegnes som naturlig utviklet, i og med at landet var kolonisert, og antakelig mye av kulturen glemt under både kristengjøring og koloni, slik at den nåværende kulturens selvstendige utvikling egentlig startet i 1814 eller kanskje så sent som 1905. De senere generasjonene har vokst opp i rikdom og ideen om velferdsstaten. På meg virker det som om norsk kultur har forsøkt å skape seg en identitet i menneskerettsverdier, demokrati, ytringsfrihet og rollen som fredsmeklere, men at ikke dette forsøket kan lykkes helt, i og med at dette er universelle verdier som ikke kan tilskrives Norge alene. I den grad kultur står i dialog med individ, er det vanskelig for mine informanter å finne en kulturell identitet, og de norske søker derfor identitet i andre domener - en løsning de sudanske, som del av en stamme, ikke har.

Det eksisterer i dag store variasjoner innen aksept av den nye identiteten som flerkulturelt samfunn.

Oppveksten til barn er veldig lik, med majoriteten i barnehage og offentlig skole, hvor de samme verdiene og atferdsmønstrene overføres til barna uansett hvor i landet de er, på grunn av rammeplaner og standardisert utdanning av pedagoger og førskolelærere¹⁹. Dette skaper likhet i karakter, men også likhet i verdier slik som det frie valg og demokrati. Likheten innen Norge er derfor en identitet. I det senere, særlig under de siste tiårene av forrige århundre, kom det økte mengder innvandrere, noe som har skapt en debatt om deres innvirkning, som dypere sett relaterer seg til en nasjonal identitet. Men på grunn av at demokratiske verdier er del av norsk identitet, går integreringen lettere enn den kunne ha gått, hvis kulturens essens var tradisjoner alene. Forandringen har også gått gradvis, og derfor ikke utgjort et traume, men en faktor folket delvis har assimilert, og delvis akkomodert. Norges identitetstema har beveget seg fra en brutal og offensiv variasjon, til en mer fredelig, diplomatisk variasjon som

¹⁹ Disse resosialiseres i utdanningsinstitusjonene. Etter flere generasjoner med relativt uniform atferd, er resultatet at både de som nå er barn, og de som er foreldregenerasjonen, er sosialisert etter samme mønster.

har konsensus, kompromisser og mellomløsninger som mønster, og med manglende vilje til større offensiver, det være seg økonomiske eller politiske. På individnivå tror jeg dette kan gi rot til en tilsvarende forsiktighet, men spekteret er bredt og noen vil føyer seg med den dominerende kulturen, mens andres atferd er preget av en motreaksjon.

Det finnes store variasjoner mellom individers realisering av kulturens identitetstema, og kulturens identitetstema akkumulerer kontinuerlig nye erfaringer, kollektive meningsdannelser og variasjoner.

2.1.3. Eirill

Eirill er oppvokst i Oslo, med foreldrene som er skilt. Begge foreldrene er musikere og kunstnere som også har en akademisk bakgrunn. Hun driver mye med politikk, studier og organisasjonsarbeid, og beskriver seg selv som “en blanding av engasjert og ambisiøs, og ganske avslappet og bedagelig”. Som interesser nevner Eirill samvær med hyggelige folk, musikk og strikking. Hun brenner for mennesker, samfunn og politikk;

spesifikt fattigdom, fordeling, makt, internasjonal politikk, hvorfor verden er som den er, og hvordan ting er blitt som det er blitt og eventuelt hva man kan gjøre for å endre det. Sånn at flest mulig mennesker skal ha det best mulig.

Eirill forsøker å holde en balanse mellom jobb og fritid. En vanlig uke i Eirills liv, består av studier, daglig emailarbeid i sammenheng med organisasjonen, samt noen kvelder i uken, og noen ganger helgeseminarer, med organisasjonsarbeid.

Eirill sier hun er fornøyd med livet. Hun trives med studiene, og er glad for at hun får drive med noe hun er engasjert i og syns er viktig. Hun forteller at hvis hun leser litt for mye aviser og driver mye med politikk, blir hun for opptatt av alt som er trist og forferdelig med verden. Hun prøver derfor å holde det på et nivå som det ikke tar helt overhånd, og slik får hun overskudd til å jobbe med det hun syns er viktig. Hennes håp for fremtiden er å kunne jobbe med politikk, spesifikt handelspolitikk i forbindelse med rettferdig fordeling av goder og ressurser internasjonalt, samt menneskerettigheter og fattigdom. Hun ønsker å ”kunne utrette en forskjell, innenfor det ett menneske kan utrette”. På det personlige nivået planlegger hun å få barn, ha et hyggelig hjem og passe mengde fritid.

Bøker som har gjort spesielt inntrykk på Eirill er ”Hobbiten” som hun leste da hun var ca. 8 år, “Revolutionary Road” av Richard Yates, som hun leste for ca. 4 år siden, ”Georgs

magiske medisin”, som hun leste da hun var ca. 5. Hun sier hun har lest veldig mye av Ian McEwan, og likte spesifikt “Atonement”. I løpet av ett år leser Eirill mest faglitteratur, på grunn av mangel på tid. De siste årene har hun lest alle bøkene til Ian McEwan.

Jeg pleier å ha det sånn at hvis jeg finner en forfatter som jeg er på nett med måten de skriver på, og det er spennende, så har jeg heller lyst til å lese alle bøkene av den forfatteren enn å lese mange bøker her og der.

Når jeg går over til å spørre om politisk grunnsyn, meninger og saker som engasjerer henne, forteller hun at hun alltid har vært interessert i historie, hvordan mennesker lever og hva man lever for. ”Da jeg var liten og hørte historier om folk som hadde det dårlig og ikke hadde mat og... da ble jeg veldig engasjert, og den følelsen gav seg aldri helt.” Hun forteller videre:

Jeg begynte å jobbe med operasjon dagsverk på slutten av videregående og da ble jeg veldig engasjert i fattigdomsproblematikk og ressursfordeling og internasjonal politikk og den type ting. Det som engasjerer meg er grunnleggende årsaker til fattigdom og urettferdig ressursfordeling i verden.

Hun snakker videre om de politiske strukturene som skaper skjevfordelingen:

[...] enten det er urettferdige handelsavtaler eller om det er skatteparadiser eller om det er generelle former for maktubalanse internasjonalt som gjør at noen sterke stater har mulighet til å pushe gjennom sine nasjonale interesser på bekostning av majoriteten av verdens befolkning. At noen blir rike og veldig mange blir fattige, og hvorfor det skjer og hva man kan gjøre for å unngå det, og snu den utviklingen. For en mere rettferdig ressurs- og maktfordeling i verden.

Eirill gjør seg opp meninger ved å samle inn mest mulig informasjon om et tema, prøve å se det fra flest mulig vinkler, forstå sammenhenger og årsakssammenhenger, og analysere hvordan ting henger sammen. Hun deltar også i [et forum] og workshops med ressurspersoner som har kunnskap om diverse tema. Artikler, nettsøk og bøker er viktige kilder hun oppsøker, ved siden av det hun blir eksponert for som medlem av en organisasjon. Når jeg spør Eirill om hvilke midler hun bruker for å få meningene sine igjennom, svarer hun at hun samtaler og diskuterer med folk. I forbindelse med organisasjonsarbeidet, er det mest gruppearbeid og samtaler med folk som er mer eller mindre likesinnede. I diskusjoner med mindre likesinnede, argumenterer hun mer direkte, og blir ofte veldig engasjert og forklarer alt som har med saken å gjøre. Hun er mest med i paneldebatter, og skriver også leserinnlegg. Noen ganger i medlemsbladet og andre ganger i aviser. I organisasjonen jobber de med å finne politiske standpunkt, de henter informasjon, får en forståelse og utarbeider politiske løsninger, og når de har vedtatt innad hva de skal mene, så kan man skrive et leserinnlegg, som presenterer tema og mulige løsninger. Hun har holdt et stort antall foredrag i eller på

vegne av organisasjonen i andre sammenhenger. ”Paneldebatter, foredrag og noen leserinnlegg. Jeg er nok mest glad i muntlig fremstilling,” oppsummerer hun.

2.1.4. Helene

Helene jobber med teater, og har studert det på ulike utdanningsnivå i tilsammen 8 år, inkludert en bachelor med påbygging. I tillegg har hun arbeidet som freelance skuespiller i 4 år, og forteller at teater er en interesse som hun har hatt så lenge hun kan huske. Hun er vokst opp på et avsidesliggende sted, men har brukt kulturtilbudene flittig.

Hovedinteressen er teater, som har vært både yrke og hobby. Billedkunst, litteratur og andre kunstuttrykk, er også viktige interesser. Helene er interessert i politikk, og forholdet mellom kunst og politikk, som for henne ikke er to forskjellige ting, men overlappende.

Nylig jobbet Helene med to prosjekter. Ett eget prosjekt med forestilling om [noen hun kjenner] sitt forhold til [et krigsherjet opprinnelsesland]. Og hun var veileder for [en teaterproduksjon] som fokuserte på forventninger rundt kjønn og forventninger til en selv. En vanlig uke for Helene, består ofte av jobb som skuespiller eller medskaper, og hun ser ganske mye forestillinger, trener forskjellige ting som blant annet yoga, og prøver å få lest en del. Et interessant påbyggingsstudium er akkurat tilbakelagt, og hun går fra litt tunge år inn i en mer inspirert og motivert periode med en ny start i form av ”ny jobb” på et ”nytt sted”. Hennes håp for fremtiden er å kunne fortsette å jobbe som skuespiller. Hun føler at hun har et meningsfullt yrke, særlig når det består i en kombinasjon av å lage egne forestillinger, og å inngå i andres forestillinger, da medbestemmelse er viktig for henne. Hun drømmer også om å få barn og ha et familieliv. ”Jeg er spent på kombinasjonen,” sier hun.

Som litterære opplevelser nevner Helene ”ekstremt høyt og utrolig nært” av Jonathan Safran Foer, ”om en gutt som mister faren sin i den 11. september og som leter etter spor etter ham. Det er en bok som gjør inntrykk på meg. Den leste jeg for 4-5 år siden”. ”Markens grøde” har hun lest flere ganger, senest for rundt 6 år siden. ”Morgen i Jenin” av Susan Abulhawa, om Israel og Palestina, leste hun i vår. Hun sier det er veldig forskjellig hva hun leser. ”Jeg leser både faglitteratur, sånne teaterfaglige ting, og så leser jeg en del skjønnlitteratur, romaner og... gjerne romaner med historisk informasjon [...]”, samt en del manus.

Helenes grunnsyn og meninger baserer seg på en idé om likeverdighet:

at folk er likeverdige uansett hvor man kommer fra, hvordan man ser ut, hva slags religion man tilhører, og sånne ting. Det er en del ting som engasjerer meg, som for eksempel ytringsfrihet, likestilling... Og en av de sakene som jeg kanskje har engasjert meg mye i nå det siste halve året er [en sak]. Når det går på barns rettigheter, så mener jeg at da er det ikke noe slingringsmonn. Da burde det ikke være noe tvil om hvilken side man skal ta. Det er kanskje en av de tingene som provoserer meg mest i dagens nyhetsbilde, at man ikke tar barns rettigheter og barns beste på alvor.

Nyheter og annet materiale som hun leser, er viktige kilder når hun skal ta standpunkt, men hun gjør seg også opp meninger i samtaler med venner og diskusjoner med folk hun kjenner om ulike tema. Hun sier videre:

Men også på en litt sånn intuitiv måte, kanskje. Hører man om ting som man tenker at dette 'er ikke rett', så, eller ja, ganske intuitivt kanskje. Men gjerne gjennom meningsutveksling med andre. Jeg kjenner at det er veldig raskt at man får en mening med en gang man hører om en sak, og så er det ofte flere sider i den saken enn man først får det presentert som, så jeg prøver å være litt nøktern på det, men jeg føler at det av og til kan være litt for raskt å ta beslutninger også. Man går litt for det man intuitivt tenker og ikke sjekker det nok ut, kanskje, før man gjør seg opp en mening.

Helene driver med en kampanje på Facebook som hun håper vil spre seg, og håper vil skape en større diskusjon rundt hennes kjernesak. Teater er også et sentralt uttryksmiddel:

Når jeg jobber politisk gjennom teater så tenker jeg ofte at spørsmålene er viktigere enn svarene, så der er jeg ikke så interessert i å fortelle om mine meninger nødvendigvis, mer at man tar opp noe tematikk som man ønsker å... at teateret skal være et slags dialogsted, eller et sted der folk skal få gjøre seg opp sine egne meninger, så da syns jeg det er viktigere enn å fronte min sak.

Når jeg spør henne om hun kan lage noe uten å ha noe svar eller en mening selv, svarer hun:

Til en viss grad, men selvfølgelig har jeg laget forstilling om [et land] og ytringsfrihet og drapet på [en person] - og det er jo mange ting jeg mener om det, det er mange ting som også er ganske åpenbart. - Hvis man spiller for et publikum, så er det mange som vil være enige i at det er dårlig gjort å ta livet av folk som jobber for å få fram sannheten, og som jobber mot... nå kan man selvfølgelig diskutere hva sannheten er, - men det er mange som vil være enig i at det er viktig med ytringsfrihet for eksempel. Så handler det ofte om å komme lenger ned i de spørsmålene. Så jeg gjør meg ofte opp en mening på forhånd og jobber med research, men målet er også at man skal ha et bredere researchmateriale enn bare 'dette mener jeg om det'. Det vil aldri bli objektivt, og det er kanskje ikke målet heller, men at man utvider sin subjektivitet.

2.1.5. Kristina

Kristina beskriver seg selv som veldig historieinteressert og interessert i global historie, politiske forhold og internasjonal økonomi. Hun har studert internasjonal økonomi med fordypning i selskap fra [et land] og politikk i forhold til de selskapsgruppene, for det var de som var med å bygge økonomien til landet. Hun beskriver seg selv som en person som er veldig aktiv og som liker å ha mange jern i ilden. Som interesser nevner Kristina matlaging, fotografi, journalistikk, dans, teater, klubbing, reise, møte nye folk, snakke med folk, lære om andre kulturer, lære om mellommenneskelige forhold og samfunnsforhold. På spørsmål om en vanlig uke, svarer hun: "Det finnes ingen normal uke etter at jeg mistet jobben brått og

uventet.”. Hun forteller at hun har mye å gjøre og mye å tenke på. Hun har ”mange baller i luften”, og føler seg trøtt. På spørsmål om fremtidsplaner og håp, svarer Kristina at det blir veldig lite konkret, og at det nesten forandrer seg fra uke til uke. Etter tapet av jobben var hun veldig innstilt på å få en fastjobb, ”men så drøydde det en stund”. Hun kom isteden inn på et masterstudium.

Hvis jeg lander i en kjempekul jobb så er det kult, men hvis ikke så kanskje jeg lar fokus være litt på studiene og så har en helt grei jobb som ikke krever all verdens, men som er spennende nok til at jeg ikke blir gal etter tre uker.

Hun nevner også at det er mange muligheter som kommer med en studieplass, slik som datainnsamling i utlandet, og at man kan få en veldig relevant oppgave. Hun tenker også at hun vil ut i næringslivet relativt fort, men at hun er litt usikker på veien.

Viktige bøker for Kristina har vært ”Kristin Lavransdatter” av Sigrid Undset, ”Forråd” og ”Hellemyrsfolket” av Amalie Skram, ”Fars hus” av Adelheid Seyfarth – ”Jeg har samme røtter, bare hun har kenyanske røtter isteden. Boken inspirerte meg til å ta kontakt med min [en nasjonalitet] familie.” Videre nevner hun ”Waiting for Godot” av Samuel Becket, og ”Kapital” av Karl Marx, som hun leste i 15-19 årsalderen. ”-Det er da man utvikles,” legger hun til. Hun nevner i tillegg Toril Brekkes trilogi om utvandrerne til Amerika som spennende.

Angående type bøker, nevner hun først ”tunge økonomiske bøker” om internasjonal økonomi, økonomiske forhold, internasjonale relasjoner og kvinnehistorie. Hun leser også historiske romaner, dokumentariske romaner og ukeblader. Det er de tunge økonomiske bøkene som dominerer. Dette er altså bøker med historisk innhold, og økonomisk faglitteratur, noe politisk, noe personlig relevant, samt klassikere.

Kristina definerer seg selv som liberal og var tidligere medlem i Unge Høyre. Hun meldte seg inn som 13-åring, og var, under de tre årene som medlem, mest opptatt av skolepolitikk, fordi det var hennes umiddelbare hverdag. Rundt Irakkriegen, ble hun veldig kritisk til alt som hadde med norsk utenrikspolitikk å gjøre. Hun er også opptatt av nord-sør problematikk, ”[d]et er noe utnyttning der som ikke er bra i det hele tatt”. Men hun tror at utviklingen går i retning av en annen fordeling.

Det er ikke noe sånn som... sosialistene snakket om på 20-tallet at nå kommer en ny og utopisk verden, men jeg tror ikke det. Hellas, så fattig som det er nå... og Spania er jo jævlig fattig og Italia går det ikke sånn innmari bra med, og vi kan ikke miste Italia, så hva som skjer med dem er jo uvisst. Men det er egentlig et fasitsvar på det, og det er at Europa ikke kan la Italia falle. Men så er det

Øst-Europa og de skal innlemmes i EU... og da er det den forfatteren av 'The end of history', Francis Fukuyama, 'å nå er historien nesten slutt' - . Jeg tror ikke den økonomiske integrasjonen er en sånn 'One way street to Paradise', for det er så store ulikheter mellom landene innad der, og så er det USA som er en kjempestor debitor og kreditoren deres er Kina, og det er det reelle verdensbildet nå.

Hun snakker videre inngående om BRIC-landene og IBSA-landene, økonomiske konstellasjoner, Russland som utfordrer, Kina som kjempesterke og folkerike, India som på vei opp men samtidig med problemer innenriks, Asia som utenrikspolitisk skjørt, grensekonflikten mellom India og Pakistan og mulige avledningsmanøvrer fra Pakistans side.

Kristina forteller at hun ikke er så "bastant" når det gjelder det å gjøre seg opp meninger:

Det er vel mest basert på erfaringer. Før så var jeg litt sånn ideologi og sånt, men nå om dagen... får jeg mer og mer sympati for pragmatikere. Det er veldig lett å ha veldig store, bastante, bombastiske påstander og meninger, men virkeligheten er jo alltid veldig sammensatt [...]

Under punktet om midler i den politiske aktiviteten sier hun: "[...] Men, igjen, jeg er veldig delt i meningene mine, sånn at jeg tror ikke det finnes ett svar". Siden hun er journalist, er artikler et dominerende middel. Hun skriver også scenetekster, lager dokumentariske forestillinger, og anvender journalistiske teknikker for materiale og formidling, samt at hun har drevet med organisasjonsarbeid og hatt et politisk verv relatert til Afrika.

2.1.6. Thuraya

Thuraya har studert medisin og arbeider som lege. Hun er gift og mor til 5 barn. Den eneste interessen hun nevner er lesing: "Reading mainly". En vanlig uke for Thuraya er delt opp i 7-8 timer jobb på hverdager og 2 timer i helgene. Mesteparten av tiden som er igjen, bruker hun til å være samme med barna, hun lærer dem ting, tar dem med på svømming, eller spiser middag med dem hos vennene deres. Hun tilbringer én time med moren hver dag, og dette er tid som hun verdsetter. Resten av tiden bruker hun på lesing, og det siste halvåret på Facebook.

Thuraya beskriver sin sinnstemning som "stable". Når det gjelder planene, svarer hun: "Mainly a[c]quiring more decoration in my career, finishing the home we are building, and securing good education for my children."

Thuraya avstår fra å nevne bøker som er spesielle for henne. På spørsmål om type bøker, svarer hun at hun leser mest romaner.

Jeg har ikke kunnet gjengi så mye om Thurayas politiske aktivitet på grunn av ustabiliteten i landet, som får henne til å føle seg utrygg, men hun kan grovt plasseres innenfor et sosialdemokratisk perspektiv, og hun fokuserer på kvinner og svakere stilte, samt samfunnsproblematikk.

2.1.7. Ikhlas

27 år gamle Ikhlas beskriver seg selv som snill, vis og tålmodig. Hun sier hun er veldig sjefete og vil at alt skal bli slik hun vil ha det, at hun er litt forvirret angående noen ting, og at hun noen ganger er svak. Til daglig arbeider hun som lærer, men har mastergrad i biologi. Sivilstand er enslig.

Ikhlas er veldig interessert i forskning, romaner, det å løse andre folks problemer, samt fotografi. En vanlig uke i livet hennes består av arbeid, lesing, TV-titting og besøk til venner. Det meste av tiden er hun hjemme. Ikhlas svarer, på spørsmål om sinnsstemning, at hun føler seg OK, men litt stresset. Hennes håp er ”to be an [outstanding] researcher, do great achievements for humanity, [and] to be satisfied with my personal life.”

Bøker som har gjort spesielt inntrykk på henne er: ”The Wedding Of Zain” av Tayeb Salih, ”Love in the Times of Cholera” av Gabriel Garcia Marquez, ”Eat, Pray, Love” og ”Committed” av Elizabeth Gilbert, og trilogien til Ahlam Mustaghanmi. Hun leser all slags litteratur, sier hun.

Ikhlas er demokrat, og det er hennes egne observasjoner som blir grunnlag for hennes meninger. Sosiale medier og diskusjoner er hennes form for aktivisme som retter seg i protest mot regjeringen og mot samfunnet som helhet, og hun argumenterer også for kvinners rettigheter.

2.1.8. Tahani

Tahani beskriver seg selv som liberal-konservativ, og arbeider for tiden som foreleser og leder forskningen i en organisasjon. Hun er 39 år gammel, enslig, eldst i søskenflokket, oppvokst i generasjonsbolig, og bor med foreldrene. Hennes interesser er hovedsakelig undervisning, forskning innen tema som styre, og kjønn, og vold mot kvinner i krigssoner. En vanlig uke består av fem dager administrasjon og forelesningsarbeid, én dag forskningsarbeid og frivillig arbeid og én dag med familie og sosiale aktiviteter. Tahani beskriver sin

sinnsstemning som positiv, men forteller at hun for tiden opptar seg med å reflektere over “my achievements and failures in the last 10 years.”. Hennes plan er å gjøre ferdig doktorgraden sin og fortsette å arbeide innen utdanningssektoren. Håpet er å lykkes på både personlig- og samfunnsnivå.

Tahani nevner bøkene ”Beyond the veil” av Fatima Mernissi, ”Knowledge and Power” av Michel Foucault, ”Al Ayam” av Taha Hussien, og ”A body Memory” av Ahlam Mustaghnam som spesielle leseropplevelser, og leser generelt samfunnsvitenskapelig litteratur.

Tahani forteller om sitt politiske engasjement:

I’m not a member of a political party. However, I believe in a society characterized as democratic, civic, [abiding] by rule of law, fulfilling human rights and respecting diversity in terms of religion, culture and language. [...] I do engage in teaching and training on issues of civic education, reproductive health and gender education, gender mainstreaming in policies and organizations.

Hun forteller videre at hun alltid prøver å gjøre seg opp meninger i tråd med humane verdier. I tillegg baserer hun seg på egne og andres erfaringer. For å la meningene utgjøre en forskjell, bruker hun strategier innen forskning og undervisning, opplæring, sosiale media, og folkeopplysning.

2.1.9. Sudan versus Norge – Å drive med politisk aktivisme / organisasjonsarbeid

Når det gjelder saker som engasjerer informantene, er de sudanske karakterisert med innsats for å fremme kvinners rettigheter, mens de norske engasjerer seg i likeverd, rettferdighet og menneskerettigheter mer generelt, samt samfunnskritikk på andre områder. Dette kan forklares med at norske kvinner allerede har oppnådd likestilling. Kvinnene i Sudan, derimot, har en mindreverdige og sterkt undertrykket posisjon, noe som gjør kvinnesaken aktuell for dem. De må velge mellom å underdanige seg kjønnsrollemønstre, eller sloss for retten til like rettigheter og retten til å ikke bli feildefinert og marginalisert av samfunnet. Denne forskjellen har da å gjøre med reaksjoner på ulike situasjoner, og ikke med personlige disposisjoner i seg selv. Samtidig er personlige disposisjoner også et produkt av situasjoner, slik at de sudanske informantene kan ha mer politisk reaktivitet i sin identitet.

Midlene man har til rådighet avhenger også av situasjonen. I Sudan, som styres av en diktator, og hvor det finnes et omfattende hemmelig politi, og rettsikkerheten er alvorlig

redusert, skal det mer til for at en person åpenlyst protesterer. En tilnærming à la Helenes offensive postkortkampagne til [en kjent politiker] er derfor noe jeg ikke finner blant mine sudanske informanter, som må holde en svært lav profil. Det å overbevise folk de møter om sine synspunkt, diskusjoner på sosiale medier skjult bak falske identiteter, noen ganger kamuflert som menn, og andre mer skjulte metoder dominerer blant de sudanske, selv om Tahani har valgt å fremme noen av sakene mer åpent og uredd, som forelesninger og artikler med klare budskap, men hun har da også måttet betale med egen sikkerhet. Diskusjoner med folk man treffer på, og argumentasjon i påhør av større eller mindre forsamlinger, trass faren for nærvær av tystere, må derfor regnes som aktivisme i sudansk sammenheng.

2.1.10. Sudan versus Norge – Å være kvinne

Siden kjønnsrollesystemet i de to kulturene utgjør en så stor forskjell mellom gruppene av utvalget, føles det naturlig å inkludere et avsnitt om temaet. Erfaringer rundt mønstre i dyadisk- og familieliv påvirker kvinners opplevelse av kjønnets subjektivitet (gendered subjectivity). Harris (2004, gjengitt etter (Shane, 2006, s. 103)) mener denne subjektiviteten ideelt sett burde være fleksibel og flerkjønn (multigendered) “permitting both cross-gendered identifications and multiple self states to coexist comfortably and subtly”. En motsetning er subjektiviteter som er basert i rigide binære kjønnssystemer, noen ganger på en ukomfortabel måte, med “multiple self states co-existing only uncomfortably and shifting dramatically” (Shane, 2006, s. 103).

For sudanske jenter er utviklingen som kvinne, eller det å bli kjønn (becoming gendered), antakelig en mer traumatisk opplevelse, enn det er for norske jenter. Man blir opplært til å være fedre, brødre og onkler underdanige. Selv om kjønnslemlestelse i dag er ulovlig, er det fremdeles en utbredt skikk, og en kvinnes seksualitet er tabubelagt. Parallelt med dette skjer en globaliseringsprosess, som i stor grad når dagens generasjoner gjennom Internett. Mine informanter har høy utdanning (den ene er snart ferdig med en PhD og de andre to har henholdsvis mastergrad og profesjonsutdanning). Dette gjør at de ikke bare har utvidet sine forståelsesrammer med lærdom og innsikt, men også møter respekt i kraft av sine posisjoner, og ikke som likeverdige kjønnsmessig. I et slikt restriktivt samfunn hvor stammens ære og skam er knyttet til de individuelle kvinnelige medlemmene, og hvor superego står i sterk motsetning til høyere egofunksjoner tillært gjennom utdanning og innsikt, er det ikke overraskende om man finner flere selv-tilstander, i skiftende og ukomfortabel flyt. De av

mine sudanske informanter som er enslige, kan ikke for eksempel bo for seg selv, da dette vil føre stammen i vanære. Dette synet, som hos dem har vært internalisert fra barndommen, står i sterk kontrast til de vestlige meningene de eksponerer seg selv for gjennom sosiale media, og som de selv støtter. Slike motsiende handlinger og holdninger kan skape kognitiv dissonans, noe jeg vil komme tilbake til.

2.1.11. Frykt og informasjon

Det er vanskelig for mine sudanske informanter å presisere noen politisk tilhørighet på grunn av at det ikke er mulig å danne partier i Sudan. Det regjerende partiet, Muslimsk Brorskap, har hegemoni. Det er også vanskelig rent objektivt å plassere dem i og med at de rett og slett har hver sin unike kombinasjon av reaksjoner på urettferdigheten i landet. Det som kan sies generelt om dem, utfra informasjonen jeg har fått, er at de er liberale og anti Muslimsk Brorskap, samt at de er kvinnerettsforkjempere og tror på demokrati og rettferdighet. Det skal også nevnes at de ikke vil kunne medgi alt på grunn av at de (selv om informasjonen er overført med sikre prosedyrer) kan føle dette utrygt. Frykt ikke alltid er rasjonell. Situasjonen er derfor komplisert, og jeg har måttet håndtere den deretter.

2.2. Tekst

I dette kapitlet studerer jeg den kunstneriske polen av verket: teksten. Som nevnt under metodedelen, har jeg valgt å referere til koder (i Hollands forstand), og jeg har derfor inkludert et sammendrag basert på dette kriteriet. Sammendraget er dessuten ment å sette leseren inn i handlingen uten å filtrere gjennom min egen konkretisering og fordobling, og viser de skissene som mine informanter har skapt hver sin unike virkelighet ut av. Spillet i teksten, slik som jeg avdekker det gjennom min nærlesing, blir gjennomgått, for å videre forstå årsakene til de ulike resepsjonene og tolkningene.

2.2.1. Kort sammendrag av “Trekket mot nord”

En unavgitt forteller kommer hjem til landsbyen sin i Sudan, etter 7 års utdanning i England, hvor han tatt et doktorgrad i poesi. Han legger merke til en innflytter, en middelaldrende mann som han blir nysgjerrig på, uten å riktig vite hvorfor. Han spør bestefaren sin, som forteller at det er Mustafa Said, og at han flyttet til landsbyen for 5 år siden, kjøpte en gård og giftet seg med en jente fra landsbyen, Hosna bint Mahmoud. Ingen vet så mye om ham annet enn at han er fra Khartoum. Han forteller også at han holder seg for seg selv. Mahmoud,

fortellerens barndomsvenn, forteller det samme. Mustafa kommer til fortelleren med frukt og vil bli kjent med ham. Fortelleren legger merke til at han er overdrevent høflig, ulikt landsbybeboerne. På et drikkelag hos Mahmoud, hvor Mustafa blir nødet til å bli med, resiterer Mustafa engelsk poesi flytende. Fortelleren konfronterer ham, men Mustafa gir ham da et kraftig dytt og forlater stedet. Fortelleren bestemmer seg for å finne ut hva som er hemmeligheten til Mustafa. Dagen etter, spør han ham rett ut, men Mustafa insisterer på at det var fyllesnakk. Senere kommer Mustafa til fortelleren og ber ham hjem. Når fortelleren kommer til huset til ham sier Mustafa at han ville snakke med fortelleren før han begynte å spre rykter om ham. Han sier at han vil fortelle sin historie hvis fortelleren lover å ikke si et ord til noen noe fortelleren godtar.

Teksten skifter her over til Mustafas perspektiv. Mustafa viser fortelleren fødselsattesten sin, som viser at han er født i Khartoum og at faren hans er død. Han viser også frem passet sitt som har stempler fra mange europeiske og asiatiske land. Mustafa forteller at han var enebarn, med sin mor som eneste familie. Hun hadde, allerede fra barnsben av, gitt ham frihet til å ta egne valg. En dag hadde en sosialarbeider kommet til bydelen for å skrive barn inn på skolen. Mustafa bestemte seg for å begynne på skole slik at han også kunne få en slik hatt som sosialarbeideren hadde. Ved hjelp av sin lynende intelligens, ble han fort ble ferdig med grunnskolen, og ble gitt stipend for å gå på videregående i Kairo. Han tok farvel med moren, som verken klemte eller smilte til ham, men gav ham penger og sa at faren hans ikke ville valgt noe annet for ham. På togstasjonen i Kairo ble han møtt av rektor, Mr. Robbinson, og kona hans, som omfavnet ham, noe han ikke før var vant til. Paret var barnløst, og overøste Mustafa med kjærlighet. Etter videregående reiste Mustafa til London for å studere på Oxford. Her kom han inn i bohemsirkler, og ble foreleser i en alder av 24. Hver dag forførte han en ny kvinne med eksotiske fortellinger, og brakte dem til det orientalsk innredede rommet sitt. Tre av kvinnene, Sheila Greenwood, Ann Hammond og Isabella Seymour begikk selvmord, og kona Jean Morris ble drept av ham. I rettssaken forsvarer Professor Maxwell Foster-Keen Mustafa, med at hele saken er del av et større bilde, med Mustafa selv som offer. Enkemannen til Isabella Seymour kommer ham også til forsvar, ved å fremheve sannsynligheten av at Isabella hadde begått selvmord på grunn av en nylig kreftdiagnose. Mustafa, som tenker på seg selv som en løgn, håpet de gi ham dødsstraff, og la løgnen dø med ham. Han får isteden 7 års fengselsstraff, og reiser etter soning og kretsing rundt om i verden, tilbake til Sudan.

Teksten skifter til fortellerens perspektiv. Mustafa gjør fortelleren til verge for sin familie, og etterlater ham nøkkelen til et rom i huset hvor ingen andre enn han selv har vært, samt et brev. Etter kort tid blir det flod, og om kvelden er Mustafa forsvunnet. Han er ikke blant de druknede man har funnet, og folk antar at han har blitt spist av krokodiller. I brevet har Mustafa skrevet at det er nytteløst å narre seg selv, at noe kaller på ham. Han ønsker at fortelleren skal spare sønnene for vandrelysten, og hjelpe dem å forstå hvem faren deres var. Han skriver også at han stoler på Hosnas vurderingsevne (Salih, *Trekket mot nord*, [1966] 2003, ss. 61-63). To år senere er fortelleren på besøk hos bestefaren hvor Bint Majzoub (en mandig eldre kvinne som er kjent for å ha vært gift mange ganger), Bakri, Wad Rayyis og bestefaren selv morer seg med grovsnakk og diskuterer fordeler og ulemper ved kjønnslemlestelse. Etter sammenkomsten forteller bestefaren fortelleren at Wad Rayyis vil be om Hosnas hånd. Fortelleren tenker at Hosna må få bestemme selv, men adlyder. Når han besøker Hosna for å ta opp spørsmålet om ekteskap, spør han henne først om hun elsket Mustafa. Hun svarer at han var en generøs mann, men at han noen ganger snakket på et uforståelig språk og om natten kunne han si ”Genie”, ”Jane” eller noe sånt. Når fortelleren tar opp spørsmålet om ekteskap med Wad Rayyis, sier hun at hun aldri vil gifte seg på nytt, og lover å drepe Wad Rayyis og seg selv om hun blir tvangsgiftet. Fortelleren råder Wad Rayyis til å la saken være, siden Hosna ikke er interessert. Men Wad Rayyis tar ikke dette til følge, og sier at Hosnas far og brødre allerede har gitt sitt samtykke. Fortelleren spør også Mahmoud om råd, men han sier at fortelleren ikke kan forandre på tradisjonene i landsbyen, og at Wad Rayyis er rik, og sikker snart vil dø uansett. Han sier at fortelleren selv kan gifte seg med Hosna, siden han allerede er familiens verge. Fortelleren innser at han elsker Hosna. Hosna selv ber ham inntendig om å gifte seg med henne formelt, fordi hun da vil kunne oppdra sønnene sine i fred, uten noen mann. Men fortelleren forholder seg passiv, og tenker dessuten på at hans familie tradisjonelt er monogame. Dermed reiser han til Khartoum hvor han som ansatt i staten har arbeidsplass. I Khartoum mottar han et telegram fra Mahmoud, hvor det står at Hosna er død. Fortelleren reiser tilbake til landsbyen, men ingen vil fortelle ham akkurat hva som har hendt. Han skjenker bint Majzoub til å tale. Hun forteller at Hosnas far hadde banket henne til hun gav etter for giftemålet, men hun hadde ikke villet fullbyrde ekteskapet, og det endte med at Hosna tok livet av både Wad Rayyis og seg selv med kniv. Da hun og noen av mennene hadde kommet inn i huset, fant de mange bitt over Hosnas kropp, og klærne var revet av. Mahmoud forteller senere at noen kvinner hadde forsøkt å sørge over Hosna, men Mahmoud hadde forbudt dem, og sagt at hun ikke fortjente noen

ordentlig begravelse (Salih, *Season of Migration to the North*, [1966] 1969, s. 133). Dette utsagnet provoserer fortelleren til å forsøke å kvele Mahmoud, men han blir dratt vekk og slått i svime.

Fortelleren opptar seg med historien i mange år fremover, og støter på flere personer som har truffet Mustafa. En venn fra grunnskolen som minnes hans geni, og en britisk funksjonær som påstår at Mustafa blandet litteratur og økonomi og at de økonomiske artiklene hans var fulle av ”biased” statistikk. Han får også høre at moren hans var slave. Etter mange år, åpner han det private rommet til Mustafa, og der finner han bilder av de engelske kjærestene han hadde drevet til selvmord, et maleri av Jean, og økonomiske bøker han har forfattet. Her går teksten igjen tilbake til Mustafas monolog, og de siste delene av historien hans, om livet med Jean og hvordan drapet skjedde. Hun hadde ydmyket ham, knust eiendelene hans og holdt ham på avstand. Også under ekteskapet holdt hun ham lenge på vent. Han truet flere ganger med å drepe henne, men hun sa at han aldri ville komme til å gjøre det. Under knivdrapet han allikevel begår, uttrykker hun glede, og ber ham om å bli med henne og ikke la henne gå alene.

Fortelleren forstår rommet som et selvisk ønske om å bruke ham til å drive løgnen videre. Han setter fyr på gulvteppet, men ombestemmer seg og slukker brannen. Etter dette bestemmer han seg for å svømme harmen av seg i Nilen. Midt ute i elva, og naken som et barn, føler han at han går i ett med vannet, og etterhvert at føttene dras tungt nedover, og tenker at om han dør nå, vil det bli ufrivillig, slik som da han kom naken til jorden. Han oppdager at han har blitt ført videre med strømmen. Plutselig kjenner han et drag etter en sigarett, våkner opp av drømmen, og bestemmer seg for å leve, for at om han ikke kan tilgi, så kan han glemme, og han vil leve for å ta ansvar for de få menneskene han er glad i. Deretter løfter han kroppen av all kraft lenger opp av vannet og roper om hjelp.

2.2.2. Spillet

Jeg vil her analysere spillet i boken og rollen til den implisitte leser, tomrom og tekstuelle strategier, og undersøker noen av tomrommene og de potensielle meningene ²⁰.

Iser gjengir Booth's tre former for den implisitte forfatterens nærvær: "nærvær gjennom pålitelige kommentarer"; "nærvær gjennom dramatiserte fortellere (pålitelig eller upålitelig)", og "nærvær gjennom upersonlig fortelling". Den siste moden involverer retorisk stillhet, det vil si at leseren må forstå situasjoner og karakterer gjennom karakterenes uklare inntrykk. I denne moden kan forfatteren benytte diverse verktøy for å forme leserens respons og vise synspunkt uten å artikulere dem (Gaither, 1997, s. 23).

Jeg vil si at Salih benytter teknikken "nærvær gjennom dramatiserte fortellere", siden boken blir fortalt av en forteller som virker delvis upålitelig, men samtidig benyttes i stor grad den retoriske stillheten fra den implisitte forfatteren. Upåliteligheten man oppdager skaper ubestemthet. Dessuten gjengis motsiende meninger om hovedpersonen, noe som også skaper slike tomrom. Delene som blir sagt av Mustafa Said er det fortelleren presenterer det som, og inne i det Mustafa sier, finnes også gjengivelser av uviss pålitelighet. Teksten er full av ubestemthet, fra karakterenes identiteter, til uklarheten om forteller og hovedperson egentlig er to personer eller om de egentlig er sider ved den samme personens sinn, til karakterenes motiver, og den åpne slutten med mange spørsmål som står ubesvarte. Det vil si at den implisitte leserens rolle er stor og full av muligheter.

Det at fortelleren vier få sider til eget liv, skaper et stort tomrom om hvem han er og hva han vil med Mustafa. Dette konkretiseres svært forskjellig innen de nevnte resepsjonene og i konkretiseringene som følger.

Den unavngitte fortelleren kontrollerer i stor grad når informasjon gis, og gåter løses derfor retroaktivt. Men svarene er ofte tvetydige, og spenninger avløses av nye spenninger. Med denne kombinasjonen av frihet og spenning legges et grunnlag for kommunikasjon mellom tekst og leser. Handlingen går noen ganger i samme tempo som lesingen, andre ganger beveger man seg gjennom tid og rom på få linjer, eller gjennom et øyeblikk på flere sider.

²⁰ Tomrom og andre teknikker gjelder ofte for et tverrnasjonalt tolkningssamfunn. Allikevel er det til en viss grad individuelt hva som oppleves som fremmedgjøring og negasjoner. Med Isers teori blir en analyse tilnærmet objektiv, men de foreslåtte utfallene av teknikkene er nødvendigvis subjektivt preget.

En type negativitet oppstår når karakterer plasseres i situasjoner med vanskelige valg, og så blir man ikke forklart hvorfor personen velger som den gjør. Dette skjer flere ganger med fortelleren. Man har innsyn i hans bevissthet, noe som gjør at man kommer veldig nærme ham, men han har blokkert ut den delen av bevisstheten som vet *hvorfor* han gjør som han gjør. Dette utgjør en spesielt sterk negativitet.

Angående repertoar og fremmedgjøring, finnes det mange tilfeller, ofte i form av raske overganger som skaper det uvante forholdet mellom symbolene. Når ord blir "naboer" i narrativet, må leseren omtolke symbolene for å gi dem en sammenheng. Dette er mulig fordi ord flere betydninger, både leksikalske og billedlige, slik at man kan omtolke til en annen potensiell mening.

En spesiell ting i teksten er at de samme ordene blir brukt både referensielt eller direkte, og som metafor, noen ganger først i sin direkte betydning og neste gang som bilde, andre ganger er rekkefølgen motsatt. Dette samme ordet blir også brukt som bilde på forskjellige fenomener, noe som skaper negasjoner om hvilket forhold de relaterte fenomenene har. Ordet "uvergelig" er for eksempel brukt både om Nilens bevegelse nordover og Mustafas pil, og, i en sammenlikning mellom natur og fri vilje, stilles det spørsmål ved om sistnevnte egentlig er uvergelig, noe fortelleren formidler ved å sammenlikne uvergeligheten tilskrevet drap og forårsaker av selvmord under rettssaken, og et forslag om at ektemannen til stammekvinnen *uvergelig* kan ha dødd av solstikk (Salih, [1966] 1969, ss. 110-111).

Drapet på Jean har tomrom og negativiteter. Andre tomrom og negativiteter gjelder hvorfor Mustafa lever som han gjør, hvorfor han kommer tilbake til Sudan, og hva som skjer med ham når han forsvinner. Negativiteter finnes rundt alle karakterene.

Gjennom gjentatte sammenlikninger av det som foregår med teater, reflekterer teksten over seg selv (som kunst)²¹, samtidig som en fremmedgjøring for egne handlinger blir formidlet. En leser som identifiserer seg med de fremmedgjorte karakterene, kan potensielt føle en tilsvarende fremmedgjøring²². Spillet i dette er at det vil hente inn en leser som har distansert

²¹ Se for eksempel "farce" på s 154 og 158, "melodramatic" på s. 67 (Salih, *Season of Migration to the North*, 1969).

²² Dette forholdet er isomorfisk med det Dorthe Skot-Hansen (2007, gjengitt i (Rasmussen & Jochumsen, 2008, s. 183)) kaller for "opplevelse som iscenesettelse", det vil si når miljøet som designes formidler opplevelsen man lærer om.

seg, fordi det skaper avstanden når den sammenlikner det med kunst, og ved å gjøre dette hentes leseren igjen inn. Teksten tegner en avstand og får med dette innpass i leseren²³.

Teksten er et spill med forventninger. Halve fortellinger driver hverandre videre, og nye perspektiver på noe tidligere introdusert tilkommer senere i narrativet. Dette er et resultat av at fortelleren forflytter følelsen av å ha blitt fristet med halve uttalelser over på leseren og beslutter å fortelle alt ukomplett. Leseren får ikke engang vite hva som skjer med ham på slutten - om han lever eller dør, i likhet med at fortelleren heller ikke får svar på om Mustafa lever eller dør. Ved at fortelleren på denne måten henvender seg til leseren med en skjult hevn, blir forholdet mellom forteller og leser virkelig.

Leseren som oppfatter at fortelleren har Mustafa i seg (Al-Shaykh), er i ferd med å bli ham (Ikhlas, se hennes konkretisering), eller lever seg inn i hans historie på en nesten sykkelig måte (Eirill, se hennes konkretisering), inviteres til å forstå Mustafas følelser gjennom fortellerens. Det Mustafa aldri har sagt, slik som hans følelser for Hosna, formidles gjennom at fortelleren, innrømmer for seg selv at han elsker henne, og hans tilnærmede konklusjon om at Mustafa har reist nordover, gir leseren en mulighet til å konkludere med at fortelleren velger det samme. I så måte er det symbolsk at fortelleren på side 135 ser seg i speilet og tror det er Mustafa, og på side 153 skriver ferdig det uferdige diktet hans (Salih, [1966] 1969).

Det at synsvinkelen innenfor samme side, og til og med samme setning, vandrer mellom mange tider og rom, skaper fremmedgjøring og negasjoner. Dette oppstår også som følge av bruken av et litterært repertoar i form av blant annet gjentatte referanser til "Othello" og "1001 natt", med en sammenlikning mellom Jean og Scheherezade ([1966] 1969, ss. 34, 155).

På s. 51 ([1966] 2003) kommer det også fram hvem foreldrene til Mustafa var; en far med høy status og en mor som sies å ha vært slave. Dette blir et helt nytt perspektiv, fordi Mustafa tidligere kun har blitt presentert som vidunderbarn, kald og akademisk suksessfull. Leseren kan potensielt tolke det som en årsak til at han er følelseskald, mens andre vil fokusere på hans status i samfunnet, eller andre potensielle meninger, noe som kommer frem i

²³ Samtidig er det koherent med fortellerens utdanning – poesi. Han kan ha overført poesitolkningen til tolkning av livet, og forholdt seg passiv og analytisk til det. Han lever seg inn og føler med, men svarer med passivitet og kunstneriske metaforer.

konkretiseringene. I tillegg kaller han seg selv en løgn, og andre steder sier han at han ikke er en løgn, noe som inviterer til å skape fornuft ut av dette.

“Bint Majzoub” er som en blanding av vestlig og sudansk kultur, med en vestlig frigjort måte å snakke på, og atferd uten tradisjonelle hemninger; men med en sudansk måte å tenke og resonnerer på. Førsteintrykket blir potensielt en kvinne som oppfører seg som likestilt med mennene, men senere avdekkes tenkemåter som stiller henne i et annet lys²⁴. Denne negasjonen er kun potensiell, fordi noen lesere vil oppfatte henne helt normal, hvis de selv har liknende objektrepresentasjoner.

På s. 52 ([1966] 2003) er et eksempel på ett av tekstens bilder. Fortelleren innbiller seg at “månen hadde klippet klørne”, og han legger til at han ikke vet hvorfor han innbilte seg dette, noe som inviterer leseren til å tolke. Dette bildet kommer rett etter et flashback til rettssaken, et eksempel på raske skift som gir negasjoner og tomrom. Mustafa tenker på rettergangen som ondskap maskert som nåde, en annen negasjon ([1966] 1969, s. 68).

På s. 54-56 ([1966] 2003) er det et perspektiv som kommer fram, som står i kontrast til Mustafas perspektiv på seg selv. Han har tidligere fortalt om sine meritter og sammenliknet det med krig og seier, med bilder som inkluderer skyttergraver og bestigninger av fjell ([1966] 1969, ss. 34, 44), for eksempel “fjelltoppen var innenfor rekkevidde” hvor fjellet er et symbol på kvinnen han skal “bestige” ([1966] 2003, s. 42). Det nye perspektivet presenterer ham som en “kvinnebedårer”, og at han skapte en myte om seg selv, ble dullet med i bohemkretser, og at aristokratene viste ham frem for å virke frigjorte, og at han fikk en akademisk stilling, med hjelp på grunn av slike grunner, som om de ville si: “se så frigjorte vi er!”. Mens han forstår eller presenterer seg selv som en som har hevnet landet, og lurt engelskmennene, viser det andre perspektivet ham som en naiv person som folk har gjennomskuet og brukt.

²⁴ Blant annet legger hun all skammen på Hosna, og på s. 129 (Salih, [1966] 1969) spør hun hvorfor Hosna kunne akseptere en fremmed, men ikke Wad Rayyis.

Teksten gjør også bruk av *kutt (cuts)*, for eksempel mellom stedet hvor det står at fortelleren hadde lest kortet fra Mrs. Robinson og blitt glad, til man får vite hva som stod skrevet (Salih, [1966] 2003, ss. 136-7)²⁵.

Annen tematikk tas også opp gjennom negasjoner. Et eksempel er når engelskmannen “Richard” på s. 56 (Salih, [1966] 2003) sier at Sudan er styrt av overtro og at de nå har andre former for overtro slik som Afrikas enhet og industrialisering. Fortelleren mener Richards tro på statistikk også er overtro. Enda et syn på Mustafa kommer frem, nemlig at han var en dårlig økonom som brukte statistikk på en misvisende måte. På s. 108 stilles et spørsmål om hvorfor det at en mann er født ved ekvator får noen til å kalle ham en gud og andre en slave (Salih, [1966] 1969).

Perspektivet Mustafa har på seg selv kan synes deterministisk. Han sier han er en dråpe av en dødelig bakterie som kolonialismen sprøytet inn i historiens året, og at det er “uvergelig” at hans pil vil skytes ut. Allikevel skal vi se at flere informanter tolket ham som selvisk og voluntaristisk. Alle karakterene er beskrevet på blandede måter, og slik mangedobles de potensielle meningene.

Mange steder i teksten tenker og spekulerer fortelleren, noe som gjør leseren interessert. For eksempel lurte han på om Mustafa har mistet hukommelsen, eller er en kriminell rømling, og et annet sted tenker han seg hva som kan være inne i rommet, og kommer med ulike forslag for seg selv. (Salih, [1966] 2003, ss. 63-64).

En annen type tomrom er at de mest ekstraordinære handlingene er lagt til karakterer som er viet svært få sider, slik som at Hosna, stikk i strid med tradisjonene, ber om å få gifte seg med fortelleren, insisterer på å være enslig, nekter å ekte den samfunnet har utpekt, og dreper den påtvungne ektemannen og seg selv, for sitt eget valgs skyld -et valg som hun som kvinne i den kulturen ikke er berettiget. Fortelleren kommer henne ikke til hjelp, og det er paradoksalt at han senere forsøker å drepe sin livstids bestevenn (Mahmoud) for en kvinne (Hosna) han ikke hadde stått ved i hennes livs krise.

²⁵ Salih var journalist, så han kan bevisst ha brukt teknikken til serielitteraturen i avisen – kutt ved spennende steder og fortsettelse først i neste nummer.

I og med at det benyttes retrospekter, vil man retroaktivt omtolke det som var tidligere i teksten, men senere i fortellerens tidslinje, altså tolker man fremtiden retroaktivt. Dette virkemiddelet er sterkt og hyppig brukt.

2.2.2.1. Skrevet som en bevissthet som følger assosiasjonenes, ikke kronologiens, regel

Det er ikke slik at aspekter i alle tilfelle forblir skjult. Men fortelleren tenker i sin egen sekvens innenfor sitt nettverk av assosiasjoner, og når man følger en bevissthet blir narrativet flytende og illusjonistisk. Bruddene som følger naturlig i fortellerens bevissthet fordi han skifter mellom persepsjon, tanker og assosiasjoner, er ikke like naturlige for den lesende sin bevissthet, siden hun selv stiller seg sine spørsmål, og gjør sine assosiasjoner. Som en tenkende bevissthet flyter teksten lett frem og tilbake gjennom tid og sted, og derfor er den ikke tidslinær, men lineær med assosiasjoner, noe som gjør den lett å følge. Men på grunn av at leserens assosiasjoner og forventninger ikke følger samme mønster, blir hun sittende igjen med spørsmål som først besvares når fortellerens bevissthet vender tilbake til det igjen. De skiftene som for fortellerens bevissthet er naturlige, blir for leseren en type spenningsladede kutt.

2.3. Konkretisering

I dette kapitlet analyserer jeg leserens pol av verket: konkretiseringen. Under hver informants konkretisering, vil virkning, respons, og tolkning bli gjennomgått med fokus på ulike mulige årsaker i individuelle faktorer. De overspennende faktorene politikk og kultur diskuteres under sammenlikningene mellom de seks konkretiseringene.

Tidligere under arbeidet med oppgaven kategoriserte jeg svarene etter like forhåndsbestemte kategorier basert på de stilte spørsmålene, men jeg fant etter hvert ut at dette gav dårlig oversikt over de tendensene som peker seg ut i hver konkretisering. Jeg gikk derfor over til å organisere konkretiseringene på en måte som disse selv la opp til. På denne måten har jeg bevart hver konkretiserings kjerne. For å unngå å rive utsagnene ut av kontekst, noe som kunne virket misledende, har jeg referert til hvilke spørsmål utsagnene har kommet som svar på.

2.3.1. Eirills konkretisering

2.3.1.1. *Identitet, kultur og ambivalens*

Eirill gjenkaller i sitt sammendrag at fortelleren er født ved Nilen, og kommer hjem etter å ha studert, noe den engelske kolonimakten gav ham muligheten til. Årene med utdanning har gjort at han har fått en dobbel identitet, og kjenner seg igjen i innflytteren (Mustafa Said) som har noe av den samme bakgrunnen:

Det er både det at røttene lokker, han lengter til der han kommer fra, vil ta del i livet der, men samtidig så er han blitt en utenforstående fordi han har fått så nye impulser. Og så kommer han hjem til landsbyen, [og møter] en innflytter som han kjenner seg igjen i [...]. Han er ikke helt som de andre og han blir veldig oppsatt på å finne ut hva det er som gjør ham annerledes. Så han aner at han også har en dobbel identitet, har den samme kjennskapen til verden der ute som han selv har. Og så får han livshistorien til den andre personen og blir veldig oppsatt på å få hele sannheten og forstå den mannen og leter kanskje litt etter sin egen identitet i den andre personen. At han på en måte leter etter noen svar i seg selv, at 'hvem er jeg' og identitet og såne typer ting, og så blir han oppsatt på å forstå den andre personen fordi han har så mye av det samme som han ikke forstår hos seg selv.

Han var en nomade på vei inn i horisonter av nye muligheter. Hun tror at han tilslutt søkte hjem til Sudan for å finne tilbake til sine røtter og skape seg et liv. Han gifter seg og får barn, prøver å passe inn og finne en identitet. I Sudan klarer han heller ikke å finne seg til rette, på grunn av at han har en videre horisont eller andre perspektiver. Så "begår han selvmord eller reiser avgårde eller noe annet", her lar Eirill det forbli åpent. Fortelleren har fått nøkkelen til sannheten om Mustafas identitet. "Så er han litt ambivalent om han ønsker å forstå hele gåten eller om han holder litt tilbake", sier hun. Hun avslutter:

Så lang historie kort, så må enken til Said [Hosna] gifte seg med en gammel mann mot sin vilje, og ender opp med å drepe ham og seg selv, og jeg-personen i boken synes dette er helt forferdelig fordi han, med sitt nye perspektiv, og sine andre kulturelle briller ikke lenger ser det som en selvfølge at en kvinne skal adlyde sin mann og gifte seg med en person hun ikke vil. Og denne enken etter Said har kanskje også fått det samme perspektivet via Said. At han også var en mann med vestlig innflytelse som hadde gitt henne en bekreftelse på at det var greit å tenke selv og ikke gifte seg med [noen] man ikke vil. Og så endte det i tragedie, i en slags [...] krasj mellom to ulike kulturer som ikke harmonerte helt.

Eirills sammendrag viser hvilke aspekter og hendelser i hennes realisering som hun har fått med seg og klart å kombinere i en helhet som virker logisk. Sammendraget hennes viser at hun har lagt stor vekt på identitetskonflikt og kulturkonflikt, og hun demonstrerer et deterministisk syn. I fortsettelsen kommer jeg mer inn på disse punktene.

2.3.1.2. *Identitetskonflikt, rotløshet og meningssøken*

For Eirill handler boken altså om identitetskonflikter, og det å stå mellom to kulturer:

Jeg følte at den handler om ulike identiteter og en slags konflikt om ulike... perspektiver og identiteter [...] Overordnet så følte jeg at den handlet om den ambivalensen som kanskje de to hovedpersonene hadde i seg. Dette med at man er født inn i en kultur, og så er man blitt utdannet innenfor en annen type kultur, og plutselig står man med ett bein i hver leir, og har et utenfra blick både på sin egen opprinnelige identitet og den andre kulturen man har blitt en del av, og ambivalensen og rotløsheten som oppstår når man står midt mellom. At man er både det ene og det andre, men ikke helt og fullt hverken det ene eller det andre. [...] Det var en rød tråd for min del, en litt rotløs type følelse. [...] Jeg-personen i boken følte jeg kanskje hadde en klar identitet, mens hans egen identitet stod midt mellom to poler da, eller mellom to kulturer [...]. Men på andre plan, så følte jeg at den handlet om typisk, menneskelige relasjoner og meningen med livet, hva er det man lever for, kjærlighet, men mye liksom 'hvem er jeg' og 'hva er det å være et jeg'.

Jeg ser på identitetskonflikten som en kjerne i Eirills tolkning, fordi hun kommer inn på dette temaet mange ganger under intervjuet. Det kommer også frem at Eirill tolker teksten som mellommenneskelige relasjoner og metafysiske spørsmål. Dette kjenner jeg igjen fra det hun har sagt om seg selv som person, som er presentert tidligere, nemlig at hun alltid har vært interessert i hvordan mennesker lever og hva man lever for.

Eirill tolker romanen som en slags personlig reise, og en søken etter en identitet, og om hvordan det å stå mellom to kulturer kan gjøre det vanskelig å finne en tydelig og klar identitet:

[...] at man alltid ser ting litt utenfra, at boken prøver å beskrive noe av det utenfra blikket. En identitetssøken... hva er det jeg lever for... Og Said beskrives som en person som har evnen til å lykkes innenfor alle de ytre parameterne innenfor vellykkethet innenfor kolonimakten, at han er intelligent og han tar utdanning innenfor de formene for kunnskap som verdsettes, men samtidig er han en rotløs person som ikke knytter seg til andre mennesker, men jakter fra et bytte til det neste, både i form av meritter [...] og eventyr... hele tiden søker etter nye opplevelser og nye eventyr i kanskje en jakt etter en slags mening.

2.3.1.3. Karakterenes dualitet og indre konflikter

For Eirill er fortelleren en "tilforlatelig, trivelig person", som stod mellom to kulturer og hadde en litt uklar identitetsforståelse. Allikevel var han en jordnær og ikke så veldig komplisert person. Han var en mann med et bredt perspektiv på samfunnet han lever i, men uten å være en eventyrer som broderer på livet, slik som hun opplever Mustafa Said som. Fortelleren var "en hyggelig, litt søkende person".

Her ser vi igjen at Eirill ser identitetsproblematikken til fortelleren. Dette synet kan muligens komme av en slik trend i Norge, hvor folk vil "finne seg selv", som har følge av atomiseringen i vestlige samfunn. Identitetskonflikten er ikke tilstede i noen av de andre, så det kan også være noe personlig, men jeg tolker det som én av flere norske typer, dette vil jeg diskutere videre under "Kulturelle konkretiseringer".

Eirill beskriver Mustafa Said som ”en isolert person som fra han var liten av ikke hadde fått evnen til å knytte seg til folk og derfor gikk gjennom livet ved å bruke folk som underholdning [...]” Eirills Mustafa er selvdestruktiv og søker etter noe autentisk fordi han føler at han lever i en løgn. Det er en identitetssøken og en søken etter mening som driver ham og senere bringer ham tilbake til Afrika.

Eirill introduserer sin Jean med en sammenlikning med Mustafa: ”Både Mustafa Said og Jean hadde litt personlige problemer.” Med en liten latter, sier hun at hun virker ”rimelig komplisert”, ”kranglevoren” og ”slitsom å være sammen med”, men så går hun tilbake i den alvorlige og forstående moden, og beskriver henne som selvdestruktiv, generelt destruktiv, og komplisert.

Hennes inntrykk av Hosna er at hun er en dame med egen mening og som er en sterk person., men hun blir ”dratt inn i malstrømmen til Mustafa Said”. Hun blir stående igjen full av spørsmål om hvem han var og hva som hadde skjedd, i likhet med de andre som hadde et forhold til ham. Samtidig hadde hun i utgangspunktet en egen måte å se samfunnet på, og i tillegg fikk hun sterk innflytelse fra Mustafa, noe som gav henne en uvanlig identitetsforståelse om det å være kvinne i sitt samfunn. Hun så på seg selv annerledes enn det omgivelsene gjorde, ”og da endte det i en veldig konflikt mellom [henne] selv og omgivelsene”. Eirills Hosna har en i seg selv tydelig identitetsforståelse som ikke passer i den kulturelle rammen hennes.

2.3.1.4. Å speile seg i en annen

Forholdet mellom fortelleren og Mustafa er et sentralt tema for Eirill, hvor hun oppfatter at de speiler seg i hverandre, og at fortelleren leter etter svar i den andre. Dette skal vi se at er spesielt for Eirill. Hun forklarer det som at det er mange ting fortelleren ikke forstår ved seg selv, og at han søker svar på disse spørsmålene i en annen person som likner ham. Dette er altså et intersubjektivt perspektiv. Og om ikke annet, så viser det at det for Eirill er en mulighet at svar på eget selv kan ligge i andre mennesker.

2.3.1.5. Fortelleren vil forstå, Mustafa vil bli forstått

Eirill tenker at fortelleren er oppsatt på å forstå Mustafa, og at Mustafa har et tilsvarende behov for å bli forstått:

Jeg fikk følelsen av at fortelleren er fascinert av Mustafa Said og oppsatt av å forstå ham fordi han kjenner igjen mange ting han ikke forstår med seg selv, og at Mustafa Said også har det samme behovet for å bli forstått, og møter en person som han kjenner har forutsetninger for å kunne klare å forstå ham. At de speiler seg litt i hverandre, men at Mustafa Said var en mere sånn ekstremvarianten... At fortelleren har noen av de samme trekkene men ikke i like stor grad. Litt av den samme identitetsforvirringen.

2.3.1.6. *Hosna som Mustafas håp*

Angående Mustafas følelser for Hosna, tolker Eirill det som at han hadde kommet hjem til Afrika i søken etter en rot, en identitet og et liv, og at hun representerte dette håpet:

at hun var en kvinne han kunne se for seg, at han kunne slå seg ned og få barn og bli jordbruker og skape seg en autentisk, jordnær tilværelse [...] At hun framstod om et bra koneemne til å være med [...] i det forsøket. At hun representerte den autentiske kvinnen fra landet som kunne gi ham de røttene han trengte. At hun både representerte det han... at hun både... at hun hadde litt den dualiteten i seg. At hun både representerte den jordnære tilværelsen samtidig som hun hadde en intelligens og evne til å se ting litt utenfra, stille seg selv litt på siden av samfunnet, og at hun derfor var tiltalende for ham.

Det er akkurat som om Eirill tolker mens hun snakker. Fra å fremstå som autentisk, til å mer være en tredje versjon av fortelleren og Mustafa, nemlig “dualiteten” som Eirill nå kaller det. Hun har nå assimilert også Hosna inn i den samme identiteten.

2.3.1.1. *To selvdestruktive sjeler og et drap*

Eirills inntrykk av forholdet mellom Mustafa og Jean er at forholdet var preget av misbruk og at begge var selvdestruktive med et intenst forhold til livet:

Jeg fikk inntrykk av at de var et par som fant hverandre... litt sånn ‘abusive relationship’ hvor de har sine personlige problemer på hver sin kant og er selvdestruktive og litt nevrotiske og finner hverandre og ‘connecter’ på det punktet. At begge hadde den intense måten å forholde seg til livet på, og at de vil finne en mening og noe de vil leve for samtidig som de har en tomhet og føler at ting ikke gir mening og et sånn ‘death wish’. At de kanskje hadde en [...] utalt forståelse av at Jean både ønsket å leve og dø, at hun ønsket å dø samtidig som han, at de hadde et elsk-hat forhold hvor de trykket på hverandres knapper og på et eller annet punkt så gjorde det at det føltes naturlig å gjøre et barmhjertighetsmord slash mord.

Hun legger også til i en annen tone at det var “forskrudd” som for å ta avstand fra det og forsvare seg mot sin egen tolkning²⁶. Hun avslutter med å gå tilbake og oppsummere det hun først sa: “Fikk bare følelsen av at de var to selvdestruktive sjeler som fant hverandre.”

²⁶ Når hun skal si noe mer direkte akkompagneres det i de fleste tilfellene med en porsjon humor og en litt annen tone, med raskere tempo, som i forsvaret, og som om hun vil skynde seg å bli ferdig med å si det fordi det er ukomfortabelt.

2.3.1.2. *Mustafas relasjoner*

Vi ser i det forrige avsnittet igjen et eksempel på hvordan Eirill tolker flere karakterer som i en meningssøken, eller med en dualitet eller identitetsforstyrrelse. For henne er Jean en “selvdestruktiv sjel” som søker etter en “mening”. Hun har, i likhet med Mustafa, en “intens måte å forholde seg til livet på”, og de finner hverandre fordi de har disse likhetene og i tillegg begge er “nevrotiske”. Dette virker som en annen versjon av forholdet mellom Mustafa og fortelleren, bare at fortelleren ikke oppfattes som intens eller nevrotisk, men at de finner en kontakt fordi de begge er identitetsforvirrede. For Eirill er Mustafa altså en person som finner kontaktflater med personer som har noe av det han har i seg, i fortellerens tilfelle var det en identitetskonflikt, i Hosnas tilfelle var det en dualitet mellom kulturelle normer, og i Jeans tilfelle er det selvdestruktivitet, intensitet og meningssøken. Disse personene finner også seg selv i ham, noe jeg tolker som at denne ideen er del av Eirills identitetstema.

2.3.1.3. *Fortelleren i Mustafas malstrøm*

Jeg får følelsen av at han har levd seg veldig inn i livshistorien til Mustafa Said, etter å ha lett etter et svar, finne seg selv og finne svar på sine egne identitetsspørsmål, i [Mustafa], og at han på et tidspunkt... Han lever seg så innmari inn i det at han på et tidspunkt mister litt oversikten og blir litt for oppslukt i denne personen som er en litt sånn selvdestruktiv karakter som drar omgivelsene med seg inn sin selvdestruksjon. At jeg-personen i utgangspunktet virker som en relativt sunn person, men allikevel ganske ambivalent og ikke så veldig tydelig, og at han, i søkenen etter denne forståelsen og den identiteten, bare forsvinner litt inn i Mustafa sin livshistorie og blir dratt med i samme malstrømmen. Og blir en selvdestruktiv karakter som holder på å bli slukt av strømmen, men så våkner han til fornuft og velger livet. Og gjennom å ta et aktivt valg så blir han tydeligere for seg selv. At det var en del av identitetssøkingen hans. At han måtte... istedenfor å la seg dra under så bestemmer han seg for at han vil leve, og så bryter har ‘spellen’.

Det er litt uklart her om Eirill mener en fysisk hendelse eller om det er noe psykologisk. Det virker som om hun snakker om en metafor, men uten å se nødvendigheten av å si at det var en metafor, eller som om hun flyter merkeløst mellom metafor og handlingsreferat. Jeg tolker det som om hun ser en dobbel mening med det som skjer med forfatteren. At hun mener både at han blir dratt inn i selvdestruksjonen til Mustafa som i en malstrøm (metafor), og at dette samtidig gjør at han nesten tar livet av seg selv i en virkelig strøm (Nilen). Slik sett blir det som faktisk skjer et bilde på det som skjer i fortellerens indre verden, og indre illusjoner og ytre virkelighet blir ett.

Hun kommer også inn på det å ta valg, og mener at fortelleren gjennom å velge blir tydeligere for seg selv. Et annet interessant punkt er at hun mener Mustafa er en selvdestruktiv person som drar omgivelsene med seg i sin selvdestruksjon. Med dette refererer hun også til kvinnene som har tatt selvmord. Hun tolker det altså som om det er en uforskyldt psykisk

lidelse, og ikke for eksempel ondskap eller ansvarsløshet. Dette impliserer at kvinnene har vært passive nok til å la seg dra inn i selvdestruksjon, på samme måte som fortelleren. Det skal aktive valg til for å motstå den strømmen som Mustafas karakter skaper, eller like gjerne andre krefter, eller kanskje også ”strukturelle årsaker”.

2.3.1.4. Strukturer og perspektiver

Det første Eirill sier om sin opplevelse, er at hun synes boken er fengene og engasjerende skrevet, og at den gav innblikk i et liv og et perspektiv man ikke tar del i til hverdags. Jeg spør henne om boken fikk henne til å reflektere over noe, og svaret er at hun synes boken går rett inn i det som er hennes politiske interessefelt, som handler om historie og maktforhold mellom vesten og utviklingsland, ”hvordan møtet mellom ulike sivilisasjoner med ulike maktbalanser skaper ringvirkninger i folks liv”:

Man er jo kjent med historien fra sitt eget perspektiv, men jeg følte at den fortalte det andre perspektivet på en nyansert og fin måte, at det ble ikke en sånn tabloid framstilling av sånn ‘åh stakkars undertrykt... koloni i Afrika med bare død og fordervelse’. Det [...] fikk fram problemet med... møtet mellom ulike sivilisasjoner, ulike typer kulturer, og påvirkningen dem imellom.

Det Eirill sier, viser hennes forståelse av hvordan strukturelle endringer kan virke kraftig inn på enkeltmenneskers liv. Jeg aner her et forhold til hennes politiske ståsted som inkluderer ”strukturelle årsaker” til fattigdom og ulikhet. Dette kom også klart frem i sammendraget hennes, hvor hun avsluttende forklarer med boken, kulminert i tragedien, som en ”krasj” mellom to kulturer som ikke harmonerer.

2.3.1.5. Ambivalens i tekst og opplevelse

Eirill sier at boken, selv om den er både velskrevet, fengende og med fargerike beskrivelser, samtidig gir en håpløs følelse på grunn av at man føler at den er preget av ambivalens. Hun synes at den hele tiden pendler mellom to perspektiver eller stemninger, og formidler den rotløse og selvdestruktive hovedpersonen og hans konflikterende følelser, noe hun synes er litt slitsomt.

2.3.1.6. Følelser og identifikasjon

Eirill sympatiserte med fortelleren, fordi hun forstår ham som en søkende person, en person som ønsket å finne ut av ting, og hadde gode hensikter. Hun identifiserte seg med perspektivene hans, og at det var lett å identifisere seg med hans perspektiv på grunn av at han stod mellom to kulturer og hadde vestlige briller på.

Hun sympatiserte også med Hosna: ”(...) at jeg også utfra mine preferanser også hadde tenkt ‘over my dead body’ hvis jeg skulle blitt gifta bort med en gammel fyr som ville ha sex med meg når jeg ikke ville.”

Hennes forhold til Mustafa Said, beskriver hun som mer blandet:

[J]eg sympatiserte [med] ham og følte at jeg forstod det jeg tolket som hans perspektiv, at jeg forstod ham og sympatiserte med ham... men at jeg samtidig syntes han var en slitsom karakter og at jeg fikk vondt av hans selvdestruktivitet og rotløshet. At jeg både sympatiserte med ham og syns han var litt slitsom. Det var litt ambivalent.

Her ser vi tydelig en viktig nøkkel ved Eirills tolkning, nemlig at hun har identifisert seg på en sympatiserende måte med karakterene som ut fra hennes tolkning har en type dualitet i seg. De har en blandet kultur eller identitet i seg, og støter på problemer på grunn av dette, enten i konflikt med seg selv, som fortelleren og Mustafa Said, eller i konflikt med omgivelsene, som Hosna. Jeg syns det er spesielt interessant med de to mannlige karakterene hun identifiserer seg med, fordi hun har sagt så mye om dem og virker som om hun har oppnådd en helhet i sin tolkning. Med Hosna er en del av identifikasjonen det at hun blir tvangsgiftet, noe som er en ganske provoserende tanke for enhver kvinne i kulturer hvor man velger ektefelle selv. Jeg tror allikevel ikke at likheten med tanke på dualitet i identiteten er en tilfeldighet. Eirills resonnement om omgivelsenes forståelse, selvforståelsen til Hosna og den forståelsen hun hadde fått tilført gjennom Mustafa, kan tyde på at hun identifiserer seg med henne, særlig fordi hun identifiserer seg så mye med de to andre som jo i hennes tolkning har likheter med både hverandre og med Hosna.

2.3.1.7. Ingen moralske dommer

Det som er så spesielt med Eirills lesing, i forhold til de andre leserne, er at hun ikke vil felle moralske dommer. Onde handlinger blir forklart med årsaker utenfor seg selv. Drapet på Jean blir forklart som den siste instansen i en kjede av reaksjoner. Det at Wad Rayyis tvinger seg på å gifte seg med Hosna, forklarer hun med kulturelt betinget sosialisering, nærmere bestemt at Wad Rayyis hadde blitt opplært til å ha slike forventninger. Alle skal tolkes i beste mening (som produkt av sitt samfunn) og kun strukturer har skylden. En grunn til dette kan kanskje være at hun er skilsmissebarn, og at hun kan ha stilt seg selv spørsmål om hvem av foreldrene hun skulle “skyldes på”. Hun ønsker kanskje ikke å se på seg selv som “avkom” av et “feiltrinn”, men når hun velger å tenke på ting som resultat av strukturer, kan hun

komfortabelt forstå seg selv som dette. Jeg tolker det også slik at hun selv ønsker å ikke bli dømt, og derfor viser forståelse for feil ved andre.

2.3.2. Helenes konkretisering

2.3.2.1. Nysgjerrighet

På spørsmål om opplevelsen av boken og om kvaliteten etter hennes mening, vektlegger Helene at hun ble nysgjerrig, og kommer flere ganger inn på fortellerteknikken. Hun sier hun ble “fanget av måten den er skrevet på” og vektlegger hvordan fortellingen er “flettet sammen” av mange fortellinger, hvordan man “får litt og litt” og at den “drar deg liksom videre”. Hun sier at endel tematikk vekket en interesse for å lese mer., samt at ”den vekker en nysgjerrighet som fremdeles er der selv om jeg er ferdig med den boka”. Hun mener en grunn til at boken er god er at man får lyst til å lese videre: ”bare som en leseropplevelse, som underholdning, hvis det går an å si det.”

2.3.2.2. Spørsmål og troverdighet

Det finnes mange spørsmål i fortellingen og det er indre og ytre dialoger, og det er dette Helene har festet seg ved. Hun har klart å gå inn i en dialog med teksten, kanskje fordi hun ellers i livet skaper seg meninger gjennom samtaler og diskusjoner med andre. Når kommunikasjonen mellom leser og tekst er preget av meningsutveksling og spørsmål er det ikke rart at det blir utfordrende og til tider virkelighetsnært.

2.3.2.2.1. Delvis identifikasjon med fortelleren

Helene har delvis identifisert seg med fortelleren på grunn av at han har hennes evne til å stille spørsmål, og fordi han virker troverdig. Han er den Helene føler hun kommer nærmest (Om Fortelleren). Dette er på grunn av hans søking etter svar og de spørsmålene han stiller:

‘Skal hun gifte seg hvis hun ikke vil det’, det er en del sånne spørsmål som han stiller underveis som jeg tenker at, jeg føler at det er dem man kommer nærmest (Om fortelleren)

Hun skiller ut at det er visse *egenskaper* hun beundrer:

Det er kanskje noen egenskaper [ved fortelleren] som man beundrer. Evnen til å stille spørsmål til tingenes tilstand, det syns jeg jo er beundringsverdig i et samfunn som... i den landsbyen der, det er noen regler som på en måte alltid har vært sånn. At man kommer inn og stiller noen spørsmål, og tør å være den som gjør det. Det tenker jeg jo er beundringsverdig.

For Helene er spørsmålene viktige. Dels på grunn av at hun selv er en spørrende person yrkesmessig og personlig, og dels fordi spørsmålene han stiller omhandler ting hun er opptatt av, slik at han gjenspeiler det som er nærmest hennes reaksjon i et samfunn hvor kvinneundertrykkelse er helt normalt. Dette viser, på et mer abstrakt nivå at hun har sett og beundret det hun selv gjør eller etterstreber i sitt liv, ved sin aktivisme og sitt teaterarbeid.

2.3.2.2.2. Mustafa virker ikke troverdig

Mustafa Said virker derimot ikke troverdig på Helene, og dette har gjort at hun ikke har kunnet identifisere seg med ham, og derfor delvis har stengt hans del av fortellingen ut. Hun mangler også erfaringssegmenter i sin erfaringsverden som hun ellers kunne bygget opp et intendert objekt av, eller hun har kanskje bygget opp karakteren, men har manglet de brikkene som kunne fått representasjonen til å gi fornuft for henne.

Det virker som om det for Helene er viktig med det man ytrer, for hun nevner flere ganger at noe blir ”sagt”, ”diskutert”, eller at det er en ”dialog” om noe. Det første Helene dømmer etter når hun skal si sin mening om kvaliteten på teksten, er de utfordrende spørsmålene: “Vanskelig spørsmål. Syns det var en god bok, for den utfordrer meg som leser til å ta stilling til endel store spørsmål”. Hun syns også den minner henne om ting hun ikke kan så mye om, og ting hun tar for gitt: “ [...] endel sånne kulturelle referanser som man tar for gitt, og som det er interessant å bli minnet på at man ikke nødvendigvis kan svaret på”.

Dette fokuset på spørsmål går videre inn i tolkningen: “Hvis jeg liksom skulle tenke hva forfatteren har tenkt, så er det kanskje først å fremst å rette fokuset mot noen tema, men ikke nødvendigvis si hva man skal tenke om det.” Her ser vi at hun har tolket det som om forfatteren har brukt samme teknikk som hun selv bruker i arbeidet med teater, nemlig det å stille spørsmål. Det er bare Helene som legger merke til dette. Dette viser en bevissthet rundt leserens (publikums) tenkende rolle, noe hun kanskje har lært fra arbeidet med teater og teknikken å gi publikum muligheter til å fortolke og gjøre seg opp egne meninger. På dette punktet er Helene unik for mitt utvalg, fordi hun har en veldig klar idé om at folk selv tolker på egne måter og at dette kan være ment fra forfatterens side.

Samtidig ser man, kvalitetskriteriet hun bruker er nøytralt, i den forstand at det ikke er snakk om hvor godt den passer med hennes smak, men at det å utfordre til å ta stilling er en

funksjon som gjør den god. Dette likner hennes politiske aktivitet som søker å få folk til å ta stilling til saker.

2.3.2.3. *Provoserende med kvinneundertrykkelsen*

Helene opplevde bokens tematikk som provoserende. Hun blir provosert av kvinnenens situasjon, slik som at mannen er kvinnes foresatte, og at en kvinne ikke selv kan bestemme hvem hun skal gifte seg med. Hun blir veldig provosert av de store kjønnsforskjellene (Om følelser). På spørsmål om tolkning av for eksempel budskap og symbolikk, svarer hun:

Jeg får følelsen av at det er noen ting som [forfatteren] vil formidle. Det med omskjæring for eksempel. En ting som blir nevnt er at man omskjærer kvinner og det er en sånn en liten del i boka der det diskuteres litt sånn, 'ja ja men det har alltid vært gjort men hvorfor gjør man...'. Det er en liten sånn diskusjon som... Det kan ha med min oppfattelse av det, men jeg tenker at det er en slags sånn kommentar som går i retning av at man ikke burde gjøre det. Men det kan godt hende at det ligger i min lesing av det, i det jeg tenker om det.

Helene har et veldig bevisst forhold til egen subjektivitet, og det at hun og alle andre oppfatter ting på ulike måter. Kombinasjonen mellom å være var det å stille spørsmål og samtidig oppmerksom på folks subjektivitet er spesiell for Helene i mitt utvalg.

2.3.2.4. *Kulturer og generasjoner*

Under punktet om hva boken handler om, snakker Helene om kulturmøter og kulturkonflikt: "Jeg føler at det handler i stor grad om møter mellom kulturer. Det er kanskje det første som, det første jeg tenker på." Og videre under tolkningen:

Og så er det også igjen det her med kulturkonflikten, at det er et slags budskap i det. Med hvordan man opplever både sin egen kultur når man kommer hjem, sånn som den fortelleren som også har vært ute og kommer hjem og opplever sin kultur på en måte på nytt litt. Det er på en måte sånn man har både sett en ny kultur, og man ser sin egen kultur med nye øyne.

Helene forteller under punktet om følelser under lesingen om en "aha-opplevelse" av ting som handler om møtet mellom de forskjellige kulturene:

[...] hvordan kultur oppfattes forskjellig begge veier, det er interessant å lese. Det vekker en interesse om hvordan man forholder seg til en ny kultur, om hvordan de kulturelle kodene forandres, eller hvordan man opplever dem annerledes utfra hva slags bakgrunn man selv har.

En annen ting hun legger merke til, og som jeg ikke finner hos de andre, er noe som kommer fram når jeg spør henne om hva boken handler om, er:

generasjoner, om hvordan generasjoner trekker frem og tilbake mellom seg, hvordan man ønsker utvikling på noen områder, men ønsker ting samtidig skal være som de har vært. Det sitter jeg igjen med.

2.3.2.5. *Kulturforskjeller rundt ekteskap, og skam*

Under sammendraget sitt, refererer Helene alle bokens hovedlinjer, slik de fleste forstår dem, men på grunn av tiden og detaljene hun vier delen som har å gjøre med at Hosna blir giftet bort, forstår jeg at dette har vært svært signifikant for henne. Hun forteller at en landsbymann (Wad Rayyis), vil gifte seg med Hosna etter at hun har blitt enke, og at hun selv ikke vil det. Hun resymerer hvordan alt gikk for seg, inkludert ulike karakterers rolle, og at fortelleren hadde vært mot giftemålet på grunn av at Hosna selv ikke vil det. Helene forteller at det hadde vært en diskusjon rundt spørsmålet om Hosnas vilje burde høres eller ei. Diskusjonen om tvangsekteskap versus fritt valg, er noe hun kommer inn på flere ganger, og hun snakker om rolleforventninger, begrensningene for kvinner, og påpeker også at det samtidig er slik at menn kan være gift med flere. Helene får ingen sympati med Wad Rayyis:

Det er bare snakk om hvor mange koner han har hatt og hvordan han på en måte har rett til disse forskjellige giftemålene. Jeg forsvarer ikke det drapet, men tenker likevel at ham får jeg ingen sympati med. Han er mye eldre enn henne, sånn 40 år eldre enn henne eller noe, og har på en måte bare bestemt seg for at henne skal han ha, som jeg selvfølgelig synes er problematisk (Om Wad Rayyis).

Under punktet om refleksjon, nevner hun igjen kulturforskjeller, og er den eneste som bruker begrepet “skam”, noe hun oppfatter som et av forfatterens sterkeste budskap:

Jeg tenker også at det er et budskap i det at man snakker om kvinner og skam og ekteskap og disse tingene, og hvorvidt skal en jente tvinges til å gifte seg med noen [hun] ikke vil ha. Jeg føler at det er et ganske sterkt budskap. (Om tolkning, budskap, symbolikk),

under refleksjonen: “Jeg føler at skam er det som på en måte styrer hva du gjør”, under spørsmålet om tema: “Det handler også om skam”, og også under sammendraget:

De [Hosna og Wad Rayyis] blir gravlagt bare i hemmelighet og [det blir] ikke tilkalt noe politi, og det er forferdelig at dette har skjedd. Hele landsbyen er rysta og det er på en måte *hun* som er skammen i dette da, sånn som jeg leste det, det at hun kunne gjort noe sånt og at hun ikke, ja, *fins* i dette da.

Helene føler empati med Hosna, fordi hun ikke vil giftes bort, og sier rett ut at “det kommer til å gå galt”. Hun føler med henne fordi hun “ikke har noe hun skulle ha sagt” (Om Hosna).

Helene har reflektert kritisk over motsetningen den vestlige kulturen representerer:

[...][H]vordan det i andre kulturer er helt fritt, der det er så fritt at det nesten ikke betyr noe lenger på en måte. Der forhold blir så åpne at alt er greit og ingenting... det er ikke rett å si at ingenting betyr noe... og dette handler ikke om hva som er rett og galt i det, men der man bytter partner når det passer og man skiller seg hvis man kjeder seg... Jeg personlig tenker jo at jeg ønsker et liv der jeg kan bestemme selv hvem jeg vil for eksempel gifte meg med. Samtidig som det likevel er noe som jeg har tenkt over når jeg har lest den boka at hva er... ikke hva er konsekvensen av et fritt valg, men hva er konsekvensen av at alt er fritt. Av at man liksom, i et samfunn der man bare tar valg utfra seg selv, på

en måte, at det nesten blir en slags ensomhet i det også. Og igjen, jeg mener ikke at svaret er at det ikke skal være en selv. Men hvilke regler setter samfunnet, hvilke regler setter man selv, og hvordan fungerer disse reglene sammen? Og hva gjør de for hvordan livet vårt blir?

Dette er igjen et eksempel på hvordan Helene stiller kritiske spørsmål som hun drøyer lenge med å forsøke å besvare. Som i hennes politiske teaterproduksjoner, er spørsmålene viktigere enn svarene, og hun vil ikke feste seg ved en bestemt tolkning med det samme. Dette stammer sannsynligvis fra teaterutdanningen og / eller teatermiljøet, siden noen grupper på slike arenaer ofte velger å stille spørsmål gjennom teater. Det kan også være en forståelse hun har utviklet gjennom personlig erfaring med politiske spørsmål. Jeg forstår det som stammende fra fagstoff eller andre diskurser, på grunn av måten hun sier det på. Uansett årsak, så er det tydelig at hennes spørrende tilnærming har etablert seg i hennes tilnærming til litteratur, og Helene har derfor det som virker som mitt utvalgs minst bastante forforståelse.

2.3.2.6. Subjektivitet

Helene viser gjennomgående en bevissthet rundt en subjektivitet. Hun skiller seg ut fra de andre informantene ved at hun også tillegger Mustafa Said en slik subjektivitet, og derfor ikke tar hans historie som en fullgod kilde til viten om de faktiske hendelsene. I det følgende avsnittet har hun snakket om forholdet mellom Mustafa Said og Jean, hvordan det utviklet seg, og hvorfor drapet skjedde, og her nevner hun at de fra begynnelsen hadde et veldig lidenskapelig forhold med mye kjærlighet og mye “annet” også, før Jean, etter vielsen, hadde snudd seg vekk fra ham. Hun sier hun syns historien er vanskelig å få grep om og forstå, men siden han også hadde truet og hun hadde sagt han aldri ville gjøre det, undres hun om Mustafa kan ha gjort det for å bevise sin styrke eller få en slags kontroll,

[...] men samtidig fortelles alt gjennom hans historie, så jeg klarer ikke helt å skjønne om dette... Det føles som en subjektiv gjenfortelling. Derfor kjenner jeg at jeg har et inntrykk av at hennes versjon av fortellingen vil være annerledes.

Helene er alene om å åpne for muligheten av at det kan være ting i boken som er fortalt på en misvisende måte. Alle de andre informantene har tatt det for gitt at historien er fortalt på en objektiv måte. Bevisst og anvendt innsikt i subjektivitet og en spørrende tilnærming er altså spesielt for Helene.

2.3.2.7. Fortellerens aggresjon og respekt

Helene tolker forholdet mellom fortelleren og Mustafa som at fortelleren har veldig mye “aggresjon” mot Mustafa, og at han blir “opprørt” av mye også etter Mustafas forsvinnelse.

Samtidig forstår hun det som om fortelleren har en respekt for ham, siden ha velger å ha et ansvar for den etterlatte familien hans (Om fortelleren og Mustafa). Helene kommer ikke inn på likheter og forskjeller, og heller ingen motiver fra Mustafas side, men under sammendraget har hun nevnt fortellerens spørsmål, og det at han leter etter svar om Mustafas historie.

2.3.2.8. *De siste sidene som bilde eller hendelse*

Helene sier hun synes de siste sidene er vanskelige å forstå og forklare, fordi hun ikke kan forstå om det er et bilde eller en konkret hendelse:

Jeg klarer ikke heller helt å skjønne om det er en beskrivelse av noe han har opplevd, eller om det er noe som faktisk skjer. Det er noe med at han svømmer over en elv, og det høres nesten ut som han holder på å drukne. Det er noen bilder der som jeg ikke helt klarer å skjønne hvor konkret det er, om han blir dratt under vann eller om han... Det er etter han har vært i dette rommet, etter han har oppdaget alle de tingene hans [til Mustafa Said]. Jeg har kanskje en følelse av at [...] det er et bilde på det han har opplevd gjennom hans historie. Jeg har ikke noen konkret oppfattelse av det. Det er kanskje det som er noe som jeg føler det blir hengende litt sånn i løse luften etter at boka var ferdig. [...] Et bilde på den opplevelsen, det han sitter igjen med etter historien hans. Men jeg vet ikke, rett og slett.

Det virker ikke som om Helene er likegyldig. Hun strever etter å forstå, men finner ingen faste holdepunkter i teksten, og vil heller ikke finne opp noen. Hun har ikke, som Eirill og Kristina, tolket hele teksten som et enhetlig bilde av et bestemt konsept, ikke tolket det som har ”passet” med det hun før har tolket, og dette gir en ukomfortabel følelse av å ikke kunne finne en konkret mening å fylle tekstens hulrom med.

2.3.2.9. *Usikkerhet*

Forholdet til Mustafa Said er preget av usikkerhet: “Det er noen deler i boka der jeg føler at jeg får sympati med ham, men at jeg ikke skjønner hvorfor, og andre deler i boka der jeg på en måte avskriver ham [...]” (Om Mustafa Said). Det hun ikke kan skjønne er mer spesifikt inntrykket av at ”han har levd ganske ærlig og redelig etter at han kommer til landsbyen, og ”har en ganske sånn status blant de andre”, slik som at han “er formann i det ene forbundet eller sånn landbruksorganisasjon” og andre ting som hun mener viser at han har en viss tillit, og hvordan dette kan henge sammen med det tidligere livet hans: “Jeg klarer ikke helt å passe disse historiene sammen. Han er kanskje den mest forvirrende av dem” (Om Mustafa Said).

En annen type usikkerhet finnes i hennes forhold til bestefaren:

Så er det han bestefaren som jeg i begynnelsen får sympati med bare fordi han omtales som den gode gamle bestefaren, men som også er et bilde på en sånn konservativitet; 'Ja, hun burde gifte seg hvis hun får beskjed om det'. Han er sånn... som jeg etterhvert kjenner at jeg får ganske problemer med. (Om karakterer og motiv > Bestefaren)

Helene har nevnt bestefaren til fortelleren mange ganger, noe som skiller henne fra de andre informantene. Usikkerheten her virker mer som en skuffelse, som at hun hadde følt bestefaren som et tegn på godhet og tilhørighet, men så blitt skuffet over at han representerte verdier som står i sterk motsetning til hennes egne. Det virker som om Helene har kunnet løse denne konflikten ved å retroaktivt gjentolke måten han ble presentert på, og forholde seg til det som senere avdekkes. Hos Mustafa Said har hun ikke kunnet sortere ut de positive inntrykkene, og står igjen med beskrivelser som for henne virker uforenelige.

Jean er også vanskelig å få grep om. Helene sier hun får et inntrykk av at hun var opprørsk overfor sin familie og gifter seg med Mustafa, muligens i hemmelighet (Om Jean Morris).

Jeg klarer heller ikke å få grep om henne, hvem hun er, hva hun vil med det forholdet. For det virker jo på en måte som et sånt elsk-hat forhold fra begynnelsen av [...] Hun virker veldig provokativ overfor ham (Om Jean Morris).

Det kan virke som om Helene har forsøkt å finne noen å identifisere seg med, og at hun har forsøkt å tolke negativitetene ut fra hennes stil, hennes måte å tenke og handle på, men at ingen av karakterenes handlinger har latt seg forstå ved hjelp av hennes stil, noe som har ledet til usikkerhet.

For Helene, er Bint Majzoub en kvinnelig versjon av konservativismen. Hun eksemplifiserer med at "hun er også veldig fordømmende overfor det hun [Hosna] har gjort, og igjen, 'det her er en skandale at hun har tatt livet av ham og seg selv', og det er det jo selvfølgelig... Men hun er også i den konservative gjengen" (Om Bint Majzoub). Og nettopp dette synes hun er interessant:

Det er kanskje noe av det interessante med boka... med den kvinneverjonen av konservativismen. At hun mener også at hun [Hosna] bare skal gi etter og at det er hennes plikt på en måte som kvinne. Det er interessant at det er en kvinne som mener det.

Dette er en annen type usikkerhet, en andregrads negasjon hvor hennes norm om kvinners opplevelse av undertrykkelse versus Bint Majzoubs støtte av det settes opp mot hverandre. Utsagnet viser mer enn bare hennes tanker og hva som overrasker henne, men også at hun har tatt boken som et stykke sannhet, og noe å ta lærdom av. Denne tilnærmingen er kanskje en

annen del av hennes spørrende tilnærming, at hun har en lærende tilnærming som gjennomsyrrer hennes tilnærming fra alt fra politikk og teater, til lesing og livet mer generelt.

2.3.3. Kristinas konkretisering

Kristina er den eneste av leserne som sier hun ikke føler noe når hun leser:

For meg så er det på en måte ikke noe følelser. Jeg har et annet referanseverk enn det andre lesere antakelig har. Jeg følte ikke noe voldsomt mye når jeg leste den. Jeg syns nysgjerrigheten til fortelleren var litt interessant og sånn. Men den vekker ingen store følelser hos meg (Om følelser under lesingen).

2.3.3.1. *Dragning*

Kristina har tolket boken hovedsakelig som en “dragning”, og mener “dragningen mot katastrofen” er gjennomgangstema i hele boken. Hun syns boken handler mye om lidenskap og begjær (Om opplevelsen). “Hele boka er litt sånn burde ikke, men så...” (Om tema). Hun syns det er interessant å se hvordan Mustafa og de britiske kvinnene “trekkes mot hverandre”, og tror at grunnen til at dette skjer er at “de vet at det ikke er bra” (Om følelser). Forholdet mellom Mustafa og Jean, og selve drapet, tolkes også som motivert av en draging mot katastrofe:

Jeg leste det mere følelsesmessig [...] jeg tenker at det er den dragingen mot katastrofen og... men det er veldig antiklimaks da, for når det først har skjedd, så er definitivt spenningen borte [...] Det er vel litt viktig å få fram, jeg er jo egentlig skuespiller sånn at jeg tenker jo av og til scenisk, eller følelsesmessig også, jeg tenker spenninger, og da tenker jeg som reelle følelser. Men det er jo en sånn ting da, fordi romanen fortsetter jo etter drapet har skjedd. Hvis man er i en sånn type forhold at man trekkes mot katastrofen og det er det som holder forholdet gående, for de giftet seg jo ikke fordi de hadde kjærlighet til hverandre eller elsket hverandre eller noe sånn. Det må ha vært en sånn... det man ikke bør det blir så spennende at til slutt så blir man så besatt av det og så gjør man det allikevel, og så mister det på en måte spenningen, og så er neste steg da det er jo begjær da ikke sant, og så får man det man vil der, og så blir det et sånt spill som holder spenningen gående. Men når man først har drept noen i et sånt spenningsforhold, så ryker jo siste skanse og da er jo all spenningen borte da er luften ute av ballongen. Det er ikke noe mer, det er dødt (Om drapet på Jean).

Det at Jean får Mustafa til å drepe henne, tror hun videre, i tillegg til dragingen mot katastrofe, kan være uttrykk for kjedsomhet. Dragingen oppfatter hun også i fortellerens forhold til Mustafa:

Fortelleren trenger ikke vite alt om hovedpersonen, men det er en slags draging der, uten at det har noe å gjøre med kjærlighet eller lidenskap eller begjær å gjøre. Men han er veldig nysgjerrig da. Kanskje litt sånn som kvinnene i kvinnehistoriene hans (Om tema).

Også det at Wad Rayyis insisterer på å få Hosna, tolkes som en draging mot katastrofen: “Enken etter han hovedpersonen, blir gjenstand for landsbymennenes attrå, kanskje fordi de ikke kan få henne” (Om tolkning, budskap, symbolikk).

Fokuset på “lyster”, “pirring”, “en dragning mot det fremmede”, “dragning mot det man ikke kan få” (Om tolkning, budskap, symbolikk), vedvarer helt ut bokens siste sider hvor fortelleren begir deg ut i Nilen. Hun tror at fortelleren har vært drevet av spenning og en nysgjerrighet mot Mustafas historie, og at når han får tilgang til rommet og får rede på hele historien, så forsvinner spenningen (Om de siste sidene).

Under intervjuet oppdager Kristina det som hun oppfatter som er ordspill, tittelen “Trekket mot nord”²⁷. Hun begynner å resonnerer rundt boernes trekk i betydningen forflytning, og tolker det videre innunder det hun før har sagt:

[...] det kan jo også være at man har en higen etter noe, og så kommer man dit, igjen, også det med at det mister spenningen eller mister glansen og hva er det egentlig man trekkes mot, og det er vel det som egentlig er spennende, og når man først ser det og er det det man egentlig vil. I hele romanen så er det det som er gjennomgangstema. [Mustafa] trekkes mot nord, fordi det er jo en metropol i England og det er hovedkvarteret til det britiske riket, det britiske imperiet, kvinnene trekkes mot han som representerer Sør, hvis man tenker trekk i forstand dragning, begjær, det at man higer etter noe (Om de siste sidene).

2.3.3.2. *Å kaste bort muligheter*

Kristina forteller at hun har reflektert en del over Mustafa og hans forhold til kvinner:

Fordi han har så mange muligheter, og så bruker han dem bare til å forføre kvinner. Han bruker all energien sin på noe som egentlig er tull. Han får supermange muligheter. Han hjelpes til å bli økonom, han er veldig intelligent, sånn at folk husker ham lenge etterpå, men så gjør det ham jo bare dum og egoistisk... barnaktig. Han ser ikke lengre enn til det som umiddelbart kan tilfredsstillende behovene hans (Om refleksjon).

Under spørsmålet om hva boken handler om sier hun:

[...] jeg ser for meg denne smarte fyren med all verdens kontakter, han kunne sikkert ha fått ganske gode kontakter i bistandsadministrasjonen i Storbritannia og virkelig gjort noe for folket sitt. Men isteden er det han gjør å forføre seks kvinner, eller 4 kvinner kanskje til og med. Og flere av dem tar selvmord og en av dem blir drept av ham (Om tema).

Kristina nevner mange ganger under nesten alle spørsmålene at Mustafa hadde et spesielt godt utgangspunkt som han kastet bort. “Han hadde verdens beste utgangspunkt, men...” (Om tema). Hun sier at han kunne blitt en av pionerne i hjemlandet, fordi det var det som egentlig var meningen.

²⁷ Tittelen på engelsk, ”Season of Migration to the North”, inneholder ikke det samme potensielle ordspillet, så de sudanske informantene har ikke hatt forutsetninger for å tolke det samme som Kristina.

[...] Jeg tror egentlig at han skulle få masse utdanning, og så skulle han gå inn i politikken eller få et høyere embete og kanskje aller helst i hjemlandet sitt sånn at han kunne hjelpe landet opp på fote (Fra sammendrag).

Hun forteller at han er veldig egoistisk, og sier:

[...] Men når han fikk en posisjon, og det er jo klart at det er det folk vil, og så gikk han inn i forskning, [...] og ble der, og hadde det gøy der, og horet litt med ulike kvinner, og noen av dem begikk selvmord, og så drepte han en eller annen kvinne, og skuslet bort livet sitt (Fra sammendrag).

Kristina forteller på en måte som er både sterkt involvert og samtidig sarkastisk og nedlatende. Nedlatenheten retter seg mot karakteren Mustafa Said, og mot teksten. Samtidig røper den stadige gjentakelsen at noe må ha provosert henne eller på en annen måte engasjert henne. Det er tydelig at hun har en tydelig objektrepresentasjon av Mustafa. Hennes objektrepresentasjon er selvfølgelig ikke som i objektrelasjonsteori generelt en representasjon av en virkelig person hun kjenner, men gjennom hennes konkretisering av teksten, har hun bygget opp en like raffinert representasjon som om den skulle hatt en motpart i virkeligheten.

2.3.3.3. *Korrupt*

Kristina er den eneste av mine informanter som har betegnet Mustafa Said som korrump:

Hovedpersonen blir veldig korrumpert. Han får veldig gode muligheter av britene som er imperialister i hans land. Det gjør vel at han kan leve litt som han lyster. Men så fort han får all disse mulighetene og får lite grann makt... for han får jo en forskerstilling og han blir hjulpet gjennom studiene mer eller mindre og han gjør seg egentlig ikke så veldig fortjent til alt det han får... Han får alt rett opp i hendene, og det blir han veldig korrumpert av. Han henfaller til banale lyster. (Om opplevelsen av boken)

2.3.3.4. *Velgjørende imperialist og maskoten Mustafa*

I flere av Kristinas svar her det har lagt vekt på at Mustafa har noen “velgjørere” i England: “Selv etter han blir domfelt, så har han noen sånne velgjørere som taler hans sak og på en måte er hans advokater sånn at han får litt sånn ‘goodwill’” (Om opplevelsen av boken). Hun spør seg om grunnen til dette kan være at de har dårlig samvittighet og ønsker å legitimere det de har gjort (Om opplevelsen av boken). En relatert grunn hun nevner, er at engelskmennene kan ha ønsket å legitimere det at de har en koloni:

og så har de en sudaner som har lyse evner og er en begavelse og så kan de på en måte vise fram at ‘ja hvis de får utdanning og...’, at det fins mange goder ved imperialismen da. ‘Vi kan hjelpe afrikanerne til framskritt’, det kan være det som er deres motivasjon, men jeg tror ikke det står i boka (Om fortelleren og Mustafa).

Dette har hun vært inne på flere ganger:

[...] Han fikk ikke masse hjelp for at han bare skulle være en kjæledegge, men det var det han ble, han ble en sånn maskot for engelskmennene, 'se så snille vi er som hjelper den fyren', men det var ikke det som var meningen [...] (Fra sammendrag).

2.3.3.5. *Erobrerperspektivet*

Kristina har sett et erobrerperspektiv i romanen: "Han erobrer kvinner, og han er da en afrikansk mann fra Sudan, som erobrer erobrerne kvinner i imperialismens dager " (Om refleksjon). Dette kommer hun inn på flere ganger: "Han er nesten sånn erobrer som kommer fra sør istedenfor nord og det blir veldig motsatt vei i forhold til det man tenker, så det blir et paradoks" (Om opplevelsen). Som del av en politisk parallell plasserer hun også drapet innenfor dette perspektivet:

Det kan jo sees litt sånn symbolsk at han er på en måte litt sånn erobrer, men så er det jo engelskmennene som er erobrerne, og når han dreper henne og hun sier 'endelig, jeg hadde aldri trodd du skulle gjøre det,' kan man trekke parallell til opprør, og han er svart og hun er hvit og de svarte i Afrika burde egentlig kanskje drept de hvite (Om Jean).

2.3.3.6. *Fortellerens misunnelse*

Hun tror at fortelleren gjerne ville hatt alle de mulighetene som Mustafa har fått, men at han er uheldig med timingen og kommer på et litt senere tidspunkt, noe som gjør ham oppgitt. Han hadde tatt en utdanning og er skuffet over den dårlige uttellingen:

Han kan sikkert få en fjern post i administrasjonen. [...] Han kommer seg ikke så veldig langt, han kan bli sånn derre, en eller annen sånn hinsides kontrollør som setter et stempel på no' papirer. Men han får ikke bygge landet sitt. Det toget er gått når han fortelleren kommer på banen (Fra sammendrag).

Kristina er i en fase hvor karriere står sentralt (hun har nylig mistet jobben, og har akkurat fått en studieplass) noe som manifesterer seg i hennes vektlegging av hvordan Mustafa har kastet bort mulighetene til å bli en pioner i hjemlandet, og hvordan fortelleren som ville vært klar for å utnytte slike muligheter til det beste, på grunn av omstendighetene, ikke får denne muligheten. Dette tror hun gjør at han føler en "fascinasjon og beundring og kanskje litt spor av misunnelse for han ville noe han ikke kunne få, ville noe han ikke kunne få til" (Fra sammendrag; Om fortelleren og Mustafa). Hun tror fortelleren syns Mustafa levde i en mer spennende periode, og at ting i fortellerens tid begynner bli mer "satt", og selv om det på det sosiale planet er brytninger, så er det endel muligheter som Mustafa i sin tid fikk, som fortelleren ikke får (Om fortelleren og Mustafa). "Jeg tror han blir litt sånn enden i limbo". Fortellerens misunnelse gjelder også Mustafas sosiale omgangskrets i England: "Alle vil jo kunne trekke masse damer og kunne komme inn til sånne hippe kretser i England som var en

metropol og, ja, ganske kult på den tida” (Om fortelleren og Mustafa). Kristinas fokus på dette er så sterkt at hun når hun blir bedt om å gi et sammendrag, begynner å snakke om de to hovedkarakterene uten å gi noe resymé. Dette kan selvfølgelig være fordi hun ikke husker hele handlingen, men jeg mener det hun sier viser at hun husker handlingen godt, og tolker det i begge fall som et sterkt fokus på hennes konkretisering av Mustafa og fortelleren, og hennes egne tanker rundt, og identifikasjon med, dem.

2.3.3.7. *Maktforhold*

Kristina kommer flere ganger inn på maktforhold, både eksplisitt og bevisst, og gjennom tolkning og ordbruk. Hun forteller at det at hun opplever boken som at den handler om maktforhold, kan ha årsak i at hun underbevisst er opptatt av maktforhold, styresett og familieforhold, og i én og samme setning vender hun seg fra det generelle begrepet “maktforhold”, til familier, og opp til departementsnivå. Det er tydelig at begrepet er viktig i Kristinas forståelse av verden, på flere nivåer, og nødvendigvis i forhold til henne selv. En slik vinkling kan ha personlige årsaker, som erfaringer, eller de kan ha å gjøre med hennes interesse for historie, og kanskje en hyppig brukt evne til å trekke linjer mellom makro- og mikronivåer i samfunnet.

Under sin tolkning av Jean, berører hun maktbegrepet: “Det er hun som har makten i forholdet. Det er hun som vil bli drept. Det er hun som alltid drar den et hakk lengre”. Motsatt er Hosna et “offer”. Kristina sier hun er like “sterk” som de britiske kvinnene, men ble “offer for omstendighetene”. Hun tegner konteksten som at landsbyen har sterke tradisjoner for arrangert ekteskap, og peker på fortellerens svake posisjon:

[...] hun har jo en verge som er fortelleren, og han er ikke egentlig så sterk, for selv om han hadde tilliten til Mustafa Said, så har han ingen lederstilling i samfunnet sitt sånn at han blir overkjørt av sine foresatte (Om Hosna).

2.3.3.8. *Innside – utside*

Kristina identifiserer også innside-utside problematikk i boken: “[...] Forfatteren og hans forhold til landsbyen og hans røtter, og så er det hovedpersonen og hans relasjon til fortelleren, og begge to sitt forhold til landsbyen” (Om tema). Hun mener Mustafa er direkte outsider, som slår seg ned i byen uten noen tilknytning til den, og kommer og tar en plass der.

For meg så er de jo litt outsider og litt insider begge to i sitt eget samfunn fordi begge to har lest litt mer enn det jeg tror den jevne bonden i den landsbyen har, og det nevnes også i noen passasjer i

den boka at man trenger ikke noe mer utdanning enn det å kunne lese og regne litt, for en bonde skal liksom bare spa i jorda og passe på at man ikke blir lurt når kemneren kommer (Om opplevelsen)

2.3.3.9. *Historisk og kulturell kontekst*

Kristina plasserer handlingen i sin historiske og kulturelle kontekst. Hun nevner beskrivelsen av en sudansk landsby på 50-tallet, og hvordan relasjonene er der mellom folk og slekt (Fra sammendrag). Hun synes det virker som om landsbyen er i en brytning (Om tolkning, budskap og symbolikk; Om fortelleren og Mustafa), og snakker om hvordan det var vanlig med arrangerte ekteskap innen slekten, og at slektskapet mellom partene gjorde at det ikke ble konflikter; men at under romanens nåtid var båndene i ferd med å brytes, noe som fører med seg

at det kommer noen sånne fristelser som... Og når det kommer fristelser så faller man altså for fristelsen, og så blir det katastrofe. Man får valgfrihet på en annen måte, og når man ikke er vant til det så, ikke kan håndtere det [...] derfor kan det for noen være lurt at man velger for dem. For de tar jo ikke de valgene som objektivt sett ville være best for dem (Om tolkning, budskap, symbolikk).

Her ser man at Kristina knytter historisk kontekst og draging sammen ved at hun mener brytningene i tiden rett før uavhengigheten skapte valg og fristelser, altså en draging. Når det gjelder konteksten "England på 30-tallet", tenker hun at kvinnene som blir betatt av Mustafa er

overklassekvinner eller middelklassekvinner som har ganske kjedelige liv og har 'leisure', de har litt sånn fritid og de trenger ikke gjøre det skapte grunn og så kjeder de seg og så finner de en sånn toy å leke litt med. Men det går jo ikke særlig bra da (Om Jean).

Hun sier videre at det er noe tradisjonsstridig når Mustafa kommer "flyttende med en sånn veldig spennende kvinne" (Om tolkning, budskap, symbolikk). Her husker hun feil, for Hosna var fra landsbyen. Dette kan tyde på at Kristina har modellert handlingen slik at Mustafa skulle bli mer forståelig, i den forstand at han ikke har byttet personlighet helt.

2.3.3.10. *Paralleller*

Kristina mener det er flere interessante paralleller i romanen (Om opplevelsen). Hun sier at Mustafa ikke har noen "check-points" (Om tema), og at han "får innpass hvor som helst uten at han har noen [...] umiddelbar tilhørighet, men alle dører åpner seg for ham, og så tar han bare for seg av det han ikke burde..." (Om tema). Ut fra dette, og de andre tingene hun har sagt om Mustafa om bortkastede muligheter og korrupsjon, trekker hun en parallell til politikken: "[...] for det er det som er et problem med politikerne i Afrika. De får alle muligheter og alle dører har vært åpne for dem, de har fått topputdanning og så får de masse

makt, og så blir de grådige" (Om tema). Også med tanke på ressurser, trekker hun en parallell til Afrika i dag: "[...] fordi han er jo rik på alle mulige ressurser, men det gagner ham ikke" (Om tema).

2.3.3.11. Fortelleren og Mustafa

Kristina tror at fortelleren ser Mustafa som en outsider som virker veldig spennende, og tror at de blir kjent fordi de begge har mer utdanning enn det som er gjennomsnittet i landsbyen (Fra sammendrag). Hun mener også fortelleren representerer det som er rotfast, og tror dette kan være en grunn til at han klarte å få et vennskap med Mustafa som virker sky og lukket, noe som gjør ham spennende (Om fortelleren).

2.3.3.12. Teknikk, funksjon og smak

Kristinas lesing er preget av en avstand til det hun leser, noe som gjør at hun kan avdekke endel fortellertekniske grep. "Vi vet veldig lite om hans (Mustafas) indre liv, fordi den skrives fra en fortellers perspektiv" (Om opplevelsen). Og under punktet om Mustafa:

Han blir veldig spennende i boka. Han er litt sånn Facebook, han redigerer seg selv. Det er også fordi man må rekonstruere hele personen. Han er bare tilstede i fortellerens minne og bevissthet og så må han sette sammen brev og de små historiene han har fått fortalt av hovedpersonen selv.

Kristinas umiddelbare respons på bokens siste sider (før hun fant et ordspill) var at hun følte det var "arty":

Å nei, jeg klarte ikke den slutten. For meg ble det for arty, han (fortelleren) bare hopper ut elva og begynner å svømme og sånn lett. Nei, det var ett eller annet sånn veldig avstandsskapende der. Hva skjer egentlig med hovedpersonen på de siste sidene? Det er sikker en sånn åpen slutt og sånn (Om de siste sidene).

Hun nekter å felle noen kvalitetsdom:

Jeg hater sånne spørsmål - eller sånne svar. Jeg tenker på hva fungerte og hva fungerte ikke. Veldig sosialdemokratisk. Det er noen av de erotiske passasjene som jeg syns er ganske awful. Men det er morsomt å høre når han dikter opp sånne passasjer hvor eldre sitter og diskuterer utroskap, det er litt sånn saftig og frodig. Men når han liksom maler ut sånne bilder- nei uff! De bildene blir litt sånn feil for meg. Det er sikkert fordi jeg er nordisk (Om kvalitet).

2.3.3.13. Identifikasjon

Jeg identifiserer meg mest med hovedpersonen. Han blir så tiltrukket av katastrofen. Han kjeder seg og søker etter spenning. Med det skaper endel bøll for ham (Identifikasjon, beundring, sympati).

Kristina snakker mye om dragning mot katastrofe. Når hun spørres om hvem hun identifiserer seg med, sier hun Mustafa på grunn av dragningen mot katastrofe. Det vil si at hun nå

vedkjenner seg denne egenskapen. Dette kan sees i lys av Isers idé om at man gjennom lesing lærer mer om seg selv, noe som skjer gjennom mekling fra den implisitte leser; eller av Hollands idé om at man leser det som passer ens identitetstema, projiserer og forneker i tråd med dette. Men forvandlingen må sees i lys av Isers teori, mens retningen og arten av Hollands teori. Når hun forstår Mustafa som eksisterende i en draging mot noe, for så å ignorere de mer jordnære sidene hans, representerer dette en type motoverføring, hvor hun leser og muligens delvis leser inn det som passer med hennes identitet, og utelater det som ikke passer.

2.3.4. Thurayas konkretisering

It *simulates* life; it cannot be briefed as bad or good (Om kvalitet).

2.3.4.1. Opprinnelse - Ubetinget kjærlighet til Sudan

Thuraya, som har lest boken ved flere aldre, mener boken er en autentisk refleksjon av samfunnet i nordlige Sudan. For henne føles det deprimerende å lese at

whatever and however you get educated and civil in a contemporary sense, you find yourself driven back to your origins as they are the only sure truth you abide by comfortably, as if all the new worlds you discovered are nothing but a waste of time and soul! (Om opplevelse)

Thuraya tolker hele boken som en “[d]eep love for a country and a clan in spite of all faults.” (Om tolkning, budskap, symboler). Dette går igjen mange steder i materialet fra henne, fra det følelsesmessige, til konkretisering av negativiteter. På spørsmål om hvilke følelser boken vekket i henne, var svaret et savn mot faren og bestefaren hennes, som begge er døde, noe som forteller at samfunnet og karakterene som er beskrevet er noe hun er vant til. Tilsvarende finnes denne kjernen i forståelsen av karakterene, som når hun tenker at Mustafas følelser for Hosna var preget av en følelse av å endelig være hjemme.

Denne forståelsen viser seg også under hennes konkretisering av karakterene. Hun mener Mustafa og fortelleren er like, og at Mustafa er det ansiktet fortelleren ikke turte å vise på grunn av kjærlighet til og verdsettelse av familien (Forteller og Mustafa). Hun tolker ut fra seg selv og mennesker hun kjenner, og svaret blir da at grunnene til bestemt atferd er en drift som går i én retning, men en kjærlighet og verdsettelse til familie og land som holder det tilbake. Dette kan gjenspeile at Thuraya føler dyp kjærlighet til Sudan og lojalitet til stammen og slekten. En slik ukomplisert kjærlighet til slekten, i motsetning til Ikhlas’ følelse av å være begrenset, kan ha bakgrunn i en positiv opplevelse som følger av at man er blant de

privilegerte i sin stamme, for eksempel på grunn av god oppvekst, og veivalg som har ført til god behandling, i Thurayas tilfelle suksess som lege, ekteskap, barn og økonomisk stabilitet.

2.3.4.2. Kulturens transformasjon og umuligheten av å være to ting på samme tid

Et hovedtema som Thuraya ser i teksten, er hvordan koloniseringen påvirket det sudanske samfunn. ” [To] me it is the story of the beginnings of the modern Sudanese society” (Om tema). Overordnet tolker Thuraya handlingen som en konflikt mellom tre samfunn: det europeiske, det Sudanske og folk fanget imellom (Om tolkning).

Hun summerer romanen som en personlig erfaring av hvordan sudansk ungdom opplevde transformasjonen av samfunnet fra det autentiske sudanske samfunnet til det moderne samfunnet av i dag. Hun forklarer:

They did not find themselves in the European society yet they were in awe of its civilization, beautiful nature and women. They were restless about belonging to their original society with a feeling of superiority to their folks, yet they cannot help but yearn to the feeling of kindness and familial bonds that formed their souls (Fra sammendrag).

Innenfor samme ramme, tolker hun slutten av boken:

[...] the narrator has finally come to a clear vision that he should not be in any one's skin no matter how attractive and special it was. He finally came to appreciate his life as it is. His soul was saved from the crushing conflict between the two worlds he experienced. (Fra sammendrag)

Hun betrakter dette som at hans sjel reddes – “His soul was saved” (Om de siste sidene).

Også de to hovedkarakterene settes opp mot hverandre innenfor samme parameter, og fortelleren beskrives som en forbedret versjon av Mustafa, og at han “had more humane compassion to his folks, he had a control on his selfishness which comes from the superiority feeling after being exposed to a modern, civilized society” (Om fortelleren).

Thuraya har reflektert over hvor direkte landsbyfolk var før i tiden, at de pleide å si hva de tenkte uten å nøle, og hun sammenlikner dette med “modern day hypocrisy”. Hun sier at selv om folk var mer direkte før, så fantes det uskrevne regler de tok for gitt og ikke våget å bryte (Om refleksjon).

2.3.4.3. *Mustafas barndom*

Thuraya plasserer tidlig Mustafa innenfor tilhørighet og etnisitet – “Afro-Araber” – og søker å forstå ham gjennom en analyse av barndommen hans. Her beskriver hun ham som produkt av et utydelig ekteskap, en mor uten ansikt og en far han ikke kan huske så godt. Hun sier at han utnyttet seg av utdanningsmuligheten som gjennom koloniherrerne ble tilgjengelig, men at enten han var i Sudan, Egypt eller England, så var han en merkelig og mystisk personlighet. “He was always a heartless, self-centered being, attending only to his own urges” (Fra sammendrag).

Sammenliknet med Mustafa, er fortelleren mer forsiktig med å uttrykke og reflektere erfaringene fra det moderne livet inn i sitt eget liv i Sudan. Thuraya tenker at dette kan komme av at han kommer fra en familie med sterke bånd, og at det er dette som utgjør hele forskjellen mellom ham og Mustafa. Hun tenker også på at fortelleren hadde slått seg til ro i et tradisjonelt ekteskap, og føler varmen og gleden ved å være del av en tradisjonell klan. Imidlertid er heller ikke han ensidig: “[...] yet he had a feeling of superiority due to his education, although his poetry studies were of no use in his society!” (Fra sammendrag).

2.3.4.4. *Avvisning*

Et sentralt tema i Thurayas konkretisering og tolkning er avvisning, som mennene reagerer voldelig på, mens kvinnene blir såret av. Dette viser seg i utsagn om Jean og de andre britiske kvinnene, Mustafa og Hosna. Et eksempel er dette utsagnet om Mustafas følelser for Jean: “The only time he felt attracted beyond control to someone, was because he was rejected by her [...], and even then, he couldn’t let go until her soul left her body” (Fra sammendrag). Om Jean sier hun: “She was attracted to the mysterious character of [Mustafa] yet she rejected him, perhaps due to racial reasons or perhaps she felt his cruelty [...]” (Om Jean). Under en telefonsamtale der jeg tok opp noen uklarheter forteller hun om hvordan Jean blir såret av Mustafas atferd. Hun forteller at Jean elsket Mustafas karakter, men at det var en del av ham hun ikke kunne forstå. Han skjulte en stor del av sin person, og hun visste ingenting om fortiden hans selv om de levde sammen, noe som fikk henne til å føle seg avvist. Hun følte seg såret, men kunne ikke hjelpe for at hun elsket ham.

Thuraya tror at Jean etterlot et dypt spor i sjelen til Mustafa “because she was the only one who rejected his spell” (Om Jean). Avvisningen var også grunnen til drapshandlingen, fordi Jean, i likhet med samfunnet, tok imot ham, men uten noen sann aksept (Om drapet på Jean).

Thuraya beskriver hvordan Mustafa fortsatte å være en fremmed eller “raring” helt frem til han flyktet eller forsvant. Han var veldig gjerrig når det gjaldt å gi av seg selv, til og med overfor kone og sønner. Det var alltid en vegg mellom ham og andre mennesker, uansett hvor nært forholdet per definisjon var. “Hosna has tasted a new life with this alien, she was always kept to a certain boundary, yet she couldn’t help but love his mysterious being, although she felt his rejection” (Fra sammendrag).

2.3.4.5. Hosnas ufrihet, Hosnas styrke

Thuraya beskriver Hosna med varme og medfølelse. For henne representerer hun “(s)pirit and persistence”, og hun fortsetter å fortelle om skjebnen hennes:

She dared to live with a, let’s say, stranger to her society, she embraced the difference and was not willing to let go of her new gains and her love to that stranger. She persisted to her opinion in rejecting Wad Rayyis even though it costed her her own life. (Om Hosna)

Personlig føler hun sympati med Hosna, uttrykt på en måte som indikerer identifikasjon:

She lived in owe to a person she did not know, she was oppressed to a marriage she did not want, she lost her life for a man she did not know to a man she did not want. She was only free in taking her own life! (Om identifikasjon, beundring og sympati)

Dette er sterk tale som viser at tolkningen ikke bare er gjennomtenkt, men at hun har satt seg i Hosnas sted, og blitt beveget av det som skjedde. For henne har Hosna blitt undertrykt, men hun har vist styrke og pågangsmot hele veien, fra et ekteskap med en person verken hun eller slekten kjenner til å tape sitt eget liv for å holde et løfte hun har gitt seg selv.

2.3.5. Ikhlas’ konkretisering

It is an exceptional novel, because of the simplicity of the words, which shows the complexity of Mustafa, the narrator and all the characters (Ikhlas, Om kvalitet)

Ikhlas, som synes boken er en av de beste hun noen gang har lest, leste den for første gang som 11-åring. “It gave me an [in]describable feeling at first and [I] couldn’t understand it” (Om opplevelsen). Hun leste den flere ganger gjennom livet, og hver gang gav den henne nye tanker og ideer, noe som har fått henne til å tro at den passer med alle tider, og alle situasjoner en person kan gjennomgå. Dette kan i seg selv forklares med at man i sin kontinuerlige utviklingsprosess på ulike tidspunkt vil kunne aktualisere ulike sett av potensielle meninger i teksten, og også at man kan projisere inn nye variasjoner av ens identitetstema.

2.3.5.1. *Frihet og evnen til å ta valg*

Muligheten til å velge er aktuell for Ikhlas, og det er nærliggende å tro at dette har årsak i situasjonen hun står i – et sterkt restriktivt samfunn. Det kan se ut som om ”Trekket mot nord” har vært en utvei fra sudansk tradisjon til vestlig tankegang, og hun må ha lest den for første gang da den fremdeles var sensurbelegt, og folk fortsatt kunne skjule for venner og familie at de hadde et eksemplar. For henne kan det ha vært en trygg utvei siden Salih avdekker kulturens mørkere sider, uten å foredle noen annen kultur.

Ikhlas oppsummerer sin tolkning med at “the writer tried to stress on the ability of any man to choose” (Om tolkning, budskap, symboler). Denne tolkningen utdypes i flere av svarene, som vi skal komme nærmere inn på i det videre. Hun mener videre at boken handler om “the conflicts of sexuality, love and hatred, responsibility, and Sudanese society” (Om tolkning, budskap, symboler).

Ikhlas vektlegger at Mustafa, under merittene i London, levde livet sitt som han ønsket, uten å angre (Fra sammendrag). Parameteren “frihet” uttrykker seg i forskjellen mellom de to hovedkarakterene:

One, the narrator who chose the easy way not to fight for himself and just ‘go with the flow’, the other is Mustafa who from the first moment in his life was aware of the power of decisions, and it doesn’t make any difference what choices he had made (Om opplevelsen).

Frihet vil for Ikhlas betyr muligheten til å velge uten ytre press. Hun forteller at selv om det for de fleste i verden er en helt vanlig ting å ta valg, så er situasjonen i Sudan en annen, fordi man må ta samfunnets dom i betraktning

So whenever I think of Mustafa the first thing that comes to my mind is that he liberated himself from anything that may make him choose anything he doesn’t like and his choices [don’t] have to be correct, what matters is that he chose it willingly. On the other hand we have the narrator who was too scared to choose for himself to free it from the rules that the community enforced on him (Fra refleksjon).

Ikhlas ser det hun selv lengter etter, det som balanserer ubalansen i hennes situasjon. For henne er det frie valg viktig, og det er viktig i seg selv, noen ganger mer viktig enn det som blir resultatet. Hun lengter etter å kunne velge det hun selv vil uten å måtte la seg binde av samfunnet.

Av samme grunn beundrer hun Hosna for hennes mot til å gjøre alt for å stå ved sitt eget valg. I Hosna ser hun også stabilitet, styrke og kjærlighet:

Stable, because she was aware of Mustafa's personal territory, she knew that he had a past but never tried to dig it for her own good and her family's goodness. She also knew what she wanted to do, in spite of what the people will think about it. Strong, she decided to continue her life alone without getting married, tried to convince her family and when she couldn't she decided the best way is to kill herself and Wad Rayyis and she did. (Om Hosna)

Grunnen til at Ikhlas beundrer Hosnas hensyn til familien, men ikke fortellerens hensyn til slekt og stamme, kan være at det var et eget valg, og ikke ettergivelse for press. Hun gjorde det beste for seg selv og sin familie, og lot ikke samfunnet bøye henne. Fortelleren derimot tok ikke noe valg, og hun mener han derfor er ordinær og feig:

he was just following the easy way, following the rules of Sudanese community without thinking about his own feelings and needs. [...] Anyone could become him there is nothing special about him, just a regular Sudanese man (Om fortelleren).

Ikhlas syns boken gir henne kraft til å velge, til å være fri.

It always gives me a drive to change and act. The conflicts of sexuality, love and hatred, responsibility in Sudanese society. The conflicts a person from East could encounter in West. As I have explained above in the part of freedom, the motivation I get to change is all about making choices for 'me' without any influence from the society. When I read the book I can see clearly what will happen if I continued to act like the narrator I mean following what the society forces on me, you will just lose your inner peace, while I can also see despite the bad choices Mustafa had chosen he didn't regret making them. So I feel that the story is like a wakeup call for me to stop being so scared and act the way I see the best (Om tema).

Dette viser en tolkning som impliserer en tilhørighet til den beskrevne kulturen. For henne blir den en advarsel om hva som kan skje henne hvis hun fortsetter å være som fortelleren.

After the disappearance of Mustafa the narrator took the responsibility of the Mustafa's family and fell in love with H[o]sna but again he was too scared to take the decision. Also he was delimited with his social believes (Fra sammendrag).

Mustafa, som er hovedeksempelet på evnen til å velge, gjør et utsving når samvittigheten våkner til live:

In his trials Mustafa feels that he should get the punishment as if his conscious has gone back to life. The conflicts and odd feelings inside him made him to choose to go back and have a peaceful life in a Sudanese village (Fra sammendrag).

2.3.5.2. Følelser, identifikasjon og kultur

Ikhlas har følt sterk identifikasjon med både handling og karakterer, og har vært gjennom mange emosjoner under lesingen:

With each character I feel personal. It brings up in me a feeling of confusion, [in]ability to decide, passion and sexuality, the boundaries that Sudanese society encloses people with, like the propriety, good manners and protocols for what is right and what is wrong traditionally and religiously. I feel as if there is part of each character in me (Om følelser).

Ikhlas beundrer Hosna og Mustafa, og sympatiserer med fortelleren. Beundringen av Hosna forklarer hun med at: “[Hosna] knew what she wanted what she needed and was brave enough to commit suicide to keep her promise to herself” (Om identifikasjon, beundring og sympati). Når det gjelder fortelleren identifiserer hun seg med ham på grunn av grensene samfunnet tegner for ham: “He reflects what I personally undergo everyday [...]”, og med dette refererer hun til grensene sudansk samfunn legger om individer hvor handlingene begrenses av tradisjonelle protokoller for rett og galt. Hun føler identifikasjon med fortelleren fordi verken han eller hun selv klarer å komme seg vekk fra disse grensene (Om identifikasjon, beundring og sympati).

Dette elementet sprer seg også videre til et hat for de to hovedkarakterene; Mustafa, fordi han *gjør* det fortelleren og hun selv ikke kan; og fortelleren, fordi han *ikke gjør* det hun selv hadde ønsket å gjøre (Om andre følelser for karakterer). I utgangspunktet kan dette lyde som en motsetning, men det er egentlig et uttrykk for kognitiv dissonans. Ikhlas identifiserer seg med fortelleren fordi han deler samme faktisitet, kontekst og indre begrensning som henne. Men hun identifiserer ønsket sitt med Mustafas liv, og evnen til å ta egne valg. Sett fra den *kontekstuelle* identifikasjonen, det vil si fortellerens synsvinkel blir Mustafa gjenstand for sjalusi og beundring; sett fra den *ønskende* identifiseringen, det vil si Mustafa, blir fortelleren gjenstand for hat, et hat for den delen av henne selv som ikke våger å bryte opp fra samfunnets press.

I tillegg bærer beundringen av Mustafa spor av hennes egen ambisjon som aspirerende forsker, hennes håp om å bli en fremragende forsker. For henne er motsetningen fortelleren som hun beskriver som “ordinær”, og hun støtter Mustafas avskjed med middelmådigheten:

[...] the mentality of an ordinary Sudanese man ‘the narrator’ versus the out-standing mentality of Mustafa, who later chose to go back and live as another ordinary person but he couldn’t, that is why in my opinion he had committed suicide or as I like to think he continued his journey back to North. (Om opplevelsen)

Her ser vi også at hun liker å tro at han dro, nettopp fordi dette vil representere et håp for henne selv i og med at hennes ønsker om frihet og flukt fra ufrihet og middelmådighet, representert ved Mustafa, lever videre. Og de siste sidene, hvor fortelleren hopper i Nilen, blir for Ikhlas en viktig bekræftelse:

He catches the idea that he is free and can decide what he wants to do. It is symbolic he doesn’t actually swim but rather starts to travel North and his feelings are the thing that is seizing him do. He decides to be Mustafa [Sa’eed]. (Om de siste sidene)

Her representeres igjen Ikhlas' håp om at ønskene ikke bare overlever (med Mustafas reise mot nord), men at hennes håp om å frigjøre seg realiseres gjennom fortellerens reise mot nord. Hun går så langt som til å si at fortelleren blir Mustafa, noe som kan sees på som en mentalt utført løsning av den kognitive dissonansen gjennom sammensmelting eller forening av de to konflikterende normene i fortelleren og Mustafa, ved at førstnevnte heves til sistnevntes nivå, eller sagt på en annen måte: Fortelleren tjener som transportmiddel, fra hennes faktisitet til hennes ønske.

Hennes idé om at fortelleren ser på Mustafa som en konkurrent og at han med sitt vanlige, kjedelige liv, frykter og hater Mustafa (Fra sammendrag), kan forstås som nær identifikasjon med fortelleren og også Mustafa, i og med at projisering av sjalusi forutsetter identifikasjon, og sjalusi i seg selv forutsetter en grad av identifikasjon med objektet (personen) følelsen er rettet mot. Hun påpeker selv det hun oppfatter som likheter mellom de to karakterene: “Both of them experienced the same things but acted differently” og “They are like the same person in two different time lines” (Om fortelleren og Mustafa).

Den store graden av ønsker og håp i konkretiseringen kan generelt sett ha sammenheng med at Ikhlas ikke har så mye av det en kvinne på hennes alder i hennes samfunn gjerne ønsker seg. Selv om hun har en mastergrad i vitenskap, så får hun ikke brukt utdannelsen som lærer i barneskolen. Og hun er i en alder da familieetablering, i hennes kultur, er veldig aktuelt, og forventet av miljøet rundt henne, uten at dette har kunnet skje.

2.3.5.3. *Manipulasjon*

Ikhlas mener at Mustafa har brukt fortelleren for at han selv skulle kunne fullende sin egen reise, og vende ryggen til sitt ansvar, og at han har manipulert fortelleren. En slik oppfattelse kan muligens være festet i onde objektrepresentasjoner (av misbrukere), eller være basert på en generell objekt- og erfaringsverden. Hun sier under sammendraget: “At the end Mustafa chose to disappear and leaves the responsibility of H[o]sna and his two children to the narrator”, og under punktet om fortelleren og Mustafa sier hun: “Mustafa tried to use the narrator to complete his journey, again being selfish and taking the thing he wants by convincing the narrator it’s the true thing to do”. Det er etter denne vendingen at fortelleren innser at han er fri til å velge.

2.3.5.4. *Avvisning og konkurranse*

Ikhlas forstår to av de mannlige karakterene som at de reagerer mot avvisningen kvinner viser dem. Hun tror Mustafa så på Jean som en motstander eller konkurrent. Det at hun har konkretisert det som avvisning kommer til syne blant annet under sammendraget og under punktet om drapet på Jean. Når Mustafa mislykkes i å forføre Jean, blir han, slik Ikhlas forstår det, ustabil, og dette er også grunnen til drapshandlingen. På grunn av at han ikke er vant til å bli avvist, visste han ikke hvordan han skulle reagere på avvisningen, som dessuten stred mot stoltheten hans.

Det er interessant at Ikhlas, som den eneste av mine informanter mener Wad Rayyis er en annen versjon av Mustafa:

Both of them search for sex and they take it using any available way. Mustafa uses his mind and Wad Rayyis used his money and influence in the village. Another thing the way both of them acted towards the women who refused them; Mustafa and Jean, Wad Rayyis and H[o]sna, they tried to force sex on both of the women but failed, couldn't accept refusal. (Om Wad Rayyis)

2.3.6. *Tahanis konkretisering*

Tahani leste nylig romanen for første gang. Hun leste den online etter et tips hun fikk av en venn på en sosial plattform. Hennes reaksjon på romanen er at hun aldri hadde kunnet tenkt seg at den berører både seksualitet, makt, migrasjon, kunst, sudansk kultur og livsstil, teknologi, miljø, bilder på sudanske og vestlige mennesker, individers selvrefleksjon, ambisjoner, kjærlighet til døden og livet på samme tid. ”It is really full of issues,” sier hun.

I en kort beskrivelse av boken kommer det fram at fokuset til Tahani er fortellerens oppsporing av Mustafas fortid, sudansk kultur, sudanske menns erfaringer i Europa og europeisk dominans. Hennes fokus ligger altså på kultur og samtidig på fortellerens undersøkelse. Tahani betegner den europeiske kulturen som dominerende, og viser med dette at dette har utspilt en rolle i hennes konkretisering. Vi har her to eksempler på at Tahani har generalisert ut fra enkelthendelser i boken, nemlig at boken handler om sudanske menns erfaringer i Europa som et generelt fenomen, og europeisk dominans, også et makrofenomen.

2.3.6.1. *Maktstrukturer*

Maktstrukturer er noe Tahani har fokusert sterkt på. Hun synes det er en god bok fordi den avdekker på hvilken måte individers handlinger er relaterte til makt (Om kvalitet). Maktstrukturene hun observerer har også fått henne til å reflektere over “The issue of

marginalization in governance and the concentration of power in the hands of few” (Fra refleksjon). Hun kommer igjen inn på dette fokuset under tolkning, budskap og symbolikk hvor hun nevner “Materialism and kinship as source of power” og igjen “power structure”. I den korte beskrivelsen oppsummeres denne delen av romanen slik: “he [fortelleren] revealed knowledge about the colonial administration in Sudan, peasant economy and Europe after the Second World War”.

2.3.6.2. *Følelser*

Tahani forteller at hun gikk gjennom mange følelser mens hun leste boken, og er kanskje den av mine informanter, sammen med Ikhlas, som klarest viser et følelsesmessig engasjement, og som tydelig uttrykker det.

I have been passed through many feelings while reading the book. First, I was sensible to the feeling of belongingness and home. Then, I felt confused and questioned as READER, do I need to alienate myself from my values to understand and enjoy reading the book. I questioned why I felt neutral about [the] description[s] of incidences of murder[] or [the] way of describing intimate moments. I felt anger because of the way women are portrayed in the book[,] either strong and have agency or weak and evil[]. I felt anger because of the hate and how it shapes people’s lives unconsciously as portrayed in the book. I felt somehow optimistic as there are hopes in life and more room[] for people to keep go on. I felt anger because death has been linked to love as well as hate. (Om følelser)

Tahani røper en grad av identifikasjon når hun kjenner seg igjen i følelsen av tilhørighet. Det at Tahani lurte på om hun må gjøre seg fremmed for sine egne meninger for å kunne ha glede av boken, må sees i lys av Isers begrep om tekstuelle strategier. Hun står ved en kant og må gi seg hen til tekstens verden, hvor det finnes andre regler og verdier enn det hun som person har. Det er den implisitte leseren henne som trer inn i tekstens verden og tar på seg nye holdninger, og opptar hennes bevissthets forgrunn under lesingen.

Hun beskriver hvordan hun har hatt nøytrale følelser for beskrivelser av mord så vel som intime scener. Jeg tyder dette som at hennes implisitte leser har gitt seg hen til tekstens verden, selv om hun også parallelt har reflektert over dette.

Tahani blir sint av måten kvinner portretteres på. Dette tolker jeg som at hun er sint på karakterene i bokens undertrykkende syn på kvinner, noe som delvis er et forløsende sinn, i og med at hun er klar over at forfatteren selv kritiserte nettopp dette synet. Kvinnene med styrke og innflytelse, blir også gjenstand for hennes sinn, men dette er et sinn av misunnelse, som kommer av at de har en innflytelse hun selv ikke har.

2.3.6.3. *Røtter, utvandring og integrering*

Tahani mener boken handler om at hjem er hjem og at utdanning er en grunn til migrasjon (Om tolkning, budskap og symbolikk). Hun synes boken har fått henne til å reflektere over flere ting, som røtter og følelsen av tilhørighet, hvordan livet i vest tiltrekker seg utdannede menn. Hun har reflektert rundt Sudan og sudanere under kolonisering, utvandring og tilbakekomst og graden av integrasjon i begge landene (Om refleksjon), spesifikt sudanske menns integreringsproblemer i vesten (Om tolkning, budskap og symbolikk). Hun sier under sin korte beskrivelse av boken:

The book is addressing Sudanese culture and style of life. As well it reflects Sudanese males' experiences in European societies. Moreover, the dominance of European cultur[e] and [the behaviour of Europeans] [are] tackled.

2.3.6.4. *Dikotomien selv – andre*

Tahani har fokusert mye på identitet, eksponering av ulike identiteter, og det hun observerer som dikotomier mellom “vi og andre”, noe hun har funnet flere eksempler på i teksten. Dette kommer hun inn på under refleksjonsdelen. Hun siterer fortelleren der han beskriver sin tilbakekomst til landsbyen, og sier han føler en bekreftelse og at han ikke er en fjær i stormen, men som palmetreet, at han har røtter og et formål. Identiteten hans bekreftes også som en som hører til Nilen. Det samme ser hun i landsbyboernes spørsmål om europeere, at det de spør om er om folk der er som dem eller annerledes. Her ser Tahani gruppeidentiteten til landsbyfolkene. Når Mustafa beskrives som at han ikke er fra stedet, at han er en fremmed, kjenner hun igjen dette skillet. Mustafa blir sett fra perspektivet til bestefaren og landsbyboerne ellers, sier hun. Hun eksemplifiserer videre med at bestefaren sier at stammen som giftet bort Hosna til Mustafa ikke bryr seg om hvem de gifter bort døtrene sine til, noe hun mener uttrykker at den som snakker ser seg selv annerledes enn Hosnas familie. De blir sett på som, og implisitt referert til som “de andre” fordi bestefaren ser på seg selv som en person som kommer fra en stamme som aldri gifter bort døtrene sine til fremmede. Tahani sier bestefaren ser seg selv som bedre, og at stammeidentitet uttrykkes i dette avsnittet. Hun kommer også med et annet eksempel hvor fortelleren er misfornøyd med at Mustafa har sagt at landsbyen ikke har bruk for poesistudiene hans. Fortelleren tenker på at Mustafa har sagt “vi” på vegne av landsbyen, uten å inkludere ham, og at Mustafa vet at det er fortellerens by og at det er han selv og ikke fortelleren som er den fremmede. Til dette kommenterer hun:

I believe that the narrator was treated as other because he was away for long time from the village and had not been able to recognize its needs. As well I realized that Sa'eed's identity as one of the people of the village was expressed (Om refleksjon).

Hun nevner videre det stedet i boken hvor fortelleren kommer hjem etter 7 år i Europa og Bint Majzoub ler og sier at de var redde han ville komme hjem med en uomskåret hedning til kone. Tahani mener denne delen reflekterer sudanske koners identitet som omskårede og troende versus “de andre” (Om refleksjon).

Tahani mener dette går igjen i Mustafa og kvinnenens identiteter:

The text of ‘Unlike me she yearned for tropical climbs, cruel suns, purple horizons. In her eyes I was a symbol of all her hankerings. I am South that yearns for the North and the ice.’, pointed to the ‘we’ and ‘other’ when South and North was used. Mustafa’s identity as a man from the South was emphasized (Om refleksjon),

og også når Mustafa definerer seg selv som araber-afrikaner. Også et annet sted i fortellingen hvor det er snakk om at britene bestandig pleide å sette samfunnets nedrigeste til makt, mener Tahani den samme dikotomien er representert:

The text ‘They showed favor to nonentities- and it was such people that occupied the highest position on the days of English. We would certain that Mustafa Sa’eed would make his mark . His father was from Ababda, the tribe living between Egypt and the Sudan... It is said that his mother was a slave from the South, from the tribe of Zandi or Baria- God knows. It was the nobodies who had the best job in the days of English’, indicated that Mustafa Sa’eed was defined as [a nonentity] (Om refleksjon).

Hun mener også at konseptet “mixed marriages” / “blandingsekteskap”, skillet mellom sivilisert og usivilisert, den industrielle verden versus de fattige bøndene og defineringen av landsbybeboerne som fattige bønder, var uttrykk for vi – andre dikotomien (Om refleksjon).

Dette fokuset på dikotomier, tolker jeg som en forlengelse av Tahanis kjønnsforskning og politiske aktivitet, med at kvinner står i en undertrykt posisjon og forsøker å minke avstanden mellom kjønnene, altså gjøre motsetningsparet mindre ekstremt.

2.3.6.5. *Kvinnens innflytelse*

Tahani er i en kjønnsforskningsvariasjon, og denne har fått henne til å studere kvinnenens innflytelse. Under refleksjonen kommenterer hun på at sudanske kvinners makt er relatert til alder, slik at jo eldre hun er, desto mer makt har hun. Hun sier at motstand er en del av en kvinnes innflytelse, og at fenomenet innebærer makt i ulike grader. Hun kommer med mange eksempler på kvinners innflytelse:

I felt this in Jean when she decided and pushed Sa'eed to marry her then pushed him to kill her. I felt it in H[o]sna when she asked the teller to marry her and went to his grandfather proposing to marry the teller. Generally I felt it with H[o]sna when she resisted to marry [Wad Rayyis], then killed him and herself.

For Tahani er det altså Jean som har styrt forholdet fra ekteskapsinngåelse til drap. Selv om Hosna ikke får medgang når hun ber om å få gifte seg med fortelleren, betrakter Tahani det som et uttrykk for kvinners innflytelse. Dette kan være fordi det at en kvinne frir er tradisjonsstridig og veldig spesielt, slik at bare det å våge noe slikt er imponerende i seg selv. Hun nevner enda et eksempel på kvinnelig innflytelse - historien hvor Bint Majzoub, foran datteren og svigersønnen, tilbyr seg å finne en ny mann til datteren hvis ektemannen hennes ikke tilfredsstillter henne seksuelt, noe som resulterte i at mannen skilte seg fra henne.

Tahani sier at de samme kvinnene opptrer som svake i ander kontekster:

[Bint Majzoub] and her acceptance to polygamy. [Hosna] appeared as weak when she [was] forced to marry Wad Rayyis. It was the decision of the whole community not only hers. Also, when she revealed that she has not been in love with Sa'eed. I thought she was unconsciously [responding] to social pressure or culture favoring marriage upon being single [...]. I felt Jean was weak from the ways of expressing her anger. Being out with men, tearing an important book or burning research of Sa'eed are forms of anger (Om tolkning, budskap, symbolikk)

Det spesielle her er at Tahani ikke skiller mellom det å stå i en svak posisjon og det å være svak av karakter. Det at hele samfunnet tar en avgjørelse for Hosna, noe som skjer på grunn av omstendigheter utenfor hennes makt, sidestilles med at hun gir etter for sosialt press, og Jeans svake måte å uttrykke sinne på, som begge har mer karaktersvakhet enn svakhet i posisjon i seg.

2.3.6.6. *Menns dominans*

Under refleksjonen, nevner Tahani patriarkalske systemer hvor menn dominerer og kvinner er underlegne. Dette er opplagt i relasjonene mellom kvinner og menn i landsbyen, sier hun. Hun har også festet seg ved temaet kjønnslemlestelse av kvinner, “differences between circumcised and uncircumcised women in sex practice”, og “males’ pre-marital relationship and sex preferences”, og kommer også inn på polygami og kvinners reaksjon på dette (Om refleksjon), samt det at kvinner ikke kan si nei (Om tolkning, budskap, symbolikk). Hun har reagert på at Bint Majzoub, som har sterk personlighet og makt, er patriarkatets vokter (Om Bint Majzoub).

Fokuset på menns dominans kommer også igjen i hennes tolkning av drapshandlingen, som hun forklarer med indirekte og direkte årsaker. For Tahani eksisterer det en kamp mellom Mustafas behov og hva Jean vil, noe som hadde skapt konflikter og vold som kulminerte i drapet. Hun går videre til de dypere årsakene som stammer lengre tilbake, nemlig Mustafas kultur og det han var oppdratt til innen denne. Her ser hun ham som preget av sin kultur, en kultur som satte menn over kvinner. Hans kultur resulterte i at Jeans atferd og styrke fikk ham til å føle seg svak og ydmyket, og derfor kunne kampen i forholdet utløse drapet.

2.3.6.7. Forsker og analyseobjekt

Tahani forstår forholdet mellom fortelleren og hovedpersonen som forholdet mellom forsker og det som blir forsket på. Hun betegner fortellerens aktivitet gjennom de mange årene som “investigation”. Dette kan være fordi hun selv er aktiv forsker, og tolket det på en måte som er relevant for henne selv. Tahanis forteller er en moderne, kunnskapsrik person som var respektert i landsbyen sin. Motivet hans var å finne ut om Mustafas karakter og fortid. Det kan virke som om Tahani forstår fortelleren ut fra seg selv, som langt over gjennomsnittet utdannet og kunnskapsrik, og med en forskers tilnærming til spørsmål.

It was a relation of researcher and researched subject. For the narrator, Mustafa Sa'eed is [a] mystery he has to solve / reveal. Despite the fact that at a moment I felt the [storyteller] is Mustafa Sa'eed or want[s] to be in the shoes of Mustafa Sa'eed. (Om fortelleren og Mustafa)

Dette illustrerer hvordan Tahanis oppfattelse av fortelleren har forandret seg, at hun på et tidspunkt har hatt et utsving og tenkt at fortelleren enten er eller vil være Mustafa, og dette utsvinget har i seg selv to versjoner; er og vil være, slik at hun har ikke villet gi en ensidig tolkning, men derimot har godtatt polyvalensen. Under et slikt utsving har hun muligens lagt sammen tidligere tema med det aktuelle temaet og retroaktivt fortolket det dit hen at det kunne være mulig at de to karakterene var ett. Etter dette må hun enten selv ha forkastet muligheten, eller det kan ha kommet nye tema som har gjort at hun har kommet tilbake til den tidligere oppfattelsen om to atskilte individer. Tahani er ikke alene om å se likheter i de to karakterene, men hun er den eneste som har gått så langt som til å si at hun har oppfattet dem som én og samme person. Hun sier fortelleren “thought he was an illusion or his life is a lie but then he discovered that he belongs to a land” (Om fortelleren), noe som reflekterer fortellerens identifikasjon med Mustafas tanker om seg selv som en løgn.

På spørsmål om hva som skjer med fortelleren på de siste sidene, svarer Tahani at han prøvde å gjøre ende på sin uferdige undersøkelse ved å brenne opp alt og begå selvmord, men så

tenkte han på plikter og gaver i livet og ombestemte seg. Her er Tahani igjen tilbake på fortelleren som forsker med Mustafa som analyseobjekt, og kanskje er han frustrert over at han ikke finner noe endelig resultat selv etter så mange år. Som den forskeren hun er, har Tahani tidligere merket seg hvilke kilder fortelleren benytter i sitt forskningsprosjekt: “He listened to Mustafa himself to know about him and listened from other persons.”

2.3.6.8. *Jean som en fortapt*

Tahanis Jean Morris var interessert i en afrikansk mann. Hun var en fortapt kvinne, var selvcentrert og hadde en sterk personlighet. For Tahani var det altså ikke nødvendigvis en spesiell interesse for akkurat Mustafa, men en generell interesse i å finne en afrikansk mann. Hun utdyper hva hun mener med fortapt:

She did not know what she wants. Having affairs with men and bringing them to her marital home, marrying a man and not making love with him, forcing a man to kill her, all indication[s] [of] a lost woman (Om Jean Morris).

Tahanis konkretisering handler også om kjærlighet og seksualitet som dynamiser i livet. (Om tolkning, budskap, symbolikk), og slik gir hun dette en separat og ledende rolle i handlingsforløpet.

2.3.6.9. *Mustafas skjebne*

Tahani skiller et sted mellom hva hun tror er ren riktig tolkning, og hva hun selv tenker. Det hun mener er riktig, er at Mustafa er en smart, utdannet, stille person som prøver å gjemme seg under karakterene ”god ektemann” og ”sosial person”, for å flykte fra fortiden sin. For henne personlig, har han mer enn én personlighet: ” [...] child learner, then child full of sexual desire, then scholar, womanizer, killer, community leader and [a] more mature person” (Om Mustafa Said).

Under oppklaringsspørsmålene tilkommer en utdyping av hvorfor hun også føler sympati / empati med Mustafa; hun føler at han var et offer for et diskriminerende samfunn, og mener at atferden hans var et resultat av den diskriminerende sudanske kulturen:

First being a baby of a mother who was not respected in a society because of her tribe, in addition to her passive role in his socialization, then being a boy without a father – a man to protect him from the negative image of a son of a lady *from a black lady from Southern Sudan*. Leaving his mother at 12 years old, feeling that he was like a nomad moving from area to another let him like someone without roots. (Om identifikasjon, beundring og sympati).

Også under punktet om følelser uttrykker hun empati med Mustafa: “I felt sad for the fate of Mustafa [Sa’eed]. [...] The fate of escaping from place to place, the fate of disappearing, the fate of committing a crime, and the fate of life instability.” Hun syntes det var trist fordi hun tror at Mustafa hadde ønsket seg et stabilt liv, samtidig som han visste at han var en fri person. Hun stiller spørsmålet: “Does freedom mean life instability?” Jeg tolker det som at nettopp dette spørsmålet er spesielt signifikant for Tahani, og at den observasjonen og empatien hun følte var en refleksjon av hennes identifikasjon med denne problemstillingen som hun stilte ut fra seg selv og sin situasjon som også eksisterer i et kompromiss mellom frihet og stabilitet. Hun har en viss grad av frihet, i og med at hun har høy utdanning og åpent driver med kjønnsforskning. Samtidig vil det fremdeles virke uanstendig i hennes samfunn, å som kvinne flytte for seg selv. Hun kan heller ikke gå åpent ut med alle meningene sine, ettersom toleranseterskelen er lav. Det betyr at en del av hennes aktivitet foregår i hemmelighet. Den politiske aktiviteten, som av mange oppfattes som ganske vågal, kan også ha gått på bekostning av muligheter for familieetablering (det å gifte seg og få barn regnes som veldig viktig og er et tegn på stabilitet i Sudan), slik at hver porsjon frihet hun har tatt seg, har fjernet en tilsvarende porsjon av hennes stabilitet, og at det at hun ikke har villet gi opp stammens stolthet har begrenset hennes frihet.

2.3.6.10. Sympati med Hosna og barna

I sympathize with H[o]sna as I believe that she does not have decision over her own live. First she married a man and love was not a factor of marriage. Then, she [was] forced to marry a man [Wad Rayyis] and to have sex with someone that she does not want. She [was] forced to commit suicide and to leave her children. (Om identifikasjon, beundring, sympati)

Tahanis Hosna var en enkel kvinne som plutselig befant seg i en stilling som enke og mor til to. Hennes intensjon var å oppdra barna sine og unnsnippe uvitenheten og tradisjonene til samfunnet hun levde i. Tahanis Hosna har altså en avstand til samfunnet sitt, og følger sitt klarsyn (Om Hosna). Tahani sympatiserte med Hosna, og det er ikke overraskende, siden de står i en liknende situasjon i samfunnet. Hosna kjemper for sitt eget liv, for å være herre over seg selv, og det samme gjør Tahani, bortsett fra at hun også kjemper på vegne av kvinner generelt, og med andre midler, slik som opplysning, forskning og diskusjoner. Hun føler også empati med Mustafa og barna, og føler seg trist på grunn av at barna ble foreldreløse.

2.4. Gjennomgangstema

Informantene har, som vist, skapt ulike lenker mellom hendelsene i teksten og utkrystallisert individuelle gjennomgangstema som jeg her vil gi en stikkordsmessig oversikt over:

Person og gjennomgangstema	Karakterene	Boken	Opplevelsen
Eirill	Identitetsforvirring (Mustafa og fortelleren); Rotløshet; Selvdestruktivitet; Ambivalens; Meningssøken; Manglende tilknytning (Mustafa)	Engasjerende og fengende; Innblikk i et annet liv og perspektiv; Ambivalent	Fenget; Ambivalent
Helene	Forvirrende (Mustafa og Jean); Vanskelig å få tak på motivene	Stiller spørsmål; Utfordrende; Kultur møte; Konservativisme; Kvinnens rolle, ekteskap og skam; Spennende; Subjektiv gjenfortelling	Nysgjerrighet; Ny innsikt; Provoserende
Kristina	Misunnelse (fortelleren); Draging mot katastrofen (flere karakterer); Skusle bort ufortjente muligheter	Dragning mot katastrofe; koloniale brytninger	Dragningen er interessant; Stort sett ingen følelser; Spenninger
Thuraya	Familiebånd versus mangel på dette (fortelleren versus Mustafa); Kulturell tilhørighet; Avvisning; Likefremhet versus dobbeltmoral	Modernisering; Simulerer livet	Savn; Vemod rundt tilhørighet versus utland
Ikhlas	Ordinær (fortelleren) versus intelligent og kald (Mustafa); Tar valg versus tør ikke	Mot til å velge; Samfunnets kontroll; Frihet	Seksualitet; Hat; Frihet; Passer ulike faser av livet
Tahani	Mange personligheter i én karakter (Mustafa); Selvisk (Mustafa); Stammertilhørighet	Kvinner innflytelse; Avvisning; Kulturell bakgrunn; Vi – de andre	Imponert over de mange temaene boken berører; Sinne; Optimisme

3. SAMMENLIKNING OG DRØFTING

I det videre vil jeg analysere og drøfte, hvordan og i hvilken grad politikk, kultur, og det repertoaret jeg forøvrig har materiale om, virker inn på mine informanternes konkretiseringer av teksten.

3.1. Lesingen i en ikke-kolonial kontekst

I følge postkolonialismen pågår fremdeles kolonitidens etterveer. Men det gjenstår å se hvor nærværende dette er i mine sudanske informanter. I følge mine kilder, er ikke lenger kolonitidens bitterhet tilstede i samfunnet. Spørsmålet er da hvordan man leser med bevisstheten om at “dette var mitt folk” eller “dette var ikke mitt folk”, og om dette har hatt noe å si for sudanske og norske tolkninger. Jeg tenker at dette først og fremst ville utartet seg gjennom en følsomhet for en dobbel identitet. Dette har jeg ganske riktig funnet hos noen av de sudanske, særlig Thuraya, som flere ganger kommer inn på følelsen av å være overlegen på grunn av erfaringen med vesten, samtidig har man en lengsel til hjemlandet som har “formet ens sjel”. Ikhlas har også berørt indre konflikter, men for henne relaterte det seg til mangelen på et fritt valg, noe hun relaterer til sudansk kultur. Dette vil jeg derfor ikke knytte til kolonialismen. Tahani har lest med sterkt fokus på motsetningen mellom “vi” og “de andre”, noe som også er mulig å forstå under postkolonialistisk tenkning, men det kan like gjerne relateres til stammesamfunnet, og - som jeg har vist - til kvinneunertrykkelsen. På den norske siden av utvalget, har vi Eirills tolkning, som i like stor grad som Thurayas vektlegger identitetsforvirringen og i like stor grad relaterer den til kultur. Eirills tolkning kan ikke stamme fra kolonitiden, og jeg må derfor tolke det som at hun har forflyttet en annen type erfaring rundt tilhørighet til kulturell tilhørighet. Helene har også nådd en liknende forståelse gjennom innlevelse, men i en svakere grad.

3.2. Kognitiv dissonans

Kognitiv dissonansteori hevder personer vil forsøke å holde et kognitivt ekvilibrium. Under konflikterende oppfattelser, vil de løse dissonansen som oppstår gjennom for eksempel selektiv eksponering for informasjon eller omtolkning av informasjonen (Knobloch-

Westerwick & Meng, 2009, s. 427)²⁸. Generelt sett vil mediebrukere foretrekke informasjon som harmonerer med deres holdninger (Knobloch-Westerwick & Meng, 2009, ss. 443-444), men flere faktorer, som humørforvaltning, nyhetsvaner, partiloyalitet, holdningsekstremhet (påvirkes av synlig gruppekonflikt), viktighet (påvirkes av egeninteresse), og holdningssikkerhet (et resultat av konsensus), virker inn (Knobloch-Westerwick & Meng, 2009, ss. 429, 445).

3.2.1. I teksten (potensielt)

Teksten har med sine negasjoner og negativiteter potensiale til å opphåve kognitiv dissonans. Den dekomponerer normer og kulturer, for så å rekonponere dem innenfor boken som ramme. Dette leder leseren, i hvert fall den mer åpne leseren, til å tolke frem en før ikke-eksisterende virkelighetsrepresentasjon, altså bestående av fragmenter fra ulike verdener, noen med referanse i individuell erfaringsverden, andre rent illusoriske, men i unik kombinasjon. Eksempler på dette potensialet er Mustafas bråe forandring av karakter. Et annet er den mangefasettede beskrivelsen av henholdsvis britisk og sudansk kultur, hvor flere av mine informanter har hatt vansker med å finne logikk eller fotfeste verken på det ene eller andre stedet. I sin tur har dette åpnet for en subjektiv erfaring av det hovedpersonene kan ha opplevd mellom kulturene. På denne måten kan leseren potensielt både observere hovedpersonenes intrasubjektive konflikter og selv erfare en slik intrasubjektiv konflikt med feste i negasjonen i teksten (sudansk norm og vestlig norm stilt ved siden av hverandre). I tillegg blir konflikterende perspektiver presentert, slik at om man føler empati eller enighet med en karakter, kan man et annet sted stilles i en posisjon hvor den karakteren man identifiserer seg med gjør noe holdningsstridig.

3.2.2. I leserne og konkretiseringene

Ikhlas' konkretisering sentrerer seg om det å kunne eller våge å velge. Dette kan sees i lys av teorien om kognitiv dissonans og at hun gjennom lesing bearbeider den dissonansen som oppstår når hun lar seg kue av ytre press, og ikke reiser seg mot ytringsufriheten. På grunn av Ikhlas' kognitive dissonans i eget liv, ble dette et sterkt tema for henne i romanen - gjennom identifiserende lesing.

²⁸ Forskning ved Izuma m.fl. (Izuma, Matsumoto, Murayama, Samejima, Sadato, & Matsumoto, 2010, s. 5) har også vist at en måte å oppnå ekvilibrium på er å løse dissonansen ved å forandre sine preferanser.

Helene syns det er vanskelig å forstå Mustafa Said og Jean. Dette kan være fordi hun opplever dem som inkonsekvente og lite troverdige i forhold til hennes idé om prinsippfasthet og kontinuitet i personlighet og atferd. For henne, virket Mustafas atferdsmønstre i henholdsvis England og Sudan som uforenelige, og derfor skiftet som uforståelig. Hun forteller at hun har følt sympati for ham uten å forstå hvorfor. Dette synes som en slags identifikasjon avbrutt av en dissonans med bakgrunn i de handlingene som er uforenelige med hennes holdninger.

Tahani har gjennomgått en liknende opplevelse. Hun har spurt seg selv om hun må tilsidesette sin mistro til fremmede verdier for å kunne nyte den litterære opplevelsen²⁹. Tahani har opplevd kognitiv dissonans i møtet med verdier i teksten som konflikterer med hennes egne verdier. Hun har måttet velge mellom ekvilibrium som hun kan nå ved for eksempel å avbryte lesingen eller forandre egne verdier, og å nyte boken, det vil si slippe den inn i seg og villig tilsidesette sin mistro. Jeg tolker det som at Tahani valgte det siste alternativet. Et slikt valg, provosert av teksten, eller konkretiseringen av den, betyr en økt tankevirksomhet, og økt opplevelse. Kognitiv dissonans kan derfor ha vært positivt for lesingen.

På et politisk nivå, tyder mitt materiale på at noen av informantene til en viss grad har festet seg ved det som passer deres holdninger og oppfattelser. Dette kan relateres til det refererte funnet om til selektiv eksponering for nyheter, men at man i stedet for å velge og velge vekk deler, noe som er uvanlig når man leser en bok, så har de forsvart seg mot det som kan skape kognitiv dissonans og bare festet seg ved det som passer med ens egen oppfatning, altså har de hatt et selektivt fokus på teksten. Eirill har for eksempel forsvart seg mot ideen om at mennesker kan være onde, og har omtolket til at flere av karakterene søker etter mening og at det er derfor de handler slik som de gjør. Når hun forsvarer, tilpasser og projiserer på denne måten unngår hun å rokke ved fundamentet for sine politiske ideer, og opprettholder sitt ekvilibrium. Thuraya har benektet muligheten for at fortelleren kan ha reist nordover fordi det dissonerer med hennes valg om å bli. Hun har skapt et ekvilibrium ved å holde kjærligheten til landet høyt over alt det negative, og gjøre det til, ikke bare en følelse, men et prinsipp, slik at det blir en ekstrem holdning, og med dette urokkelig og immunt mot dissonans. Kristina

²⁹ Her overlapper Isers teori med kognitiv dissonansteori.

har på sin side forsvart seg mot Mustafa Saids gode sider (mye av karakteren han hadde i Sudan), ved å ikke se dem, og fortsatt å utprojisere “dårlige” sider ved seg selv, og slik opprettholdt ekvilibrium rotfestet i identifikasjon (som samtidig ble grunnlaget for hennes politiske analyse). Helene har, med sin fordomsfrihet og åpenhet for forandring, i møtet med deler av teksten blitt avbrutt av kognitiv dissonans og usikkerhet, men har ikke kunnet fravike sin egen holdning rundt åpenhet, da dette ville skape en enda større dissonans, og har som resultat regredert til lavere funksjoner som nysgjerrighet. De mest direkte politiske budskapene har provosert henne, og hennes reaksjon var å uttrykke uenighet, med referanse tilbake til hennes grunnleggende holdninger, noe som har vedlikeholdt hennes balanse. Dette skjedde uten større anstrengelse fordi hun var sikker på egne holdninger som i tillegg støttes av sosial konsensus.

Dette tyder jeg som at informantene, som politisk engasjerte, har forsvart seg mot endring av holdninger, ved å fortrenge, stenge ut, fornekte eller omtolke aspekter, heller enn å løse dissonansen ved å forandre seg. Unntak er, ved noen segmenter, Tahani, som spurte seg selv om hun skulle gi opp verdiene til fordel for leseropplevelsen, og senere ble opprørt over ulike andre segmenter; og Helene som balanserte mellom hensynet til to idealer: idealet om åpenhet og idealet om likeverd.

3.3. Kulturelle konkretiseringer

Jeg vil her diskutere det alle innen en kultur deler, i den grad dette finnes, og forskjellen fra den andre kulturen. jeg vil også vise noen tolkninger som springer ut av kulturtypiske situasjoner. Et kjennetegn ved mine resultater er at mye går igjen hos to eller flere på tvers av kulturene. Det viser at mine informanter har internalisert ulike kulturelle trekk, noen av dem globale, noe som forklarer likhetene på tvers av kulturene. Noen ting lar seg allikevel skille ut, på en enhetlig måte, noe som tyder på at de har persipert gjennom kulturelle koder, og tolket med kulturen som del av ens superego og identitet.

I sudansk kultur er det vanlig å behandle barn likt, og jentene nyter derfor stor frihet i barneårene. Men så fort de blir kjønnsmodne, snur dette seg brått, og de får ikke lenger omgås guttene som de før var lekekamerater med, annet enn i kontrollerte sammenhenger under strengt oppsyn. Mange må begynne med skaut, og foreldrene øker kontrollen siden datteren nå skal bære familiens ære. Jentene bærer ideen om frihet i seg, og tapet av friheten

fører til skuffelse. Samtidig fortsetter de jevnaldrende guttene å være like frie som før, noe som gir grunnlag for kjønnsjalousi. Dette kan skape et tidlig utgangspunkt for holdninger som på et punkt, hos mine informanter, har fått spillerom i politisk aktivisme. Skuffelsen kan også være en årsak til at Ikhlas i noen grad er fiksert på tidligere faser i leserhistorien, slik som innlevende heltefaser. En fiksering på andre tidlige stadier kan også være en biårsak til at de sudanske har fordoblet noe mindre enn de norske.

De sudanske informantene har generelt angitt ulike motiver som det virker som at er knyttet til kjønn. For eksempel har de tolket både Wad Rayyis og Mustafas voldelige atferd som en reaksjon mot avvisning (noen av dem mener dette er typisk for sudanske menn), uten å balansere det på en tilsvarende måte i kvinnelige karakterer. Jeg mener heller ikke at teksten legger opp til noe slikt, men det som er interessant er at to av mine norske informanter velger tolkninger som ikke impliserer kjønnsforskjeller. Kristina tolker det slik at mange av karakterene, kvinner som menn, higer etter det de ikke kan få, og Eirill velger en kjønnsnøytral meningssøken som hun tilskriver både mannlige og kvinnelige karakterer. Men heller ikke her er skillet tydelig kulturelt, for Helene tolker det dit hen at Mustafa ønsker å få kontroll over Jean. Helenes forståelse er annerledes fra de sudanske fordi hun er veldig usikker på den, mens Kristina skiller seg ut ved at hun ikke tenker på det som en kulturelt eller kjønnsmessig betinget reaksjon, men som en allmenn tiltrekning til katastrofen. Den viktigste forskjellen er at tendensen er generell blant de sudanske, mens den bare eksisterer som en variant blant de norske.

En mulig forklaring på at de sudanske også har vist kjønnsnøytrale konkretiseringer ved noen elementer, kan være at kjønns spesifikke motiver har blitt tilskrevet når de ikke kunne identifisere seg, men at de ved identifisering konkretiserte med referanse i eget identitetstema. De sudanske har ikke kunnet forstå drapshandlingen gjennom identifikasjon og har derfor brukt stereotypien om menn. Eiril og Kristina har brukt generelle ideer, basert i egen identifikasjon, som ikke er knyttet til kjønn.

En grunn til at det, for de sudanske, i det hele tatt var mulig å identifisere seg og empatisere med fortelleren og Mustafa, som er av det motsatte kjønn (trass de forskjelligartede kjønnsrollene i Sudan), kan være at de ønsker at de var frie som menn, og at Mustafa konkret representerer ønsker om frihet. En annen grunn kan være at fortelleren viser at han mener kvinner kan bestemme over seg selv, og at både han og Mustafa står i situasjoner som likner

deres egne. Mustafa kan oppfattes som diskriminert, noe som har minnet Tahani om hennes egen kjønnsdiskriminerte posisjon. Fortelleren er fortellingens jeg og deler sine tanker med leseren på en intim måte, og i tillegg opptrer han som en som bøyer seg mer for samfunnets press, enn det menn generelt gjør i Sudan (en mann har, i motsetning til kvinner rett til å velge, brødre er overordnet sine eldre søstre, og på skolen blir gutter og jenter forskjellsbehandlet osv.), slik at han på et vis likner en kvinne på grunn av situasjon og karakter. Allikevel har de sudanske hatt mer identifikasjon med Hosna enn de norske, som har hatt overvekt av identifikasjon med de to mannlige hovedkarakterene.

Bare sudanske Ikhlas har oppfattet at Mustafa har utnyttet fortelleren. Alle de sudanske informantene så videre på Mustafa som selvisk, noe som gjenspeiler deres kollektivistiske kultur. Med en slik kultur vil han oppfattes som selvisk, men det vil han ikke av de norske, som er del av en individualistisk kultur.

De sudanske informantene tilhører et tolkningssamfunn som kan ha mer “riktige”³⁰ tolkninger av det av handlingen som skjer i Sudan og sudanske karakterers handlinger (hvis man skulle tenke dekodning av innkodede budskap, noe det ser ut som at de selv har gjort). På grunn av at de har de referansene som kreves, har det ikke virket nødvendig å fordoble. De norske, derimot, har manglet referanser, og har derfor realisert andre potensielle meninger (og lånt fritt fra ulike tolkningssamfunn og egen objekt- og erfaringsverden).

De sudanske informantene har gått lengre i å se fortelleren og Mustafa som like eller ett. Både Ikhlas og Tahani har nærmet seg et syn på dem som én person. Ikhlas mener fortelleren velger å bli eller blir som Mustafa på slutten. Tahani føler noe av tiden at fortelleren er eller vil være Mustafa Said. Thuraya har ikke gått så langt, men hun tror at den eneste forskjellen mellom de to er tilknytningen til stammen som gjorde at fortelleren skjulte sitt sanne ansikt, mens Mustafa levde som han ville. Ikhlas har også en parallell oppfattelse av at fortelleren og Mustafa er som samme person på to tider, noe som både likner litt på Thurayas tolkning (samme grad, annen grunn), og på Eirills oppfattelse av at de hadde mange likheter, bare at Mustafa var “ekstremvarianten”. Eirills tolkning ligger nærmere de sudanske tolkningene på dette punktet, ettersom verken Helene eller Kristina har oppfattet noe i nærheten av dette

³⁰ Som nevnt er det uinteressant i denne studien å tale om hvor korrekt noe er, men likheter er derimot interessante, og tolkningssamfunnene selv, vil ofte oppfatte det som riktig.

(Helene har sett fortelleren fra innsiden og sett utenfra og uforstående på Mustafa, mens Kristina har identifisert seg med begge, men på ulike måter).

Et annet skille er at de norske informantene ble overrasket over den sudanske kulturen. Helene sa at hun fikk en aha-opplevelse av hvordan kultur oppfattes forskjellig begge veier, og syntes det var interessant å se en kvinnelig versjon av konservativismen, jamfør Bint Majzoub's støtte av omskjæring, polygami og tvangsekteskap. Eirill tenkte også på "breiale" Bint Majzoub som et forventningsbrudd, og bedyrer at boken er nyansert, viser at ting er mer "komplekse" enn det man tenker, og ikke er en "tabloid fremstilling" av en "stakkars undertrykt koloni i Afrika". Kristinas reaksjon er at Bint Majzoub og kameratene hennes minner om folk fra hennes egen barndom i Norge. I tillegg bemerker hun også at kulturen viser seg å være mer kompleks enn det man tror. Mens Helenes og Eirills overraskelse bærer preg av innsikt og forventningsbrudd, samt nyanserikdom, inneholder Kristinas reaksjon en personlig assosiasjon som ligger atskilt fra resten av hennes tolkning. De norske informantene har forstått skildringene av sudansk kultur som autentiske og kurante. De sudanske derimot, har vært mindre homogene på dette punktet. For Tahani er det en autentisk skildring av kulturen i gamledager, og hun tenker på hvor likefrem folk var på den tiden. Ikhlal kjenner seg igjen i den kulturen som beskrives, og enten legger hun ikke merke til noen forskjell fra dagens kultur, eller så er det ikke viktig for hennes tolkning. Tahani har også et historisk perspektiv, men reagerer mot det som er likt i dag. Noen ser også på Bint Majzoub som frigjort (et privilegium de selv mangler), og ikke som representativ for sudanske kvinner.

Artikkelen til Steffensen, Joag-Dev og Anderson (presentert under "Forskning på feltet"), viser hvorfor mine informanter kan ha festet seg ved elementer av teksten som omhandler temaer som er aktive innen diverse diskurser, særlig de som eksisterer innen deres kulturelle kontekster. For å trekke dette videre til Hollands teori, kan mine informanter ha lest det som passer deres livsstil, da inkludert de diskursene og tolkningssamfunnene de selv er deltakende i. Dette finner jeg hos Helene som fester seg ved temaene skam og tvangsekteskap. Muligens kan denne artikkelen i kombinasjon med Jacobsen et al. samt Steffensen, og de faktive og fiktive tilnærmingene til litteratur kaste lys over hvorfor noen har lest på en mer faktiv måte og slik forvrengt mer i tråd med egen diskurs, mens andre har lest mer fiktivt og uten de samme diskursive forforståelsene. Jeg tenker her på hvordan Kristina leste teksten så faktivt at Mustafa Said fremstod som et troverdig eksempel på korrupsjon, mens Eirill fra en annen

diskurs vektla menneskers interkulturelle likhet. Kristina viste også evnen til fiktiv lesing da hun fant en allegori til et tenkt sudansk opprør i Mustafas drap på Jean. Her projiserte hun ikke inn en kulturell forvrengning, men et bilde knyttet til en universal holdning.

Det at alle de sudanske informantene har tolket drapet homogent - som en reaksjon mot avvising, kan ha årsak i at kjønnssegregering blir praktisert i Sudan, noe som vil medføre at kvinnene der omgås færre gutter / menn, og har mer distanserte forhold, noe som kanskje gjør at de utvikler en mindre nyansert forståelse av menn basert på generelle kategorier. Jeg vil også tro at redusert samhandling med personer av motsatt kjønn kan stimulere til økt kommunikasjon med venner om det motsatte kjønn, som i sin tur kan gi stereotyper med rot i gruppekonsensus. I tillegg vil jeg tro at segregering, konvensjoner og sanksjoner kan medføre stratifiserte handlingsmønstre som opprettholder tilsvarende stratifiserte prototyper og stereotyper. Mange vil betvile at alle menn, eller alle sudanske menn reagerer voldelig på avvising, men alle mine sudanske informanter delte denne ideen.

Jeg tyder mine resultater som at selv om det er vanskelig å finne like tolkninger innenfor en kultur, så er hver av de individuelle tolkningene kulturell. For eksempel kan Kristina og Eirills tolkninger representere to reaksjoner på samme virkelighet. Meningssøken (Eirill) og katastrofetenkning (Kristina) er begge "norske typer tolkninger" fordi de springer ut av en ensomhet og meningsløshet som følger av samfunnsfragmentering, individualisme og muligens ateisme blant noen (når man ikke tror på en gud, kan eksistensielle spørsmål som forblir ubesvarte føre til oppgitthet). Et eksempel på en sudansk type tolkning er når Thuraya konkretiserer med "dyp kjærlighet til stammen" og "verdsettelse av slekten", og "dyp kjærlighet til landet". Både Thuraya og Tahani har tenkt på at Mustafa var gjenstand for diskriminering basert på stammetilhørighet, og Tahani mener at faren kunne beskyttet ham fra å assosieres med en "svart" mor fra sørlige Sudan (morens hudfarge er ikke nevnt i teksten). Dette er noe de norske, med sine andre kulturelle fokus, sine referanser, og sin samfunnsstruktur ikke har lagt merke til. Thuraya har også oppfattet at fortelleren og Mustafa følte seg "bedre" fordi de hadde blitt eksponert for et vestlig samfunn, noe som kan komme av erfaring med liknende tilfeller av folk som har kommet hjem etter å ha bodd i utlandet, eller fra en vanlig oppfattelse blant sudanere. Alle de sudanske informantene fremhever

Hosnas styrke og mot³¹. Thuraya tenker også på at Mustafa var en fremmed for samfunnet og at Hosna var modig som turte å leve med ham, Tahani tenker hun giftet seg uten kjærlighet fordi hun ubevisst gav etter for samfunnets favorisering av ekteskap over det å være enslig. Alt dette er tolkninger de norske informantene ikke har forutsetninger for å gjøre.

De sudanske informantene må til en viss grad tenke på det som er sosialt akseptert. Onde sider ved selvet vil ikke aksepteres av det kulturelle superego. Dette overjeget vil minne dem om å verdsette livet heller enn å håpe på en katastrofe. I Norge er det en bred enighet om at mennesker er både gode og onde på samme tid, noe som gjør det akseptabelt å fortelle mer åpent om seg selv. I Sudan er situasjonen en annen. Det kollektive superegoet aksepterer ikke at man er et dårlig menneske, og frykten for samfunnet tillater ikke åpenhet om dette. En interaksjon som Kristinas, i hvert fall åpenheten om den, vil derfor være sjelden i Sudan. Ikhlas' tolking er en "sudansk type tolkning", fordi hennes situasjon (mangel på styring over eget liv) er vanligere der enn i Norge. Responsene representerer altså et spenn av identiteter innenfor én og samme kultur.

3.4. Politiske konkretiseringer

Min empiri kan tolkes som at informantenes tilnærming til politikk gjenspeiles i konkretiseringene. Eirills humane og strukturelle syn manifesteres som en forståelsesfull respons på karakterene, med strukturelle forklaringer; Helenes likeverdssyn opptrer som en reaksjon mot holdningsstridige segmenter og sidetaking med en karakter som har et likere syn (fortelleren); Kristinas kritisk-analytiske tilnærming er forlenget fra virkelighet, og tolkning av nyhetsbildet og den politiske historie, inn i fiksjon; Ikhlas' kamp for demokrati og ytrings-, valg- og generell frihet er manifestert gjennom dyp identifikasjon; Thurayas tanker om dobbeltmoral i kultur og stat, og hennes sosiale aktivisme, har funnet teksten aktuell; og Tahanis fokus på kvinners rettigheter er blant annet representert ved at kvinners innflytelse, diskriminering og dikotomier er et gjennomgangstema hennes konkretisering.

³¹ Dette kan være fordi situasjonen likner deres egen. Slike situasjoner er grunnen til deres politiske aktivisme, og det Hosna gjør representerer kvinnekampen.

Det kan synes paradoksalt at Eirill ikke vil dømme noen av karakterene gitt hennes politiske engasjement og klare meninger om hva som er galt. Jeg tror at det som ligger bak er et deterministisk syn, slik at hun forklarer gale handlinger med strukturelle årsaker. Dette stemmer da også med hennes politiske aktivitet som retter seg mot strukturelle årsaker, noe som impliserer at mennesket er ikke ondt, men determinert av sin kultur og sitt miljø.

Syn ligger implisitt i tolkningene. Både Tahanis, Thurayas og Eirills tolkninger impliserer at supersystemer determinerer individers atferd. Kristina og Ikhlas viser et mer voluntaristisk menneskesyn. Dette virket som uavhengig av hvilket tilsvarende nivå de responderte og tolket mest på. For eksempel har Eirill forholdt seg mest på individnivå (fortelleren og Mustafa), mens Thuraya og Tahani i større grad har fokusert på strukturelt høyere nivå.

Tahani har løftet handlingen til tendenser hun identifiserer på samfunnsnivå: det sudanske samfunnet, stammer, styre, makt, kvinners aldersberoende makt, hvordan menn tiltrekkes av vesten, og integrering. Denne tilnærmingen er nært relatert til hvordan hun analyserer dagens samfunn og anvender data i politiske tiltak. Det at Tahani ser på enkelthendelser som representative eksempler på samfunnstendenser, kan muligens gjenspeile hennes samfunnsmandat som jo retter seg mot en hel kultur, samtidig som hun også gjør egne veldedighets- og folkeopplysningstiltak på individnivå. Noe av det samme kjenner jeg igjen i Eirill som arbeider på strukturelt nivå i sin politiske aktivitet, men med en intensjon mot individuelle skjebner, og i Kristina som trekker paralleller til verdenspolitikk og tendenser i dag. Dette kan være eksempler på politiske responser, fordi de har valgt en tilnærming som fokuserer på makronivå, og derfor pleier å trekke linjer mellom individ- og makronivå. Men forskjellen ligger i at Eirill ser strukturens virkning på individer, Kristina ser individets virkning på strukturene, og Tahani velger en mellomting. Mens Kristina trekker paralleller og beskriver hvordan Mustafa og afrikanske politikere kaster bort muligheter, snakker Helene og Tahani om møter mellom kulturer, mens Eirill ser det fra en enda mer psykologisk side og til slutt nevner menneskeskjebner som fellesnevner i litteratur og politikk, og ”ringvirkninger” i folks liv.

Når Kristina mener Mustafa blir korrumpert, er dette et ord hun nok har hentet fra politikken, og hennes oppfatning av afrikanske politikere. Hun har begrunnet parallellen og realiseringen av Mustafa innen denne kategorien, med steder i teksten. Hvis hun ikke hadde tenkt innenfor en politisk kontekst, ville hun kanskje sett ham som grådig og uredelig, men ordet korrupsjon,

og forståelsen av fenomenet kommer fra henne som politisk orientert. Tahani observerer kvinners innflytelse som et separat fenomen, noe jeg tyder som en forlengelse av hennes kamp for kvinners rettigheter.

For å forstå sammenhengene bedre, ble det nødvendig å abstrahere til et høyere nivå, og utkrystallisere en tendens som gjelder for hele utvalget. I utvalget finnes det et forhold mellom tilnærmingen til politikk, og lesing, og fellesnevneren er en innstilling til livet og verden, men katalysert av de dominerende aktivitetene, som i dette tilfellet er politikk. Med dette mener jeg at forut for lesingen og responsen ligger et apparat hinsides uttømmende forskning – erfaringsverdenen til det enkelte individet. Når disse leserne tilnærmer seg og fortolker politikk eller litteratur benyttes dette samme apparatet, eller det samme identitetstemaet som jeg tidligere har vært inne på. Politikk spiller her en viktig rolle fordi økt aktivitet innen en arena inngår i en kompleks feedbackprosess mellom komponenter i identiteten, slik at politisk aktivitet determinerer og determineres av tilnærmingen til livet generelt. Tilnærmingen til livet, og repertoaret som bygges opp av aktivitetene de driver med, altså hovedsakelig politikk, manifesterer seg i repertoaret de henvender seg til teksten med.

3.5. Politikk og identitet

Det virker som om de sudanske generelt sett har politikken som del av sin identitet og sitt identitetstema, og at de kjemper for seg selv, mot undertrykkelsen de selv er offer for innenfor eget samfunn; mens de norske bruker politikk som ytre identitet, selvrealisering, og kamp på vegne av andre, og at politisk engasjement er en variasjon over deres identitetstemaer. De sudanske informantenes politiske responser på teksten var hovedsakelig representert på saks- og meningsnivå og nivået personlig kamp, som gjerne er samme ting for dem, på grunn av at sakene som diskuteres i teksten er aktuelle for dem personlig. Helene hadde også sitt tyngdepunkt på saks- og meningsnivå, men ikke på det personlige nivået, mens Kristinas politiske responser var knyttet til hennes tilnærming. Eirills fellesnevner ligger på nivået (menneske)syn (determinisme), men samtidig på saksnivået fordi hennes politiske aktivitet ligger på strukturelt nivå - nettopp på grunn av synet hennes. Ikhlās' lesing og politikk henger mest sammen på personlig nivå, som samtidig er hennes saks- og meningsnivå; Tahanis lesing og politikk henger i stor grad sammen på alle nivåene, men mest på saks- og meningsnivå, og Thuraya er som Tahani, men i mildere grad. Eirill er allikevel delvis representert på det personlige nivået gjennom innlevelse, men denne gis liten plass i

forhold til det hun fyller inn av egen aktuell situasjon og motivasjon. - For de sudanske, som mangler demokratiske rettigheter, blir politikk personlig; for de norske, blir det idealistisk, selvaktualiserende eller en intellektuell aktivitet.

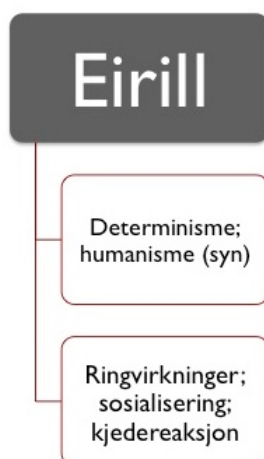
Figur 2: Thurayas politiske respons

Figur 3: Ikhlas' politiske respons

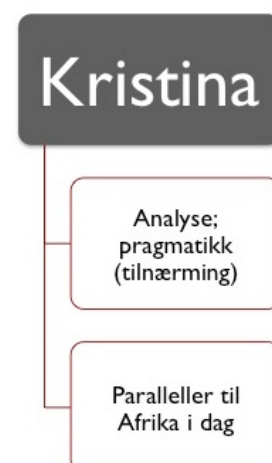
Figur 4: Tahanis politiske respons

Figur 5: Eirils politiske respons

Figur 6: Helenes politiske respons

Figur 7: Kristinas politiske respons

Kristina har distansert seg fra en mulig medfølelse med enkeltkarakterer, og analytisk trukket paralleller. Samtidig har hennes identitetstema med hennes generelle tilnærming til livet, virket så sterk at hun har generert en indre side av karakterene – konstruert ut av hennes egne trekk - og dette ligger dypere. Den politisk-analytiske tolkningen med paralleller til Afrika i dag, er en aktiv tolkning influert av den politiske variasjonen over hennes identitetstema, og muliggjort ved at hun anvendte en innstilling basert i hennes tilhørighet til et politisk tolkningssamfunn. For Ikhlas har tekstens repertoar (innen valg og ytre press) og hennes eget repertoar korrelert i så stor grad at teksten har tegnet den samme situasjonen som hun selv står i. Hovedkarakterene, og særlig fortelleren, er så vagt definerte (og det som er definert stemmer med hennes oppfattelse av og ønsker om seg selv) at hun har kunnet øse over fra sin egen identitet og egne fantasier og oppnå en tett identifikasjon med disse to. På grunn av at mangelen på frihet er selve kjernen i hennes politiske aktivitet, og på grunn av at det for henne ikke finnes noe skille mellom identitet og politisk aktivitet, har hun ikke måttet aktivt tolke for å skape en politisk mening. For Ikhlas er politikk en streben etter oppfyllelse av det primære behovet for frihet, altså kjemper hun for sin egen rett, og det er derfor hun persiperer gjennom det som er hennes kjernesak. Kristinas engasjement er mer preget av selvrealisering og ytre identitet, noe som plasserer interessen og effekten på en annenrangs posisjon. Mens Ikhlas' politiske lesing finner sted allerede i persepsjonen og resepsjonen, blir den for Kristinas del for alvor aktivert først under tolkningen mens hennes persepsjon har konkretisert med “dragningen mot noe man ikke kan få” (hennes indre identitet og identitetstema)³². Det samme gjelder de andre informantene. Eirill har konkretisert og respondert med sin meningssøkende identitet, men hennes politiske variasjon har reflektert og resonnert i retning av strukturelle årsaker, som virker som et syn som grenser mot å bli en kode i persepsjonen (kanskje fordi politikken er hennes utløp for den sterke meningssøkenen hun avdekker i sin konkretisering). Tahani, som har forenet forskning og politikk, har en tilsvarende tilnærming til teksten. Hun persiperer på en politisk måte fordi hun har drevet så lenge med politikk, og fordi hun taler sin egen sak, og i tolkningen benytter hun ferdighetene som forsker. Thuraya har persipert ut fra en sosial situasjon, og identifisert seg med det kvinnelige sudanske offeret Hosna, og tolkningen er en forlengelse av dette. Helenes politiske aktivitet er veldig lik hennes generelle tilnærming til liv, teater, samfunn og mennesker. For

³² Samtidig har den politiske konkretiseringen, som jeg har vært inne på, holdt konkretiseringen av Mustafa til det som var forenelig med både en korrupt politiker og Kristina selv.

henne handler politikk om likeverd og godhet, og referanser til undertrykkelse har hun derfor respondert direkte på. Bortsett fra dette punktet, hadde hun et annerledes repertoar enn boken, noe som gav henne en rolle som implisitt leser som hun var usikker i, altså i et, for henne, diffust og uoversiktlig spill.

Politiske tilnærminger ser ut til å være representert på måtene jeg har vist i de foregående avsnittene. Når det gjelder moral og verdier, har Tahani stilt spørsmål ved egne verdier, Kristina, Tahani og Helene har felt moralske dommer, og Thuraya har sett moralen i fortellingen. For Ikhlhas har saken frihet vært viktigere enn spørsmålet om moral, mens Eirill har sett individuelle skjebner som eksempler på viktigheten av hennes politiske arbeid på strukturnivå, som er hennes yrkesvei på grunn av hennes verdier og moral.

3.6. Kontraster og forskjeller

I dette avsnittet vil jeg presentere noen interessante forskjeller og kontraster fra enkeltanalysene, utover det som har vært presentert under de foregående avsnittene.

Tahani og Ikhlhas er begge engasjert forskning, men det er bare Tahani som tilnærmer seg romanen som en forsker. Jeg tolker det som at en grunn til dette kan være at Tahani forsker innen samfunnsvitenskap / humaniora, nærmere bestemt psykologi, mens Ikhlhas forsker innen molekylærbiologi. Det vil si at litteratur og mennesker ligger nærmere opp til Tahani. For Ikhlhas har det vært mulig å identifisere seg direkte med personer i fortellingen, mens Tahani har reflektert kritisk, og på en mer nøytral måte har hun søkt å identifisere tendenser, noe som har resultert i fokus på flere deler av tematikken. Allikevel er det tydelig at de temaene hun sier mest om har størst signifikans for henne selv.

I følge Iser må leseren få brukt sin kreativitet for at spillet skal lykkes. Alle mine informanter har uttrykket at synes det var en god bok, kanskje med unntak av Kristina. Hun er også den som ikke synes hun har lært så mye av boken. Hun fikk en positiv opplevelse av dialogen mellom landsbyfolkene, og reflekterte over dragningen. Ikhlhas har respondert positivt på hele teksten, og hun har hatt flere positive opplevelser av den gjennom livet. Hun har tilpasset sin konkretisering til stadig nye livsfaser. For henne er Mustafa Said et eksempel som det er verdt å følge, og selv om hun vedkjenner ham hans negative sider, lar hun motet til å velge overskygge dette, kanskje på grunn av at mangelen på frihet i hennes situasjon er så tyngende.

Ikhlas' tolkning står i sterk kontrast til Thurayas tolkning. For Ikhlas er det et budskap fra forfatteren at enhver person kan velge, og en styrke til å ignorere sosiale føringer, mens det for Thuraya er en mangel på familiebånd. Dette kan ha å gjøre med harmoniske versus vanskelige familieforhold som de er vokst opp under, og det kan også ha å gjøre med at Thuraya selv har stiftet familie og slik har daglig erfaring med hva det vil si å ha god kontakt med barna sine. Men det kan se ut som at Thuraya har en positivt ladet tilhørighet, mens Ikhlas opplever kulturen og sanksjonene som en tvangstrøye.

Ikhlas fokuserer på valg, Thuraya på kjærlighet, tilhørighet, tilknytning og avvisning, og Tahani på selv og andre, diskriminering basert på stamme og kvinners innflytelse. Mens Ikhlas ser en negativ slutt for fortelleren hvis han velger Sudan, i å miste sin indre fred, ser Thuraya en positiv slutt med en harmonisk løsning når han velger Sudan. For Ikhlas er det positivt at fortelleren velger å reise nordover, mens det for Thuraya er positivt at han velger å bli. Dette speiler også Ikhlas' eget ønske om å bo i et vestlig land, versus Thurayas avgjørelse om å bli boende i Sudan.

Tekstens segmenter er blitt realisert på ulike måter, utfra hvordan leserne har oppfattet teksten og karakterene fra begynnelsen av, og begrenset meningspotensialet gjennom valg av forståelse av tidligere segmenter. Et eksempel er hvordan Kristina og Tahani på hver sine vis har festet seg ved teksten på s. 51 (Salih, *Trekket mot nord*, [1966] 2003); en pensjonert embetsmann forteller om at han var klassekamerat med Mustafa, og at engelskmennene gav de nedrigeste i samfunnet de viktigste posisjonene, og at alle var sikre på at Mustafa ville bli noe fremragende. Kristina snakker mye om at han kunne blitt en pioner i landet sitt og så videre, mens Tahani mener det viser noe om hvordan folk så på Mustafa (som en av de nedrigeste).

Helene oppfatter at det er et budskap i spørsmålet om kvinner, om skam, og om de skal måtte gifte seg mot sin vilje, og at man ser egen kultur med nye øyne etter å ha møtt en annen kultur. Blant de norske informantene er Helene alene om fokuset på kvinner, skam og ekteskap. Hun deler fokuset på kulturmøter med flere andre informanter, og er veldig lik Eirill når hun sier fortelleren ser kulturen "med nye øyne", tilsvarende Eirills "med nye briller". Tahani og Thuraya har også fokusert på kulturmøter, Tahani har tenkt på integreringsproblemer i vest, mens Thuraya har tenkt på hvordan man relaterer seg positivt til deler av hver kultur, men at man før eller senere må velge.

3.6.1. Drapet

Eirill og Tahani kommer inn på det å både elske og hate døden samtidig. Eirill forklarer drapshandlingen som noe nesten uunngåelig, som kjedereaksjoner mellom to nevrotiske sjeler som hadde en slags samforståelse om Jeans dødslengsel. For Tahani derimot, var det bare Jean som visste at hun ønsket å dø, mens Mustafa ble terget til det, og gjorde det fordi han følte seg ydmyket som mann. Helene tenker på det som kontroll, men synes ikke hun har forstått det, igjen viser hun at hun stiller seg spørrende. Kristina distanserer seg mer og ser det hele som spenninger, og også som et spill. Som nevnt er de sudanske tolkningene på dette punktet relativt homogene: Thuraya ser på det som et uttrykk for det å ikke ha blitt akseptert, og Ikhlas og Tahani mener han gjør det på grunn av at han ikke er vant til å bli avvist, og at han er for stolt til å la seg behandle på den måten Jean gjør.

3.6.2. De siste sidene

Når det gjelder forholdet mellom fortelleren og Mustafa, finner jeg seks svært forskjellige vektlegginger. Thuraya mener de er to like karakterer, men at den ene ikke våget å vise sitt sanne ansikt. Ikhlas opplever det som skrekk og hat fra fortellerens side og misbruk fra Mustafas side, og Tahani ser på det som et forsker – analyseobjekt forhold. Kristina vektlegger fascinasjon, sjalusi og bitterhet, og Eirill en søken etter å forstå seg selv i den andre, mens Helene vektlegger aggresjon og samtidig respekt. Mens Eirill tror de speiler seg i hverandre fordi de er like, så ser Kristina dem i tillegg som motsetninger som tiltrekker hverandre.

Eirill ser nestendrukningen til fortelleren som ekstrem innlevelse som ender med at han tar et valg som gjør ham tydeligere for seg selv - en mental og fysisk unnslippelse fra Mustafas destruktive malstrøm; Helene som et metaforisk resymé av fortellerens opplevelse; og Kristina distanserer seg og bedømmer det som "arty", men går videre inn i refleksjoner rundt symbolikken og hvor godt den passer med det hun allerede har sagt om sin tolkning, slik at det blir et uttrykk for begjæret, dragingen mot det uopnåelige og mot katastrofen, forflytningen, tiltrekningen mot sør, og mot metropolen i nord. Thuraya ser det positivt som at sjelen hans ble reddet fra kulturkollisjonen, og Tahani mener, på en liknende måte, at han innser at han ikke bør prøve å være en annen. Ikhlas tenker at fortelleren endelig har bestemt seg for å "bli" Mustafa Said, eller følge hans vei og reise nordover til Europa.

3.6.3. Karakterer og motiver

Helene søkte mot en helhet, men fant det ikke når det gjaldt Mustafa. Hun kunne ikke passe karakterene hans sammen. Kristina tenkte han forandret seg på grunn av makten, hjelpen og mulighetene han fikk. Eirill så det som søking etter mening og at han lette etter noe autentisk. Når Helene sier hun har problemer med å forstå Mustafa, og at hun noen ganger sympatiserer med ham uten å forstå hvorfor, kan dette forstås som en synteseprosess av en rad av retroaktive gjentolkninger som avløser hverandre, og samtidig kan det sees i lys av forgrunn - bakgrunn strukturen. De sudanske informantenes tolkninger av Mustafa vektlegger selvishet, men Tahani viser i tillegg et litt annet perspektiv, med at han har flere personligheter og at han skjuler flere karakterer bak roller i flukt fra fortiden. Hun ser også karakteren i tidsperspektiv, som at han ikke er statisk selvish eller følelsesløs, men også senere en mer moden person. Samtidig kan dette svaret ha en årsak i at Tahani selv føler seg modnere, noe sinnsstemningen hennes tyder på - hun sier hun reflekterer over det hun har gjort de siste 10 årene, og dette kan representere en av livets modningsfaser.

For Thuraya er fortelleren lik Mustafa, men en forbedret versjon. Ikhlās syns han er ordinær og feig. For Thuraya er det positivt å holde selvisheten i tøyle til fordel for familie og slekt. For Ikhlās er det negativt å la seg tøyle av familie og slekt.

Både Eirill, Helene og Tahani opplever konflikt i Mustafas identitet. Men de løser spenningen på vidt forskjellige måter. Eirill løser det med å se på det som en identitetsforstyrrelse og søken etter mening og mangel på kulturell uniformitet. Helene løser ikke problemet, lar det være, og forblir i spørsmålet. Tahani mener han simultant eller konsekutivt har forskjellige karakterer, og for henne er det mulig at en person kan forandre seg så grunnleggende.

Ikhlās vektlegger mest evnen og muligheten til å ta egne valg. Kanskje er dette spesielt aktuelt for henne fordi hun ennå ikke er gift, noe som i hennes kultur betyr at man er underordnet far og brødre. Når man er gift, som Thuraya, er man underlagt ektemannen, og noen menn i dag er mer liberale, slik at hun kan ha et mer harmonisk forhold til valg, særlig hvis hun selv har fått velge ektefelle.

En gåte i teksten er hvorfor Mustafa Said tilsynelatende får en ny personlighet når han flytter tilbake til Sudan. For Helene har det vært umulig å forstå dette. Kristina har unngått hele

problemet ved å ignorere den nye personligheten, og videreføre den tidlige beskrivelsen av karakteren komplettert med hennes egen sirkulering om “dragningen”. De andre informantene har på ulike måter løst gåten gjennom problemet kulturell identitet.

Hvordan hver av informantene har fylt inn negativiteter kan ha å gjøre med prototyper og ulike mentale representasjoner av personer som de oppfatter at karakterer i teksten har fellestrekk med, noe som til dels kan stamme fra objektrepresentasjoner, selvrepresentasjoner og andre forhold, samt andre kilder til oppbygging av mentale representasjoner.

3.7. Det noen deler

Dette underkapittelet omhandler det noen informanter tolker likt, og hvordan det skiller seg fra de andre.

Eirills tolkning av Mustafas karakter bærer preg av kunnskap om tilknytning, siden begrepet tilknytning kommer fra psykologien. Enten direkte fagkunnskaper, eller noe hun har lært i samtale med andre. Når kunnskap er uttrykt, tror jeg det er det mulig at man ikke har direkte erfaring med det. Er den ikke uttrykt med begreper, er det større sjanse for at man har forstått gjennom egen erfaring. Thuraya har en liknende tolkning når hun sier hans karakter kan ha rot i en barndom med en ansiktsløs mor og en far han ikke kan huske, og at han ikke hadde noen familiebånd til å binde ham til Sudan. I motsetning til Eirill benytter hun ikke faguttrykk, så jeg heller mot å tro at interessen med det stammer fra egen erfaring som mor eller andre erfaringer. Tahanis tolkning av Mustafa likner også på disse to, fordi hun også leter etter en årsak i barndommen, og hun grenser også opp mot tilknytningsfenomenet når hun forteller om tidlig reise fra moren og følelsen av å være en nomade, men vektlegger mest mangelen på en respektert stamme og den resulterende diskrimineringen. Hun kan ha forstått dette som psykolog, eller på grunn av erfaringer.

Verken Kristina, Helene, eller Ikhlas ser etter unnskyldninger for Mustafa Said. De nevner ikke barndommen hans eller opplevelser som kan ha virket inn på personligheten hans. Mens de andre har sett etter en tapt evne til tilknytning fra barnsben av (Eirill) og et uklart eller fraværende familiebånd (Thuraya), har de tolket karakteren ut fra handlingene som voksen, og holdt ham ansvarlig for dem. Ikhlas misunner ham for evnen til å ta valg, og det faktum at det at han valgte overskygget det moralske aspektet, og for henne er han et eksempel på en person som har kjempet seg til frihet. Det er ikke rart at to av de norske ikke tenker på

valgene hans som frihet, da frihet på dette nivået er en selvfølge i Norge. Ikhlhas har som vist fokusert sterkt på Mustafas frihet, noe som er signifikant for henne. Kristina har også fokusert på frihet, men fra et utenfra perspektiv. Hovedfokuset har vært *hvilke* valg han tok, ikke det at han tok valg. Hun så på resultatene, og dømte deretter. Hvis de ikke kan ta kloke valg, så er det bedre å bestemme over dem, mente hun. Dette impliserer at frihet ikke er en verdi eller rett i seg selv, men rettigheten til dem som vet å forvalte den til beste for seg selv og andre. Dette har hun generalisert til et helt samfunn. Muligens kan dette ha å gjøre med hennes generelle makroperspektiv, og en idé om at bestemmelser burde gjelde folkemasser, eller det kan ha å gjøre med at fortellingen eksemplifiserer flere personer fra samme kultur som tok valg med dårlige konsekvenser, slik at hun av denne enkle grunnen kanskje kan ha generalisert utfra et etnosentrisk syn. Generaliseringen skjer selv om hun, på personlig nivå sympatiserer med Hosna, og identifiserer seg med Mustafa frihet. Hun har ikke fattet tilsvarende slutninger når det gjelder de britiske kvinnene og deres, etter hennes mening, ukloke valg.

Ikhlhas' idé om at fortelleren og Mustafa er nesten samme person på to forskjellige tider, og opplever det samme på forskjellige måter, har likheter med Helene som sier de opplevde det samme forskjellig, Kristina som sier at tiden avgjorde forskjellen i sjanser, og Tahani som sier de er det samme eller fortelleren vil bli det samme.

Kristina har vært inne på at det er brytninger på grunn av den snarlige uavhengigheten etter kolonitiden, altså det samme som når Thuraya snakker om transformasjon fra gammelt til moderne Sudan.

3.8.Likheter

I dette avsnittet går jeg gjennom det alle informantene deler.

Alle leserne har syntes at boken var spennende. Eirill kaller det “fengende”, Helene kaller det at hun blir “dratt videre” og “spennende”, Kristina kaller det “flyt”, mens Tahani forteller at hun leste den uten stopp til hun var ferdig på morgenkvisten. De to andre sudanske gir også liknende uttrykk. Jeg tror at det at teksten følger fortellerens assosiasjoner, sekvensen i hans bevissthet, med resulterende flyt og samtidig brudd i forhold til leserens egne assosiasjoner, kan være en grunn til at leserne ble engasjert i leseprosessen, noe jeg har forklart under kap. 2.2.2.1 - "Skrevet som en bevissthet som følger assosiasjonenes, ikke kronologiens, regel".

En annen likhet er at ingen av mine informanter har forstått det som om Mustafa har en større mening bak det han gjør, selv om det er mange avsnitt som impliserer dette, slik som “skyttergraver”, og ministeren som sier Mustafa hadde sagt han skulle frigjøre Afrika med penis sin. Bare Kristina nevner at han er en erobrer, men fokuserer ikke noe mer på det, og tyngden i hennes tolkning ligger på dragingen og at han ble korrumpert på grunn av makten.

Alle informantene har empatisert med Hosna, noe som kan ha årsak i at alle er kvinner og at alle på ulike vis kjemper for kvinners rettigheter. De sudanske gjør det direkte, mens de norske gjør det gjennom en kamp for likestilling mer generelt. Det er imidlertid bare hos de sudanske at jeg finner ren og sterk identifikasjon og beundring. Dette kan ha årsak i at hennes situasjon og kamp er mer relevant og aktuell for dem.

Alle har tolket den største delen av handlingen som virkelig / direkte, ingen har tenkt på det som noe uvirkelig (drøm, løgn, eller tanker og sjeleliv) og ingen har referert til tekstens litterære slektninger. Alle har holdt seg nær den opplagte fortellingen og ikke gått inn i en fri tolkning annet enn i små segmenter.

3.9. Tolkninger og repertoar

Kristina som har lest “tunge økonomiske bøker” om internasjonale relasjoner, og historiske romaner, har tenkt på bortkastede ressurser, suverenitet og korrupsjon, samt historisk kontekst. Eirill, som fikk sin politiske interesse vekket gjennom fortellinger om folk som hadde det vondt, har fokusert på menneskene i boken sine skjebner og knyttet det til politiske strukturer. Hun har som barn blitt lest for, og det var da bøker med fantastiske historier, og uten bilder, slik at fantasien hennes i den alderen kan ha blitt utviklet. Kombinert med tolkningsferdighetene som kommer med rolleinnstudering, kan dette ha gitt henne evnen til fordobling og hennes smidige overganger mellom metaforer og direkte tale³³. I det senere har hun lest mer politiske romaner i tillegg, noe som også kan ha bidratt til at hun ser forholdet mellom individene og strukturene i boken, selv om det viktigste her er hennes felles tilnærming til litteratur og virkelighet, som er rotfestet i en interesse for enkeltmenneskers skjebner og løsninger på strukturelt nivå. Helene har lest klassisk norsk litteratur, og er vokst

³³ Bøker nevnt som leserhistorie kan noen ganger gi en feil indikator ettersom “høy” litteratur kan ha blitt lest på et “lavt” nivå. Tolkningsferdigheter og sjangerforventninger må til en viss grad læres, noe man gjør i for eksempel kunstutdanninger, og også i mange andre sammenhenger.

opp med litteratur som en hovedinteresse. I det senere har hun lest romaner med historisk eller politisk innhold. Ut fra dette skulle man tenke at “Trekket mot nord” ville falle i smak, men det virker ikke som om hun ser slik på den, ettersom hun snakker om nysgjerrighet heller enn en estetisk opplevelse. Dette kan ha årsak i at det på det personlige psykologiske nivået ikke finnes nok korrespondanser mellom hennes og tekstens repertoar, og at hun ikke har funnet noen å identifisere seg med, slik at boken bare bidrar med saker hun har hørt om før, og som derfor ikke vekker nok interesse. Den delen som vakte størst interesse, nemlig Bint Majzoub som “kvinnelig versjon av konservativismen”, har ikke opptatt mer enn noen få sider, slik at ikke dette i seg selv har gitt noe avgjørende utslag for opplevelsen av boken.

Ikhlas leser både kjærlighetsskildringer, underholdningslitteratur som “Eat Pray Love”, magisk realisme / politisk litteratur som “Love in the times of Cholera”, og “The Wedding of Zain, og ”høy” arabisk samtidslitteratur som trilogien til Ahlam Mustagnami. Hun er altså vant med flere sjangre som har relasjoner til “Trekket mot nord”. Dette kan være en årsak til at hun har vært ekstra var for språket i boken og har sagt at nettopp det enkle språket viser karakterenes kompleksitet, samt at hun har tolket slutten av boken på en original og billedlig måte. Tahani har også et politisk litterært repertoar som spenner fra Foucault til Hussien. Noen av bøkene er direkte politiske, mens andre handler om mennesker og samfunn. Hussien er en av de fremste ekspertene i arabisk språk. Dette litterære repertoaret kan være en grunn til at Tahani har kunnet ekstrahere så mange politisk relevante aspekter ved boken. Tahanis konkretisering er også sterkt psykologisk orientert, noe som ikke er overraskende i og med at hun tar doktorgrad i psykologi. Det som er interessant, er at informantene ikke selv viser tegn til å ha tenkt over hvor mye deres personlighet har formet innholdet, med unntak av generelle vendinger som impliserer at utsagnene ikke kan regnes som generelle. Uten noen psykologisk utdanning, har Eirill gitt en like psykologisk tolkning som Tahani, noe som kan ha årsak i opparbeidet kunnskap, og erfaring med psykologisk forståelse under sang- og rolleinnstudering. Dette er heller ikke nødvendigvis noe som virker inn, i og med at Helene, som leser manus og innstuderer roller ikke har festet seg ved potensielle psykologiske betydninger. Samtidig kan dette på sin side ha å gjøre med hennes forventninger i og med at hun visste at en av grunnene til at hun var utvalgt som informant, var hennes politiske engasjement, og at hun derfor har festet seg ved det hun kunne se av politisk innhold (selv om det på meg virker som at hennes politiske respons kom helt spontant og oppriktig). Kristinas politiske paralleller kan være oppmuntret av samme grunn, og det kan ha blokkert ut andre

aspekter hun kunne sett, men det behøver ikke å være det. Jeg tolker dette som at forventninger aktiverer deler av en lesers repertoar.

Tahani sier hun har reflektert rundt selvmord i afrikansk litteratur. Selvmord er ekstremt sjelden innenfor afrikansk kultur og litteratur. Det at Tahani nevner dette, er et spørsmål om litterært repertoar, og her skiller hun seg ut, for enten de andre sudanske leserne kjenner til litteraturarven, og romanens referanser til en rekke arabiske tekster, eller ikke, så har jeg belegg for å si at de ikke har plassert dette aspektet så sentralt, i og med at de ikke har inkludert det i svarene på mine veldig åpne spørsmål. De norske har ikke sett eller vektlagt noen referanser til de europeiske verkene, som Othello, som indirekte eller direkte er referert til i teksten.

3.10. Tilnærming og innstilling

Jeg tror at en betydelig faktor har ligget i lesernes innstilling.

Kristina har, slik jeg tolker det, villet legge teksten under seg. Hun virker provosert av Mustafa Said, og konkretiseringen hennes viser hvordan hun gjennom kritikk vil vise at hun er bedre enn ham, og ikke lar seg imponere av ham, noe jeg har drøftet under “Identitet, identitetstema og variasjon”.

Ikhlas har gått inn i teksten med en oppfattelse av at tekstens verden er noe stort og mektig som man kan næres av. Hun har gitt teksten av seg selv, tatt inn i store mengder, og omtaler den med superlativer.

Tahani har henvendt seg til teksten som et annet likeverdig subjekt. Hun har håndtert den gjennom en forskers analyse men hun har gjort det med ydmykhet, vært klar over at hennes analyse er ufullstendig, og har tydelig anerkjent hvor mange temaer den tar opp.

En annen sontring jeg ser, går mellom åpenhet og rigiditet. Noen av informantene har lest det som passer med det de allerede vet og avskrevet det som ikke passer sammen med det, mens andre har vært mer åpne for ny innvirkning. Dette tror jeg kan ha å gjøre med personlighetstyper og skillet mellom rigid og åpent sinn (open-mindedness). Dette kommer fram i forskjellen mellom Helene og Kristina, hvor Helene har tilnærmet seg teksten med et åpent sinn, og kanskje nettopp derfor fikk vanskeligheter med å skape en ensartet betydning (hun kunne ikke projisere inn egen identitet). Kristina assimilerte det meste av teksten inn i

sin forforståelse, noe også Eirill gjorde. Unntaket for sistnevnte var det at hun lot seg informere av overraskende momenter ved den beskrevne sudanske kulturen, personifisert ved Bint Majzoub og hennes vennegjeng.

3.11. Fordoblende lesing og referanser

Fordoblende lesing krever at man villet kan regredere til primærtenkning, som av Anders Evang (2003, s. 22) defineres som at man oppretter magiske, følelseladete og private forbindelseslinjer, på samme måte som barn eller når man drømmer; og som motsatt med den logiske sekundærtenkningen man som voksen har lært seg.

Det kan virke som om det at denne teksten i hovedsak gjør bruk av negativitet som appellstruktur, gjør at informantenes mest erfaringsbaserte apparat aktiveres, nemlig tolkning av motiver. Det er i dette man søker etter en troverdig forklaring, og følgelig tilkjennegir mest om seg selv. Slik vil den krevde tilnærmingen ligge nært opp til forståelsen av et dagligdags faktitivt narrativ og fjernere fra det mest fiktive. Individuelle variasjoner i litterært repertoar og varheten for sjangeregenskaper, gjør at det varierer hvor mye lesere fordobler, hvor mye de forstår direkte, og hvilke forventninger de bringer til en tekst.

Retningene informantene har fordoblet i er ulike. Kristina har for eksempel tenkt på bokens karakterer som representanter for typer personer i Sudan. Dette kan muligens ha bakgrunn i hennes interesse for historisk litteratur, og hennes bakgrunn som journalist og kanskje kjenner hun igjen prototype karakterer fra egen erfaringsverden. Helene ser på fortellerens nærdrinking i Nilen som en ren metafor på det han har opplevd i møtet med hovedpersonen, mens Ikhlas tolker beskrivelsen av at fortelleren flyter nordover, som at han reiser til Europa og blir Mustafa Said. Når Tahani tolker boken som blant annet “Education is a reason for [m]igration”, representerer det en mer direkte lesing. Dette behøver ikke bety at hun ikke evner å fordoble, men det kan være fordi hun som forsker er opptatt av nøytralitet, og derfor velger en faktitiv lesestrategi.

De færreste vil fordoble alle segmenter og alle ord i teksten, og mange ord får en sannsynlig direkte mening utfra konteksten som teksten tegner, slik at en god del ting vil oppfattes likt av flere eller alle. Teksten er for en stor del narrativer som mine informanter har tolket likt, når det gjelder hendelsesforløp. Det de har tolket forskjellig er i hovedsak karakterenes motivasjon for de handlingene de gjorde, og de siste sidene med den åpne slutten. I tillegg har

de abstrahert i ulike retninger, fra Eirills strukturelle årsaker til at folk ender opp i identitetskonflikter, til Thurayas modernisering av sudansk samfunn.

Jeg finner eksempler på fordoblende lesing blant alle de norske informantene, og hos Ikhlas blant de Sudanske. Tahani og Thuraya har nærlest teksten men det kan virke som at de har benyttet en faktiv lesingsstrategi, eller av andre grunner ikke festet seg ved segmenter å anse som bilder. Å forstå ord som tegn på noe annet enn en leksikalsk referanse krever et aktivt forhold til litteratur og forståelse av fiksjon, og jeg kan ikke konkludere med at disse to sudanske kvinnene ikke mestrer fiktiv lesing, men i mitt materiale finnes det veldig lite tegn på det. En grunn til at samtlige av informantene leser størsteparten av boken på en faktiv måte, kan være at mye av teksten er referensiell - Den beskriver flere hundre virkelige steder og historiske hendelser. Grunnen til at to av de sudanske viser særlig få tegn til fordoblende tolkning, kan være at de er godt kjent med disse refererte stedene. Det motsatte illustreres tydelig når Kristina går ut fra at settingen i Sudan “sikkert” er fiktiv - Det er velkjent blant de sudanske informantene at “Wad Hamid” er en beskrivelse av landsbyen *Karmakol* (hvor Salih var født og senere ble begravet). Jeg tolker dette som at faktiv lesing har vært nærliggende for de av informantene som har fysisk erfaring med, og mentale representasjoner av, referansene i en referensiell tekst. De leserne som mangler disse referansene, har måttet oppkonstruere mentale representasjoner - som naturlig nok blir mer forskjelligartede. De to eldste av de sudanske virker som om de deler endel referanser når det gjelder det sosiale, og dette kan være en grunn til at de begge tolker slutten direkte, mens den yngre Ikhlas fordobler. Ikhlas har dessuten knyttet sammen tomrommet mellom segmentet om misunnelse (som hun selv har utbrodert) med slutten som hun har *måttet* fordoble for å passe hennes foretrukne og ønskeoppfyllende fantasi om styring over eget liv.

De norske informantene har hatt devierende tolkninger av de siste sidene, og alle har fordoblet. Heterogeniteten kan da skyldes at de ikke har fysiske referanser til tegnene, og derfor har måttet mentalt konstruere forestillinger utfra eget repertoar, noe som kan være akkumulert gjennom hele teksten, som en slags flyt av forestillinger om det sudanere daglig erfarer, men manifestert i tolkningen av slutten.

Sett i lys av innsikten om situasjon og tolkningssamfunn tyder jeg det som at de norske informantene - og Ikhlas som er yngst av de sudanske og dermed har noe mer avstand fra kolonitiden - har et vagt forhold til situasjonen rundt romanutgivelsen, og kanskje nettopp på

grunn av dette har trukket inn egen situasjon i lesingen i større grad enn de litt eldre sudanerne Thuraya og Tahani. Det virker også som om mangelen på referanser til situasjonen ved utgivelsen, og manglende tilhørighet til de tolkningssamfunnene som har slike referanser, har gjort at leserne har trukket på ett eller flere av sine egne tolkningssamfunn, slik som Eirills psykologiske forståelse og Kristinas politiske tankegang. Dette vil jeg tro kan være tolkningssamfunn som relaterer seg til utprojisert eller disposisjonelt realisert situasjonsforståelse.

3.12. Identitetstema, variasjoner og interaksjon

I og med at lesere vil søke en enhet i enhver tolkning, og i og med at personer nødvendigvis er mangefasetterte, om enn de, med det samme opprinnelige ønsket om enhet, identifiserer seg selv på en enhetlig måte, er det et spørsmål hvorvidt det er mulig å vise alle sidene ved et identitetstema gjennom lesing av én enkelt tekst. Men jeg forstår ut fra min empiri at det er mulig å forstå sider av personen og at denne tekstens multivalens åpner for forståelsen av mange identiteter, identitetssider og variasjoner. Syntetiseringen av eget identitetstema har i mitt utvalg hovedsakelig skjedd gjennom interaksjon med karakterene i teksten. Det at informantene har snakket om en tekst, kan ha gjort at de ikke følte seg så utsatt, siden de snakket om noe som ligger utenfor dem selv. Men negativiteter er fylt inn med materiale fra egen identitet, noe som medfører at man egentlig snakker om seg selv når man tolker en tekst (avhengig av graden av spillerom for den implisitte leseren).

Sett i lys av Hollands teori, ser det ut til at alle leserne har sluppet deler av teksten gjennom sitt forsvar, for det er ingen som avviser den helt.

Eirills tolkning i beste mening kan være en type flukt, en måte å tilpasse handlingen til hennes stil på. Hun flykter fra det farlige ved å fornekte dets eksistens, og flykter til et strukturnivå der hun kan bekjempe samfunnsfenomenet uten å måtte stirre en personifisert ondskap i øynene. Ved å forstå alle mennesker som fundamentalt gode, og som produkter av et system, blir de for henne forståelige, noe som betyr ufarliggjort. For å gjøre ting ufarlige presiserer hun alt, og lar nesten ingenting stå utolket, da det ukjente virker truende. Hun bruker også ordene ”koselig” og ”gøy”, som for å skape en trygg omgivelse for seg selv. Den samme forsiktigheten manifesterer seg i hennes mange modifierende ord, slik som ”liksom”, ”litt”, ”kanskje” og så videre, som brukes hyppig til å gjøre utsagnene mindre ekstreme. Når

hun snakker om politikk og på et strukturnivå, hender det at hun i stedet bruker rett frem utsagn, dette fordi strukturene er mindre farlige enn enkeltmennesker, fordi de ikke er subjekter, men systemer og fenomener. Eirill har fortrent alle de stedene i fortellingen hvor de andre leserne har tolket det som om forholdet mellom forteller og Mustafa er annet enn harmonisk. Hun bruker ordet "harmoni" hentet fra musikken, når hun beskriver det strukturelle nivået kultur. Harmoni og dissonans impliserer ulike forhold hvor ingen av tonene, eller delene, i seg selv er gode / pene eller dårlige / stygge, men hvor kombinasjonen avgjør klangen. I dette begrepet finnes en kjerne i Eirills tolkning, det at ingen tone, eller person har skylden, men strukturen har skapt mangelen på harmoni, eller heller dissonans. Hun bruker også ordet forståelse, i "utalt forståelse" om drapet, for slik å gjøre det tryggere og mindre farlig, og røper også at forståelse er noe som gjør at hun føler seg mer komfortabel og trygg - En ambivalens i Eirill som hun projiserer ut på tekstens ulike segmenter og aspekter for å forsvare seg mot den. Ved å sette ord på det som ikke er forståelig, ved å gruppere og syntetisere det i et nytt fenomen, gjør det det mulig å holde det på avstand, som et forstått og identifisert fenomen.

Kristinas høyere egofunksjoner har til å begynne med ikke akseptert bokens siste sider, fordi hennes litterære erfaring får henne til å oppfatte dem som "arty", men senere, da hun oppdaget et potensielt ordspill, aksepterte hun det. I tillegg har hun avvist erotikken, noe som kan bety at den ikke kunne passere hennes forsvar. På meg ser det ut som om Kristina er ukomfortabel med Mustafas suksess, og derfor tar side med de karakterene som ser ned på ham. Andre steder er hun på hans side. Kanskje identifiserer hun seg med ham på grunn av at han kastet bort muligheter, noe hun kanskje tenker om seg selv (dette tolker jeg utfra gjentakelsene og hvor provosert hun virket). I så fall kritiserer hun muligens noe hun ikke vil vedkjenne seg selv. Disse motsigelsene tyder jeg som at tekstens materiale har bekledd en indre dialog, og ikke bare en statisk identitet. Kristinas draging mot katastrofe, eller mot noe man ikke kan få - som hun nevner mange ganger - kan være en slags aggressivitet, at hun ønsker å legge ting under seg, og ønsker å være i kontroll. Dette utspiller seg i hennes avsky for Mustafas dårlige kontroll av sjanser, ideen om at merittene symboliserer at de koloniserte reiser seg mot koloniherrne, og i hennes avsky for erotiske passasjer der kvinnene spiller en passiv og for henne underdanig rolle. Ultimat sett finnes dette også i hennes kontroll av teksten, når hun tilskriver den en spesifikk mening, og legger den under seg ved å ikke la seg imponere, men i stedet trekke paralleller til fenomener på enda høyere nivå, slik at teksten

relativt sett forholder seg lavere, med henne selv over, og i kontroll av både tekst og parallell. Det å identifisere og bli identifisert, og gjennom identifiseringen av objekter å bli identifisert slik hun selv ønsker, virker utfra materialet som karakteristisk for Kristina.

Ut fra det Helene sier, virker det som at hun, på store deler av teksten, ikke har respondert. På andre deler har hun respondert positivt. Alt i alt har hun ikke har kunnet syntetisere sitt eget identitetstema ut fra tekstens segmenter. Unntaket er opplevelsen av at teksten stiller spørsmål, og denne delen har tidvis vært engasjerende nok: ”Det er tidvis utfordrende å lese det fordi at det stiller mye spørsmål tilbake om ‘hva tenkte du om dette, hvordan reagerer du på dette’” (Om opplevelsen). I motsetning til de to andre norske informantene, har ikke Helene forstått det som om det ligger en uopplagt årsak bak drapet på Jean, slik som dragning mot katastrofe og meningssøken, men hun vil i stedet tolke det i en enklere forstand, som et bevis på styrke og kontroll utløst av Jeans avvisning og terging. Jeg tyder det som at Helene mangler den typen indre konflikter som ville gjort det mulig å forstå handlingene ut fra karakterenes (projiserte) innsider.

Jeg lurer på om disse forskjellene i tolkninger kan ha å gjøre med tidlig barndom slik som at alle informantene bortsett fra Eirill og Kristina kommer fra intakte kjernefamilier med foreldre som er både biologiske og egentlige foreldre. Eirill, som er skilsmissebarn og Kristina, som er adoptivbarn, har muligens allerede tidlig i livet erfart ulike grader av fremmedgjøring og manglende tilknytning, og på grunn av dette utviklet andre tendenser innen forsvar og tilpasning. I følge Holland tilnærmer man seg litteratur på samme måte som andre fenomener i verden. Det kommer derfor ikke som en overraskelse når Kristina sier hun er opptatt av maktforhold, realiserer seg i politikk og kritiske kommentarer på styresett, og identifiserer maktforhold i romanen, slik som at det er Jean som har makten i forholdet, og den stadige tendensen til å ta kontroll, både indirekte mellom intratekstuelle karakterer, direkte som lesende subjekt over objektet teksten, og direkte, gjennom kontroll av min oppfattelse av hennes identitet innenfor de betingelser hun selv ønsket. Andre særpreg er diskutert i konkretiseringskapittelet.

Thuraya demonstrerer en sterk kulturell identitet, og kjærlighet til landet. Dette røpes av hennes tolkning, som for en stor del dreier rundt dette senteret. Det andre tyngdepunktet hennes, avvisning, viser hennes forståelse av sudanske menn som styrt av en selvforståelse

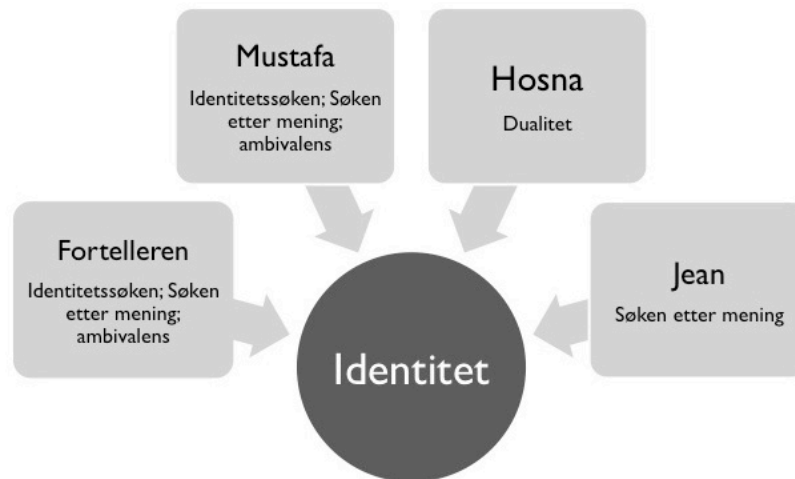
som overlegen enhver kvinne, og som at de vil hevde seg selv gjennom deres undertrykkelse, noe som kan vise hvor undertrykket hun føler seg.

Hvordan Ikhlas har syntetisert sin identitet ut av teksten har jeg allerede analysert dypere med referanser til hennes konkretisering, men jeg kan kort oppsummere at hennes konkretisering sentrerer seg om det å kunne eller våge å velge. Hun uttrykker at dette er noe som i stor grad angår henne, og jeg tolker det derfor som en variasjon over hennes identitetstema, som derfor har gjort det nærliggende for henne å tolke boken dit hen. Ikhlas' intersubjektive samhandling med teksten, og måten hun syntetiserer sin stil på og sammensmelter faktisitet og ønske, kan beskrives støttet av noen av Jauss' termer. Lavere form for katarsisk interaksjon kan blant annet si at leseren bruker "helten" til å se selvmedlidende inn i seg selv (Naper, 2007, ss. 55-56). Høyere form for beundrende interaksjon er når man beundrer en forbilledlig helt (Naper, 2007, s. 55). Høyere forms sympatiserende interaksjon er når man relaterer seg til en "sympatisk hverdagshelt" gjennom innlevelse og refleksjon, og utfordres til å ta stilling til karakterens valg i et problematisert prosjekt, og konsekvensene av disse (Naper, 2007, s. 54).³⁴ Ikhlas har møtt hovedkarakterene med en blandet og dynamisk identifikasjon og interaksjon: Det som ligger nærmest en lavere forms katarsisk interaksjon med fortelleren (selvmedlidenhet) har interagert med høyere forms beundrende interaksjon med Mustafa, som forbilledlig, og skapt en høyere forms sympatiserende interaksjon (hun kjenner igjen seg selv og tar stilling) med syntesen av de to karakterene.

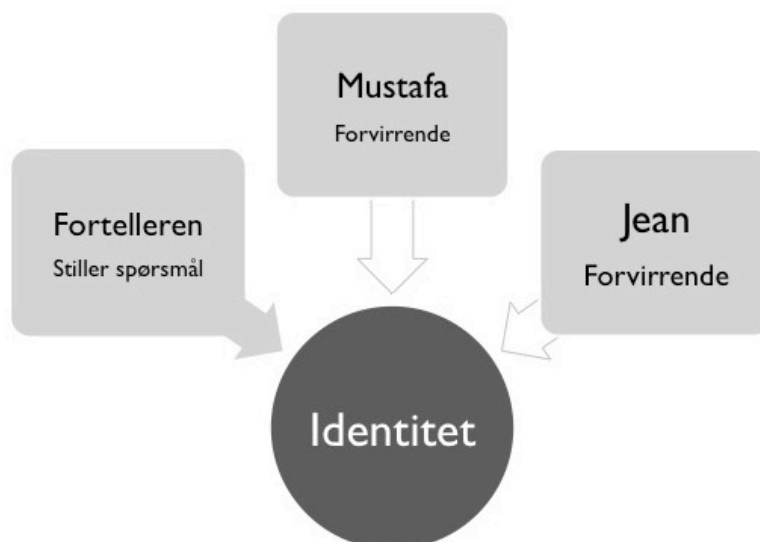
Tahani viser seg gjennom sin respons som den forskeren hun er. Dette må nødvendigvis være en variasjon over hennes identitetstema som har tilkommet under studiene og arbeidet som forsker. Hun har også et sterkt fokus på vi-de andre dikotomien, noe som viser at hun er sensitiv for slike indikasjoner. Denne dikotomien, som hun her ser i flere forhold, blant annet mellom kulturer og mellom stammer, kan ha årsak i hennes sårbarhet for kvinneundertrykkelse og segregering, og være en kamuflert versjon av dette. Elementer relatert til dette har vært gjennomgått i detalj i underkapittelet om hennes konkretisering. Selv om Tahani kjenner seg igjen i diskrimineringen og bekler sin identitet med det relaterte

³⁴ Karakterene er ikke så ensartede som Jauss' kategorier fordrer. Interaksjonsmodene er heller ikke så stratifiserbare, ettersom interaksjonen ofte er blandet, karakterene blandede og leserne minst like blandede, og de identifiserer seg og interagerer med handling og tematikk så vel som med karakterer og egenskaper ved karakterer. Det kan fungere for noen typer litteratur (for eksempel formellitteratur eller klassiske tragedier og komedier), men ikke nødvendigvis på moderne, høylitterære tekster.

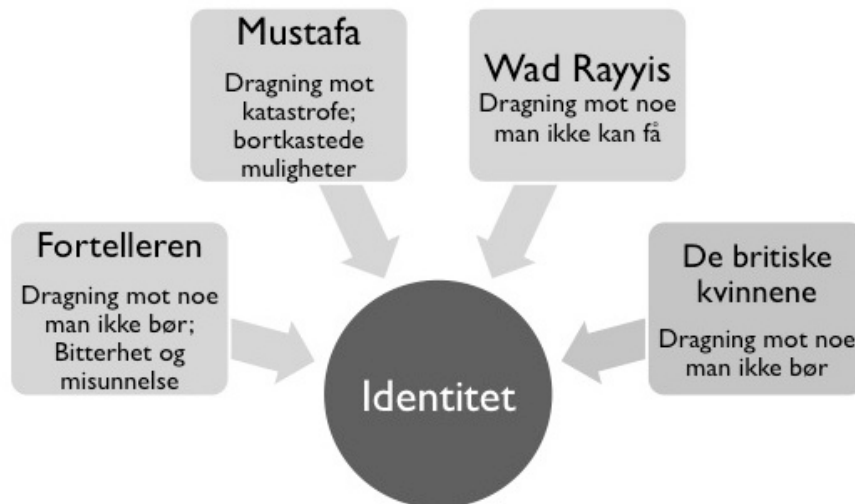
tekstmaterialet, må empatien også sees i et kulturelt lys. Det å synes synd på en mann, er i følge arabisk og spesielt sudansk kultur en fornærmelse. Jeg tolker det derfor som at Tahani har søkt å nedverdige Mustafa, muligens på grunn av måten han behandler kvinner på, og hvordan han tenker på dem som "bytter". Både empatiseringen basert i en liknende kontekst, og nedverdigen basert i en kamp reist mot menn, gjenspeiler Tahanis identitet.

Figur 8: Eirils syntetisering av identitetstema

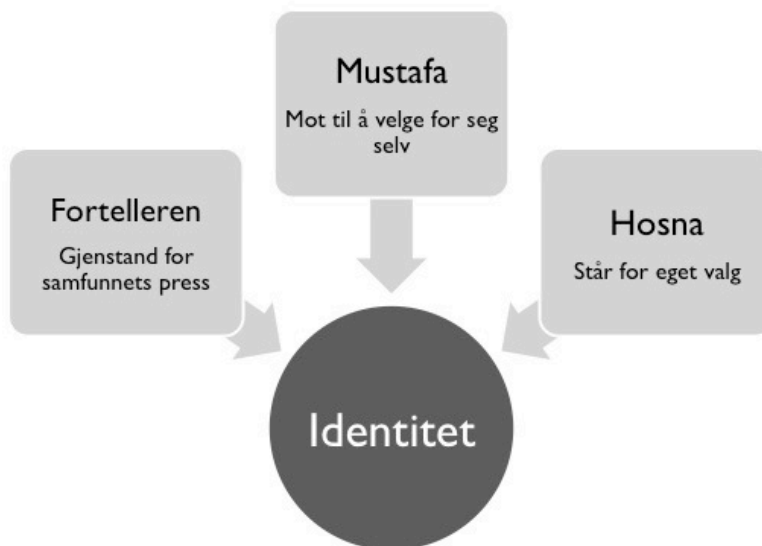
Figur 9: Helenes forsøk på syntetisering av identitetstema

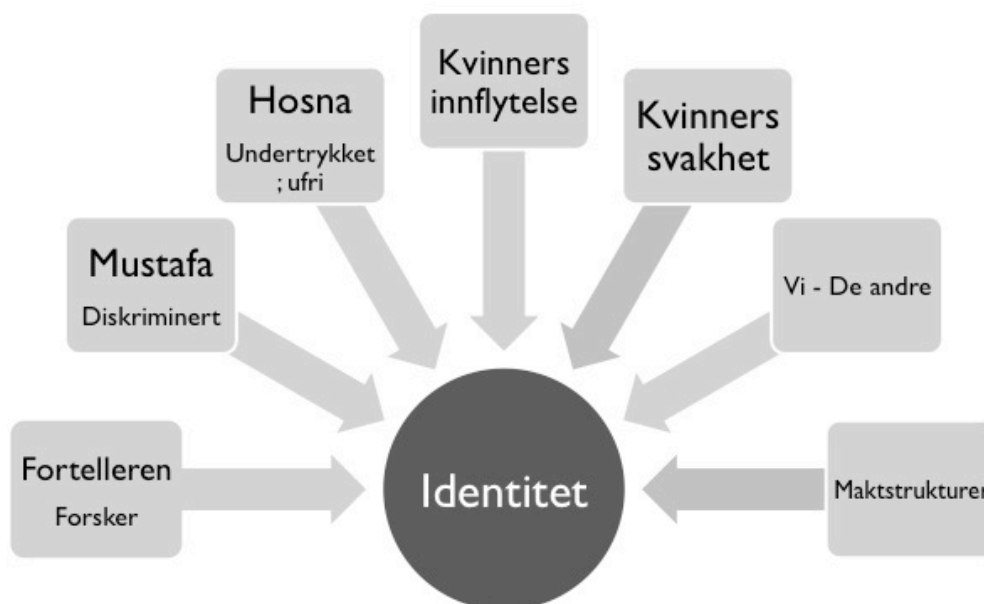
Figur 10: Kristinas syntetisering av identitetstema

Figur 11: Thurayas syntetisering av identitetstema

Figur 12: Ikhlas' syntetisering av identitetstema

Figur 13: Tahanis syntetisering av identitetstema

Man er alltid i en variasjon over sitt identitetstema. Variasjonene inkluderer aktiviteter, temporære påvirkninger og interesser. Enten det er en forandringsfase, en periode med interesse for et spesielt tema, eller en periode med refleksjon, så vil det kunne virke inn på tolkningen, slik jeg her har vist. Jeg skal imidlertid ikke gå lengre inn i disse analysene, da dette ville kreve et bredere materiale.

3.13. Identifikasjon og respons

Empirien kan tyde på at identifikasjon kan gi en inngang til litteraturen, men det kan samtidig innsnevre meningspotensialet, slik at det blir én gjennomgående mening, men ikke mange meninger. Selv om Tahani identifiserer seg med fortelleren når hun forstår ham som en som forsker, så er ikke dette en stor nok del til å kunne gi en enhetlig tolkning. Hun har dessuten tilnærmet seg romanen som forsker, noe som har gjort at hun har tendert mot å avdekke alle fenomener hun observerer på en uttømmende måte. De tre som hadde størst identifikasjon var Ikhlas, Eirill og Kristina, og de har alle veldig grundige, enhetlige tolkninger med én sentral betydning. En forklaring kan være at leserne med enhetlig tolkning har vært i en omfattende variasjon, og at det har vært mulig for dem å syntetisere disse identitetstemavariasjonene ut fra de største elementene i teksten (de to hovedpersonene), mens Tahani har måttet trekke på flere elementer for å gjenskape egen identitet og tilfredsstillende både lavere og høyere ego-funksjoner.

Det har vist seg at både sørlige og nordlige lesere har forstått linjene i narrativet omtrent likt. Det de har deviert innen, er forståelsen av motiver, og det er ikke overraskende, siden man i teksten finner negativiteter (det som for et globalt tolkningsamfunn er negativiteter). Det at det finnes negativiteter bringer teksten nærmere informantene, for de må projisere inn sine fantasier, så fremt det er mulig, og betrakter da karakterene fra innsiden med noe som for dem er signifikant.

Thuraya har identifisert seg relativt sterkt med Hosna, noe som vises gjennom hennes fullendte forståelse av hennes følelser. Allikevel har hun ikke vist en ensidig monofokusert tolkning av boken. Dette tror jeg kan ha årsak i at Hosnas del av teksten er begrenset, slik at store deler av boken er lest med innsikt, men uten identifikasjon, og at resultatet altså er flere fokus. Både Eirill, Ikhlas og Kristina har følt sterk identifikasjon med de to

hovedkarakterene, noe som har gitt dem et monofokus på hele teksten³⁵. Selv om Kristina, kanskje på grunn av at hun er observant og kanskje har lest seg opp noe i tillegg, har berørt andre deler av tematikken, har dette vært av svært lite omfang sammenliknet med fokuset på de egenskapene hun identifiserer seg med. Tahani har hatt like sterk identifikasjon med to aspekter: kvinners innflytelse, og frihet versus stabilitet. Hun har i tillegg funnet representasjoner av sin politiske identitet i flere av tekstens elementer, og det virker som om teksten har tilfredsstilt hennes høyere egofunksjoner.

Kristina har lyktes i å assimilere karakterene inn i kategorien “draging mot noe man ikke kan få”, Eirill har assimilert karakterene inn i kategorien “dobbel identitet” og meningssøken, Helene har gjort forsøk på å assimilere Mustafa inn i eksisterende kategorier, men har ikke fått ham til å passe inn, hun har heller ikke akkomodert, og det virker som om udefinerbarheten er ukomfortabel.

Det er stor variasjon i hvordan de karakterene som har blitt gjenstand for identifikasjon oppfattes. Det er generelt mindre variasjon mellom oppfattelsen av bikarakterer som ikke har blitt gjenstand for identifikasjon. Dette funnet antyder at informantene har lagt mer av seg selv inn i de karakterene de har forstått fra innsiden, at det er nettopp projiseringen av identiteten som skaper interaksjonen, og at dette er mulig ved de karakterene som har mye tomrom, og negativiteter i seg. Wad Rayyis og Bint Majzoub er tydeligere beskrevet, med krysskulturelle koder, og dette kan være en grunn til at de blir forstått på en likere måte mellom informantene, og at de har vært forståelige selv uten identifikasjon.

Kristina sier hun identifiserer seg med Mustafa, men hun tillegger de andre karakterene den kvaliteten hun har identifisert seg med. Det vil si at hun enten identifiserer seg med alle fra begynnelsen av, eller at hun har begynt med én identifikasjon og at konkretiseringen av negativiteten så har “spredt seg” til de andre karakterene gjennom ønsket om enhet.

Eirill har gjort noe tilsvarende. Hun har identifisert en ambivalens i de to hovedpersonene, og spredt dette videre til Jean, mens avarten “dualitet” er videreført til Hosna. Med de andre karakterene var det ikke leksikalsk mulig å identifisere seg (tekstmaterialet hadde ikke riktige

³⁵ Dette kan ha vært mulig ved at de søkte å utvide en betydning slik at den dekket hele teksten, og underbevisst valgte de nærmeste betydningene av de mange potensielle betydningene, og konstruerte avarter av den opprinnelige betydningen sin så fremt det var mulig innenfor de leksikalske og billedlige rammene.

potensielle betydninger fordi ordene ikke inneholdt leksikalske betydninger som passet med henne.) Kristina og Eirill er på mange måter ytterpunkter når det gjelder tolkning, men de har likevel en liknende måte å lese denne boken på.

Helene har manglet den inngangsporten identifikasjon er. Det har vært vanskelig for henne å identifisere seg med hovedkarakterene fordi hun ikke finner kontaktpunkter mellom egen personlighet og de potensielle betydningene i tekstmaterialet om karakteren Mustafa; og selv om fortelleren deler hennes evne til å stille spørsmål (noe hun beundrer), så skiller han seg fra henne ved at han forblir passiv, noe som gjør ham til en “dårligere” versjon av henne selv. Samfunnet som beskrives og konflikten han står i, er videre så fjerne fra hennes egen situasjon at en identifikasjon basert på situasjon blir uaktuelt. Mustafa og Jean har blitt forvirrende og vage, ikke fordi teksten har sagt mindre til henne eller fordi det har vært mindre tekst, men fordi den ikke har tegnet leksikalske skisser som det har vært mulig for henne å fargelegge og gjøre levende med materiale fra eget identitetstema. Hun retter oppmerksomheten mot diskusjonen av sakene som kommer opp, og lar seg provosere, men uten identifikasjon blir leseropplevelsen ukomplett. Hun har nesten utelukkende respondert på potensielle politiske budskap, men sakene berørte ikke hennes identitet i stor nok grad til å skape en større respons.

Jeg tyder det som at denne teksten krever av den implisitte leseren en indre dissonans, for eksempel identitets- eller kulturkonflikt, eller konflikt mellom holdninger og atferd, hvis en leser skal kunne realisere potensialet til identifikasjon.

3.14. Avsluttende tanker rundt responsene

Hva man persiperer avhenger av koder og disposisjoner / egenskaper. Det at informantene har fokusert på ulike ting, kan generelt ha årsak i en kombinasjon av hva de har kunnskap om, hva som er viktig for dem, og hva som for tiden er relevant³⁶. Faktorer som vilkårlig minne kan også ha spilt inn, samt hukommelse og hvor godt de husker, og den vilkårlige registreringen må ha snevret inn fokuset, og lagt et smalere grunnlag for tolkning og

³⁶ Selv om teksten leder leseren under lesningen, så vil det man tar med seg videre mens man leser og som man husker i ettertid og retroaktivt tolker, være sterkt beroende på hva som er viktig for en, og en rekke andre grunner som konsentrasjon og språk (morsmål og ordforråd påvirker hvordan man tenker).

formingen til en enhet³⁷, og det at boken var ferdiglest og personlig mindre signifikante deler naturlig nok var glemt, kan ha bidratt til å gjøre tolkningene mer enhetlige.

Tomrommene i “Trekket mot nord” har blitt årsak til fremdrift på grunn av at leserne har søkt etter en slags enhet, sammenheng og rasjonalitet. Ved negasjoner søkte de et kompromiss mellom fremmede og vante meninger, og ved negativitet forsøkte de å forstå de bakenforliggende årsakene.

På grunn av at de tenderte mot å søke en helhet i sin tolkning av teksten, fylte de tomrommene med mentalt materiale, og bygget slik en mer eller mindre enhetlig representasjon av teksten³⁸. Samtidig tror jeg at det at flere av informantene har funnet en *todelt* enhet, kan ha årsak i at teksten har to hovedpersoner og potensialet til å representere lesernes dualitet - den særmenneskelige todelingen i et "jeg" og et "meg" i konstant dialog, eller den spenningsfylte inndelingen i hva man er og hva man vil være.

Min analyse av empirien kan bare føre et stykke på vei, for de drøftede konkretiseringene kan være preget av utallige andre faktorer og i varierende grad ha vært situasjonistiske.

³⁷ Det som er i hukommelsen har kommet dit enten fordi det er viktig for dem - eller det *blir* potensielt viktig fordi det vilkårlig har blitt registrert i hukommelsen.

³⁸ og gjorde den kanskje med dette til noe de kunne føle et personlig eierskap til.

4. KONKLUSJONER

I denne masteroppgaven har jeg gitt et kort overblikk over resepsjoner av “Trekket mot nord” av Tayeb Salih, og relatert romanen til postkolonialismen. Jeg har gitt en innføring i relevant forskning, og en presentasjon av et teoretisk apparat – en syntese av Hollands og Isters teorier med noen tilpasninger, forklart implikasjonene ved innsikten om symbolsk interaksjonisme, og, i tråd med hermeneutikken, avklart mitt eget subjekt. Videre har jeg presentert resultatene fra intervjuene med de seks informantene, analysert og drøftet resultatene i relasjon til hverandre, til kultur, til politikk, og til identitet, samt belyst flere aspekter av min empiri med teorisynthesen som vokste gjennom analysens anvendelse av blant annet kognitiv dissonansteori. Studien har vist hvordan ulike faktorer som kultur, politikk, identitet og erfaringer viser seg i utvalgets unike konkretiseringer av og responser på tekstens potensielle betydninger. Mens Eirill ser tematikken rundt en søken etter mening, ser Helene kvinneundertrykkelsen, Kristina en draging mot noe man ikke burde, Thuraya familiebånd og tilhørighet, Ikhlās motet til å velge, og Tahani kvinners innflytelse og diskriminering.

Funnene antyder at informantgruppens kollektivistiske og individualistiske kulturer har blitt gjenspeilet i deres konkretiseringer av negativiteter, jamfør det kollektivistiske perspektivet på Mustafa som selvisk versus den individualistiske forståelsen av søken etter en mening eller tiltrekking mot katastrofe.

Jeg har vist at det at de sudanske informantene har referanser til mye av det i fortellingen som omhandler Sudan og sudansk kultur, slik jeg tolker det, har gjort det mindre nødvendig å fordoble. De norske informantenes mangel på referanser har resultert i aktualisering av andre potensielle meninger, med friere bruk av personlig repertoar og erfaringsverden.

Empirien kan også muligens foreslå at de informantene som mangler referanser til opprinnelig situasjon (utgivelseskonteksten) og beskrevne situasjoner har trukket inn egen situasjon i lesingen i større grad enn de som har disse referansene. Det virker også som om mangelen på referanser til den opprinnelige situasjonen blant noen av leserne, har gjort at disse muligens har trukket på flere av tolkningssamfunnene sine, eller også tolkningssamfunn som relaterer seg til deres personlige situasjonsforståelse.

En del av empirien kan antyde at noen av informantene har lest på en faktiv måte og forvrent mer i tråd med egen diskurs og eget / egne tolkningssamfunn, mens andre har lest mer fiktivt og uten de samme diskursive forforståelsene.

Alle de sudanske informantene har angitt ulike motiver som de knytter til kjønn, mens to av mine norske informanter velger tolkninger som ikke impliserer kjønnsforskjeller. De sudanske har forstått mannlige karakterers atferd som reaksjon mot avvisning, men Kristina og Eirill konkretiserer med de mer kjønnsnøytrale ”spenningsdrevet forhold”, ”dragning mot noe man ikke kan få”, ”ambivalens”, ”meningssøken”, og ”trykke på hverandres knapper”. En grunn til den sudanske homogeniteten kan være at kjønnssegregeringen de har gjennomgått - og gjennomgår - i samfunnet har stimulert til stereotype oppfattelser av det motsatte kjønn.

Jeg har påvist at individuelle forskjeller kan være større enn kulturelle forskjeller i mitt utvalg, men påpekt at dette kan speile hvert samfunns sett av karakteristiske identitetssegmenter. Alle responsene er kulturelle, men det finnes andre slags situasjoner i Norge enn i Sudan, og jeg har altså funnet et knippe sudanske individuelle og et knippe norske individuelle responser. For eksempel har jeg vist at Eirill og Kristinas tolkninger representerer to reaksjoner på samme virkelighet: Meningssøken (Eirill) og katastrofetenkning (Kristina). Dette er “norske typer tolkninger” fordi de springer ut av en ensomhet og meningsløshet som følger av samfunnsfragmentering og individualisme. Ikhlās’ tolking er, på tilsvarende vis, en “sudansk type tolkning”, fordi hennes situasjon - mangel på styring over eget liv - er vanlig i hennes samfunn.

Slik jeg har tolket resultatene, ser det ut som at informantenes tilnærming til politikk gjenspeiles i konkretiseringene. Eirills humane og strukturelle syn manifesteres som en forståelsesfull respons på karakterene, og at hun angir deterministiske forklaringer; Helenes likeverdssyn opptrer som en reaksjon mot holdningsstridige segmenter og sidetaking med en karakter som har et likere syn; Kristinas analytiske tilnærming er forlenget fra tolkning av nyheter og internasjonal politikk, inn i lesingen av denne fiktive teksten; Ikhlās’ kamp for frihet er manifestert gjennom dyp identifikasjon; Thuraya, med sin sosiale aktivisme, har funnet beskrivelser av samfunnet aktuelle; og Tahanis fokus på kvinners rettigheter er blant annet representert ved at kvinners innflytelse er et gjennomgangstema i hennes konkretisering. Jeg har videre påpekt at menneskesyn ligger implisitt i tolkningene til mine

informanter. Informanter fra begge kulturene impliserer at supersystemer determinerer individers atferd, mens andre - også representert i begge gruppene - demonstrerer et voluntaristisk menneskesyn. Synene virket uavhengige av om de fokuserte på individ- eller strukturnivå i sin respons.

Gjennom analysen har jeg abstrahert til et høyere nivå, og tolket det slik at det finnes et forhold mellom informantenes tilnærming til politikk og deres lesing, og at fellesnevneren er innstillingen til verden, men katalysert av den politiske aktiviteten. Jeg har tolket min empiri dit hen at politikken ligger i de sudanskes identitetskjerne, mens det ligger som en selvaktualiserende variasjon hos de norske, noe som plasserer den sterkeste politiske delen av responsen i de sudanske lesernes i persepsjon og resepsjon, og i de norske lesernes kognisjon og tolkning.

Videre har jeg vist til flere tilfeller av at informantene, slik jeg har tolket det, har forsvart seg mot endring av holdninger ved å fortrenge, fornekte eller omtolke holdningsstridige aspekter og tekstsegmenter, istedenfor å løse den kognitive dissonansen ved å forandre seg selv.

To av informantene har, i min tolkning, representert egen indre konflikt ved de to hovedkarakterene: Kristina har fått dem til å personifisere en indre dialog, og Ikhlas har anvendt dem som mental transport fra faktisitet til ønske.

Resultatene kan også, slik jeg forstår det, tyde på at de informantene som demonstrerte én gjennomgående, sentral eller total mening, hadde rekonstruert egen identitet ved bruk ett stort element av tekstmaterialet, mens de informantene som viste til flere betydninger hadde måttet anvende en kombinasjon av elementer.

4.1.Forslag til videre forskning

Med tanke på overførbarhet, er det viktig å understreke at de resultatene jeg har fått ikke nødvendigvis kan sies å være representative for kulturene og ikke engang for informantene, siden disse kan lese på andre måter i andre kontekster. Det vil kreves flere studier med liknende design for å kunne se i hvilken grad de samme tendensene dukker opp. Dette er derfor mitt første forslag til videre forskning.

På grunn av at en studie basert på intervjuer av et lite utvalg av natur ikke kan generaliseres, vil det være fruktbart med en større kvantitativ undersøkelse som kan fortelle mer om

forskjellene mellom sudansk og norsk tolkning, og finne generelle trender som setter mine, og andre kvalitative studiers, funn i perspektiv.

En viktig ting med teoretisering, er, i følge Iser (i (Gaither, 1997, s. 32)) at man skaper nye begreper som muliggjør intersubjektiv mening. Derfor kunne det vært interessant å lære en gruppe informanter Isers, Hollands eller en annen teoretikers begreper, utprøve terminologien for intersubjektiv meningsdannelse i fokusgrupper, og forsøke å bringe ubevisste tanker frem i bevisstheten. Slik kan man undersøke om deltakerne vil forstå sin egen og hverandres tolkninger bedre.

En annen ting som kunne være interessant, er å forske på selve lesingen - prosessen og dynamikken - underveis, herunder fremmedgjøring, resepsjon, konkretisering, respons, retroaktivitet og forventninger side for side. Det vil da bli nødvendig med for eksempel flere omganger intervjuer, logging ved leserne, eller at forsker og informant leser sammen.

Andre kulturelle, politiske og individuelle resepsjoner og tolkninger kan analyseres kvalitativt og kvantitativt – det blir aldri for mye forskning på dette feltet.

Forskning på leserrespons og implikasjonene for psykologi og terapi, gitt kodene man avdekker, kan være interessant å utforske.

Sist, men ikke minst, vil det være interessant å se en tilsvarende studie ved en sudansk forsker, eller en forsker av annen nasjonalitet, siden mitt personlige utgangspunkt er norsk.

4.2.Passordet

Jeg vil avslutte med å komme tilbake til begynnelsen: tre nordlige og tre sørlige lesere. Avhandlingens tittel reflekterer likheten mellom forskning og passord. Både kulturelle koder og passord har to sider: For dem som eier domenet, enten det er tilhørighet til en kultur, eller et beskyttet webområde, er det en krypteringsteknikk som stenger andre ute og gir tilgang innad; for utenforstående, er det en inngangsnøkkel til noe ukjent. Mine informanter er “innvidde” i to ulike kulturer, og betrakter teksten som passord til den andre kulturen. Begreper er koder som muliggjør før utenkte tanker. Enhver undersøkelse handler om å få et passord, knekke koden, til viten, og lesing er et passord til lærdom og innsikt. Jeg har fått et lite innblikk i mulige kulturelle, politiske og individuelle responser på én og samme tekst gjennom passordet 3_i_Nord_&_3_i_Sør.

5. KILDEHENVISNINGER

Al-Halool, M. (2008, January 1). The nature of the uncanny in Season of Migration to the North. The Free Library.

Al-Shaykh, H. (u.d.). Intervju med Hanan al-Shaykh om Trekket mot nord. (S. Vik, Intervjuer) Oslo: Tanum Bokklubb.

Bohn-Gettler, C. M., & Rapp, D. N. (2011). Depending on My Mood: Mood-Driven Influences on Text Comprehension. *Journal of Educational Psychology*, 103 (3), 562-577.

Bressler, C. E. (2007). *Literary Criticism - An Introduction to Theory and Practice* (4. utg.). New Jersey: Pearson Education, Inc.

Evang, A. (2003). *Utvikling, personlighet og borderline* (4. utg.). Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

Ewen, R. B. (2010). *An Introduction to Theories of Personality* (7. utg.). New York: Psychology Press - Taylor and Francis Group, LLC.

Fish, S. E. ([1980] 2006). Is there a text in this class? *Communication theories: Critical concepts in media and cultural studies*, ss. 144-156.

Foddy, W. (1993). *Constructing questions for interviews and questionnaires: theory and practice in social research*. Cambridge / New York / Melbourne: Cambridge university press.

Gadamer, H.-G. (2003). *Forståelsens filosofi - Utvalgte hermeneutiske skrifter* (Norsk. utg.). (H. Jordheim, Overs.) Oslo: Cappelen Akademisk Forlag - J. W. Cappelens forlag a.s.

Gaither, L. L. (1997). *To receive a text - literary reception theory as a key to ecumenical reception*. New York: Peter Lang Publishing, Inc.

Graesser, A. C., & D'Mello, S. (2012). Moment-to-Moment Emotions during Reading. *Reading Teacher*, 66 (3), 238-242.

Harris, M. (1999). *Theories of culture in postmodern times*. Walnut Creek, CA: AltaMira Press.

- Harss, M. (2007). *Season of Migration to the North* (Review).
- Holland, N. N. (1975). *5 Readers Reading*. New Haven and London: Yale University Press.
- Holland, N. N. (1992). *The Critical I*. New York: Columbia University Press.
- Iser, W. (1998). *Stepping forward - Essays, lectures and interviews*. Kidderminster: Crescent Moon Publishing.
- Iser, W. (1978). *The Act of Reading - A Theory of Aesthetic Response*. Baltimore and London: The John Hopkins University Press.
- Iser, W. (1978). *The Implied Reader - Patterns of communication in prose fiction from Bunyan to Beckett*. Baltimore and London: The John Hopkins University Press.
- Izuma, K., Matsumoto, M., Murayama, K., Samejima, K., Sadato, N., & Matsumoto, K. (2010). Neural correlates of cognitive dissonance and choice-induced preference change. (E. E. Smith, Red.) *PNAS*, *107* (51).
- Jacobsen, L. B., Kjerkegaard, S., Kraglund, R. A., Nielsen, H. S., Reestorf, C. M., & Stage, C. (2013). *Fiktionalitet* (1. utg.). Fredriksberg: Samfundslitteratur.
- Knobloch-Westerwick, S., & Meng, J. (2009, 3 16). Looking the Other Way : Selective Exposure to Attitude-Consistent and Counterattitudinal Political Information. *Communication Research*, *36* (426), ss. 426-448.
- Miall, D. S., & Kuiken, D. (1995). Aspects of Literary Response: A New Questionnaire. *Research in the Teaching of English*, *29*, 37-58.
- Naper, C. (2007). *Kvinner, lesning og fascinasjon*. Oslo: Pax.
- Nikolajeva, M. (2012). Reading Other People's Minds through Word and Image. *Children's Literature in Education*, *43* (3), 273-291.
- Rasmussen, C. H., & Jochumsen, H. (2008). Ej blot til oplysning. Biblioteket i oplevelsessamfundet. I J. Andersen, H. Jochumsen, & C. H. Rasmussen, *At forstå biblioteket - En introduktion til teoretiske perspektiver* (ss. 159-187). København: Danmarks Biblioteksforening.

Rudi, H. S. (2010). Jeg mislikte at jeg liksom ikke fant fasiten... - En undersøkelse av ungdoms forståelse av to samtidsnoveller og hvordan litteraturredidaktiske arbeidsmåter kan påvirke deres forståelse. Høgskolen i Hedmark (eksamenssted).

Salih, T. ([1966] 1969). *Season of Migration to the North*. (D. Johnson-Davies, Overs.) Harlow: Heinemann.

Salih, T. ([1966] 2003). *Trekket mot nord* (Norsk utgave. utg.). (A. Aarbakken, Overs.) Oslo: Gyldendal.

Shane, E. (2006). Girls, their fathers, and their mothers: Patterned links to ambition and prohibition in women. *International Forum of Psychoanalysis* , 99-108.

Steffensen, M. S., Joag-Dev, C., & Anderson, R. C. (1979). A cross-cultural perspective on reading-comprehension. *Reading Research Quarterly* , 15 (1), 10-29.

6. VEDLEGG

6.1. Infobrev med samtykkeerklæring

Dato: 1. juli 2012

Forespørsel om å delta som informant i forbindelse med en masteroppgave

Jeg er masterstudent i bibliotek- og informasjonsvitenskap ved Høgskolen i Oslo og Akershus, og arbeider nå med min masteravhandling som skal innleveres i begynnelsen av desember 2012. Masteroppgaven min handler om politisk engasjerte kvinner og lesing. Jeg undersøker sammenhengen mellom bakgrunn og lesemaater.

For å komme dypere inn i denne problemstillingen, ønsker jeg å intervju 4 informanter om deres bakgrunn, og deres lesemaate og tolkning av en bestemt roman. Jeg vil komme til å portrettere disse personene, og tegne et bilde av dem som lesere. Under intervjuene, vil jeg bruke båndopptaker. Tid og sted må vi sammen bli enige om. I tillegg vil noe datainnsamling gjøres gjennom email.

Under arbeidet med avhandlingen vil, foruten meg selv, min veileder, førsteamanuensis Cecilie Naper ved Høgskolen i Oslo og Akershus, ha tilgang til innsamlede data om dere. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt. Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Det er selvfølgelig frivillig å delta. Hvis du ønsker å delta er det fint om du signerer dette brevet og oversender / leverer meg det ved leilighet.

Jeg kan komme til å spørre dere om blant annet bakgrunn, personlighet, aktiviteter, mediebruk, meninger, samt om din lesing av boken. Den informasjonen du velger å dele med meg, og annen informasjon du godkjenner, vil fremkomme i endelig avhandling. Oppgaven vil ikke innleveres til Høgskolen i Oslo og Akershus før den har vært deg og hver av de andre informantene til gjennomlesing og godkjenning.

All innsamlet data vil slettes så snart oppgaven er innlevert, og senest innen utgangen av august av 2013. Selve masteroppgaven vil lagres i arkivet til Høgskolen i Oslo og Akershus.

Mens undersøkelsen pågår, kan du når som helst trekke deg uten å oppgi noen grunn. Hvis du trekker deg, vil opplysningene om deg anonymiseres, slik at ingen kan gjenkjenne deg i oppgaven.

Hvis du lurer på noe kan du kontakte meg på mobil: xxx xx xxx, eller per email: xx@stud.hioa.no eller xx@yahoo.com

Du kan også kontakte min veileder Cecilie Naper på tlf.: 22 45 xx xx, eller per email: xx.xx@hioa.no

Med vennlig hilsen

Solveig Soliville Kaktus

(Adresse)

(Mobil)

(Tlf. arbeid)

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt skriftlig informasjon og er villig til å delta i studien.

Signatur Telefonnummer

6.2.Intervjuguide – Norsk

Person

1. Kan du beskrive deg selv som person, og fortelle litt om din bakgrunn?
2. Hva er dine interesser?
3. Hvordan forløper en vanlig uke i ditt liv nå for tiden (aktiviteter, tidsbruk)?
4. Hvordan er din sinnstemning for tiden?
5. Hva er dine fremtidsplaner og håp?

Opplevelse

6. Hvordan opplevde du boken?
7. Hva synes du om boken, hvor god / dårlig var den, og hvorfor?
8. Hva slags følelser vekket denne boken i deg?
9. Syns du boken fikk deg til å reflektere over noe? Fortell

Fortolkning

10. Hva handler "Trekket mot nord" om?
11. Gi meg et sammendrag av boken.
12. Hvordan tolker du boken (budskap, symbolikk)?
13. Hva tror du Mustafa Said følte for Hosna?
14. Hva tenker du om forholdet mellom fortelleren og Mustafa Said?
15. Hvorfor tror du Mustafa Said dreper Jean?
16. Hva skjer med fortelleren på de siste sidene?

Interaksjon

17. Hva føler du om de ulike personene i boken, og deres motiv?
 - a. Fortelleren

- b. Mustafa Said (han som dro til Europa og hadde erfaringer med kvinner der, og som fortelleren forteller om)
 - c. Jean (Mustafa Saims europeiske kone, som han dreper)
 - d. Hosna (Mustafa Saims sudanske kone)
 - e. Wad Rayyis (han som tvinger seg på å gifte seg med Hosna)
 - f. Bint Majzoub (hun som snakker og tuller med mennene, og forteller fortelleren hva som skjedde med Hosna og Wad Rayyis)
18. Mens du leste boken, eventuelt etterpå, var det noen personer i den du sympatiserte med, identifiserte deg med eller beundret?
19. Var det noen i boken du følte noe annet for, mens du leste, eventuelt etterpå?

Lesing

20. Kan du nevne noen bøker som har gjort spesielt inntrykk på deg?
21. Hva slags litteratur pleier du å lese, og hvor mange bøker vil du anslå at du leser i løpet av et år?
22. Hvor omfattende er din kultur- og mediebruk ellers (TV, Sosiale media, Film, Kino, Nyheter, Teater, Museum / Galleri, Konsert, Internett)?

Politikk

23. Beskriv ditt politiske grunnsyn og dine meninger, og fortell om hvilke / hva slags saker som engasjerer deg.
24. Hvordan gjør du deg opp meninger?
25. Hvilke midler bruker du for å få gjennom dine meninger?

Tilslutt

26. Er det noe du vil tilføye?
27. Hvordan opplevde du dette intervjuet?

6.3.Intervjuguide – Engelsk

Date: 1. Mars 2013

Interview about readers reading "Season of Migration to the North"

My research is about the effect, the aesthetics of reception, the response, and the interpretation of the novel among / of different readers who are engaged in politics. I have left it open to each reader how much they go into the depths of the book. Since the new handful of readers have all read the book before, correct me if I'm mistaken, it would be nice if you can include what you remember from your first impressions of and reactions to the book, as well as feel free to comment on what ever you want. And of course you may refrain from answering some of the questions if you feel so.

I have already interviewed a handful of readers. The interviews were conducted face to face and the readers had not previously been introduced to the questions. Therefore there is no need to "edit" your own answers to create a "perfect interpretation"... Simply get into the flow as if you were chatting with me :)

I appreciate your participation!

If you have any questions, please do not hesitate to contact me, or also you can feel free to contact my supervisor Cecilie Naper at: Phone: +47 22 45 xx xx, or by email: xx.xx@hioa.no.

Please note: By filling in and submitting these interview questions, you are agreeing to allow Solveig Soliville Kaktus to analyze your answers and publish the results in her masters thesis scheduled to be submitted by June 2013 and published the same year. All personal data such as name, city of residence and so on, will be anonymized, and the information will be treated confidentially. You also have the right to read the thesis (I can translate your parts) before it is submitted, and I will remove any parts as per your requirements.

Person

1. Please describe yourself as a person and tell me about your background.
2. What are your interests?
3. Tell me about a normal week in your life (activities, time spent on the different activities)?
4. How is your mood these days?

5. What are your plans and hopes for the future?

The experience of reading "Season of Migration to the North"

6. Describe your experience and thoughts of the novel.
7. What do you think about the book, how good / bad was it, and why?
8. What kind of feelings did the book bring up in you?
9. Do you think the book made you reflect about some issues? Tell me about this.

Interpretation

10. What is this book about / what does it mean to you?
11. Give me a summary of the novel.
12. How do you interpret the novel (messages, symbolism etc.)?
13. What do you think Mustafa Sa'eed felt towards Hosna?
14. What do you think about the relationship between the narrator and Mustafa Sa'eed?
15. What do you think about the reasons behind Mustafa's killing of Jean?
16. What happens with the narrator on the last pages?

Interaction

17. What do you feel about the different characters in the book and their motives?
 - a. The narrator
 - b. Mustafa Said
 - c. Jean
 - d. Hosna
 - e. Wad Rayyis
 - f. Bint Majzoub
18. While reading, optionally afterwards, did you sympathize with, identify with or admire any person(s) in the book?
19. Did you feel anything else for any person in the book while reading or afterwards?

Reading

20. Can you please mention some books that have left a special impression in you?

21. What kind of literature do you usually read, and how many books do you estimate that you read in a year?
22. How expansive is your consumption of other types of culture and media (TV, Social media, Movies, Cinema, News, Theatre, Museum / Galleries, Concerts, Internet)?

Politics

23. Please describe your political founding attitudes and your opinions, and tell about which / what kind of issues you are engaged with / interest you.
24. How do you make up your opinions?
25. Which means do you use to make your opinions make a difference?

Final questions

26. Would you like to add anything else?
27. What do you think about this interview?

Thank you very much!

Kindly regards

Solveig Soliville Kaktus

*Student at the masters programme in Library and Information Sciences, Oslo and Akershus
College of Applied Sciences*

(Adresse)

(Mobil)

(Tlf. arbeid)

6.4. Oppklaringsspørsmål – Engelsk

(Samme introduksjon og hilsen til alle, men med individuelle oppfølgingsspørsmål.)

Dear xxx

Thank you so much for your help. Many of your answers have already been of great use to my research. However I think I need more information under each question to be able to understand. There are some questions that you have answered very briefly (of course I have not stated that I am looking for longer answers). But as I read, I find that it is hard for me to interpret what you mean by certain wordings, and I have too much more data from the interviewees that I met face-to-face (naturally), creating an imbalance in the material. So, I would appreciate if you could help me by elaborating on some points as it will help me A LOT. You can even make examples of things in the book that might have been a reason for your interpretation, or you can simply write a little bit more. Below is a list of points, as a suggestion, and I would appreciate if you could add to other point as well.

Mind that I am not looking for a “correct” interpretation, just for what do you personally think about the book, the characters, the themes, the plot and so on, and your interpretation and reaction to it. My research is not to test what readers know, but just to see the differences between each personal reading.

Of course you have the right to not answer, and refrain from participating in this follow-up interview. But I will appreciate your help, as it will be of great significance for me.

I have cited some of your answers here, and added some clearing up questions. You are not bound by these, they are just a guide, and you can choose what you want to add or not add. I am just looking for some more data from you.

Any sentences that you add will help me!

Thanks a lot!

(Individuelle oppfølgingsspørsmål, spesifisert nedenfor)

Thank you very much!

Best regards,

Solveig Soliville Kaktus

Thuraya

Summary

-By summary, I meant that I wanted you to retell the story from your memory, I apologize that this maybe was expressed in a vague way...

What happens with / to the narrator on the last pages:

“His soul was saved”

-What do you mean? Can you elaborate more on this?

What you feel about the different characters and their motives

The narrator

“Improved version of M Sa’eed”

-In what sense do you think is he improved? What do you feel is / are his motive(s)?

Mustafa Said

“Self centered”

-Tell me more if you have more thoughts about this character, and his motives

Jean

“Rejection”

-Can you tell me more about this, if you have more thoughts about it?

Hosna

“Spirit and persistence”

-Can you explain more?

Bint Majzoub

“A woman as a woman should be, strong proud wise.”

-What do you mean by this?

Wad Rayyis

“Indulgence in life”

-Can you explain this to me?

Identification, sympathy, admiration

“Sympathised with Hosna “

-Why do you sympathise with her, any reason?

Tahani

Describe your experience and thoughts of the novel.

-Here, by “experience”, i meant how it was like for you to read it, I apologize that I did not formulate this in a clear manner.

Reflection

“Second the issue of identity and dichotomies of self and others”

-What do you put in the expression “dichotomies of self and others”, what do you mean by identity? and whose identity?

Summary

-By summary, I meant that I wanted you to retell the story from your memory, again I apologize that this was expressed in a vague way...

What you feel about the different characters and their motives

The narrator

“His motive was discovering Mustafa Sa’eed character and his past”

What do you feel his reason was for this motive?

Jean

“She was interested in an African man/ She was lost woman, self-centered with strong personality.”

-What do you mean by “lost woman”?

Wad Rayyis

“He was feeling of his manhood. He was <something apparently missing>”

-Can you explain more?

Identification, sympathy, admiration

<Sympathy with hosna. m. saeed and the kids>

-Why do you sympathize with them?

Other feelings for characters

“As well I felt sad for the fate of Mustafa Saeed.”

-What was his fate in your understanding, and what was sad about it to you?

Ikhlas

Reflection

“Yes, it makes me think of freedom.”

-Tell me more about this

What the book is about

“It always gives me a drive to change and act.”

-What do you feel is the major subject of the book? and why does it give you a drive?

What you feel about the different characters

The narrator

“ordinary and coward.”

-What do you mean by ordinary?

Hosna

“very stable, loving and strong woman”

-Can you explain more?

Bint Majzoub

“self-aware and liberated”

-Can you explain more what do you mean?

Wad Rayyis

“another version of Mustafa”

-In what sense?

Identification, sympathy, admiration

“Admired Hosna and Mustafa himself; sympathize with the narrator.”

-Any idea why do you admire Hosna? Any idea why do you sympathize with the narrator?

Feelings towards characters

“Hate Mustafa Sa’eed and the narrator too.”

-Any idea why do you hate them?